

श्री. यथे प्रा देवा नां य आ म तु मं तु आ पा मे वां य व त्ति पा का म य मा नः त था स वी दे शः ३ श्री जे ल का म श्री
रा व टि छे ज्जा य वने. ५

ग्रयेवैश्वानराय द्वादशकपालो नुमसैचरुः काय एककपाल इति एषाप्रथमं पंचषष्ठसप्तमाष्टमनवमदशमा आग्नेयैविकाराः ॥
 द्वितीयोऽग्निविहारः तृतीयोऽग्निषोमीयविहारः चतुर्थः सान्नायविहारः पयस्यपावैश्वदेव्यामिश्राप्रकृतितत्तादे ककपालत्वाच्च
 वैश्वदेविका अष्टर्वा सर्वधर्मः प्राप्ताः सायदोहस्यविघमानत्वात्तद्वह साध्ययमिष्टः सधोनामयकरेयस्व्याता पर्वणि शुक्लपक्षे दैव
 पक्षे कृत्तिकादि विशाखातदेवनक्षत्रेषु रेवसा वा यजमानः प्रातरग्निहोत्रं हुत्वा गार्हपत्यस्यपश्चाद्दूर्ध्वं सोमोदभाधारयमाणः प
 ञ्चासहप्राणानायम्य देशकालौ संकीर्त्य श्रीपुरमेश्वरप्राप्त्यर्थं सर्वपक्षे ॥ सायं श्वेभृनिमवाप्नुयात्तन्निमित्तिवासंकल्प्य गणेशपूजयित्वा त्र
 त्विलोचनीते ततो वृत्तौ ध्वर्युर्विहरणपक्षे वैश्वदेवद्विदाहवनीयं प्रणीय ॥ ममाग्ने चर्वइसादिभिरन्वायधाति श्वोयसायः इमामृज
 चतुर्दशैवे वहतु सर्वपक्षं हुवि सान्नाय्य वक्ष्वाहरण वत्सापाकरणं प्रकृतिवत् गोप्रस्थापने विशेषः देवोवः सविः मद्भि
 यामित्रवरुणाभ्यामानुषुभाभ्यामेकविंशभ्यांवैराजाभ्यां शारदाभ्यादेवभागमूः शुद्धा अपः सुः शतमित्रवरुणाभ्यामानु
 षुभाभ्यामे शारदाभ्यां शारदोदहानाः शारवागृह्णात प्रकृतिवत् अत्रवेदकृत्वा वैश्वदेवबहेद्युक्तं शौकरोति प्रगुत्तरस्मी
 यं सदिग्राहाकृत्वा प्रसूतवैवर्हि रोहुरति वर्हिः प्रकृतिवत्सन्नद्य अन्यदुर्गार्थं प्रस्तरवर्जं सन्नद्यमंत्रेणोहितेन हरति इदं
 स्पवावाहभ्यामुच्यते उर्वतस्त्रिंशत्तं देवगमेष्टः आदियावाष्ट्रसादयामि दध्मस्त्रिंशत्पात्तमकः ननस्त्रिंशत्
 त्रयोविंशतिधेस्तुः अंतर्वैशाखाया इसादि उपवेषोस यन्मित्रावरुणाभ्यामानुषुभाभ्यामे शारदाभ्यां हुविः क
 ष्वं नः त्रिवत्पत्ता शोदर्मः नुमे ॥ पयस्यां हुव्यमिति वा यजमानेन यवाग्वासाय हुतेग्निहोत्रे ध्वर्युः सायदोहं प्रकृतिवत् दाहयति ॥

३ अविः शारदाभ्यां वैशाखाभ्यां

१॥

मंत्रेषु हविशेषः एता आचरं० इह वो मित्रावरुणा वानुषु भावे कविः शौचे रजौ शारदौ रमयेतां गावः कामधुक्षप्रणो ब्रह्मि
 त्रावरुणाभ्यामानु० रदाभ्यां हविरिदियं॥ ब्रह्मदुग्धि मित्रावरुणाभ्यामानु० शारदाभ्यां देवेभ्यो हव्य० सोमेन ततो न च्छिमित्रावरुणा
 भ्यामानु० शारदाभ्यां हविः उच्छेषाणादिपरिस्तरणांतं कृत्वा वत् सद्यो वा सर्वं सायं दोहं दोहयित्वा आतं च नेविशेकं दध्नात नोक्ति
 यथामिक्षास्या तथा पण्णांतं पूर्ववन्नोभावनी उय्यात् प्रागग्निहोत्रं हत्वा त्रागुदयांतं त्रं प्रक्रमयति॥ कर्मणे वा मित्यादिपात्रप्र
 योगकालेषु पचाशत्कपात्सामिनिस्त्रः स्त्राभ्यः स्थश्च द्वादश जुहुवा निनपात्रं स्कचं च मसंवा उपभूतं पदाभ्यधानी ध्रुवा आज्य
 स्त्रालीदधिस्त्रालीकुरसं पात्रीमेककपालमुद्धरणा र्थं पात्रं आ मिश्रो दूरापयं वा जिना र्थं च पत्रमरणी अधिमथेन शकले
 प्रातर्दोहपात्राणि प्रयुनक्ति ओं वाहयस्त्रालीवर्जं दक्षायत्वेत्यादि निर्वपणकाले देवस्य त्वा० भ्यामग्नये गायत्राय त्रिव० वा
 संनाय जुष्टं निर्वपामि देव० भ्यामिद्राय त्रेष्टुभाय पं० ग्रे प्राय जंष्टु० मि देव० विश्वेभ्यो देवेभ्यो जागतेभ्यः स० वार्षिकेभ्यो जु० देव०
 भ्यां हव्यं तेषां जुष्टं त्रिणवाय श० मंति काय जु० मि चर्वथानु देव० सवित्र आनि छंद सामन्त० शैशिराय जु० मि पुरोडाशीया
 नु देव० भ्यामदितौ निष्पुपत्ति जु० चर्वथानु देव० भ्यामग्नये वैश्वानराय जु० मि पुरो० देव० भ्यामनुमसे जु० मि चर्वथानु देव०
 भ्यां काय जु० मि पुरो० उपसाधनांतं अग्ने गायत्राय त्रिवर्जं राथतरा वासंतं हव्यं रक्षस्व॥ इदं त्रेष्टुभाय पंचदश वाहंत
 ग्रेभ्यो हव्यं विश्वेदेवा जागताः सप्तदश वैरूपा वार्षिका हव्यं रक्षस्व ब्रह्मस्पते पातु त्रिणवशां क्रूरहं म० ब० हव्यं स्वां सवित
 रानि छंदो यस्त्रिंशरेवत शैशिरह० स्व अदिति निष्पुपत्ति ह० स्व अग्ने वैश्वानरह० स्व अनुमते ह० स्व क हव्यं स्व
 त्र
 ते
 लि क

२. प्रोक्षणे देवैर्भ्यामग्नये गायत्रायत्रिरुं सं ताराय वा सं ताराय बृहस्पतये पाङ्गायत्रिणवायशाक्तराय है मंतिकाय सवित्र आति छंदसाय त्रयस्त्रिं
 राय रैवताय शोशिराय दित्ये विष्णुपत्न्या अग्नये वैश्वानरायानुमत्यै कायवो जुष्टं प्रोक्षामीं द्रायत्रैश्च भायपंचदशाय बार्हताय त्रैश्चाय विश्वेभ्यो दे
 वेभ्यो जागतेभ्यः स सदरोभ्यो वैरूपेभ्यो वार्षिकेभ्यः हस्ताजिनादानाद्यः शवस्त्रांते यथा भागे व्यावर्तध्वमिति सकृदुक्ता च रूपसेडाशीयानि
 मजनि इदमग्नये ~~विष्णवे~~ अग्नये त्रिरुं सं ताय चेंद्रियैश्च भायपंच त्रैश्चाय विश्वेभ्यो देवेभ्यो जा० केभ्यश्च सवित्र आति छंदस० शिराय चाग्नये
 वैश्वानराय च काय च पुरोडाशार्थं राशौ देवता उपलक्षयेत् ॥ इदं बृहस्पतये पा० मंतिकाय चादित्ये विष्णुपत्न्यै चानुमत्यै च चर्वर्धराशौ अधि
 वपनादि आग्नेयस्याष्टौ कपालान्युपधायेदस्यैकादश कपालान्युपधाये वैश्वदेवस्य द्वादश कपालान्युपधाये प्रातर्दोहं सायं दोहवदो
 हयति ध्रुवासीति बार्हस्पत्याय स्यात्कीमुपधाये सावित्राय आग्नेयवद्द्वादश कपालान्युपधाये अंतपंचकत्वश्चिदसि ध्रुवासीत्यदित्ये
 स्यात्की अग्नये वैश्वानराय द्वादश कपालान्युपधाये वत्पंचकत्वश्चिदसि ध्रुवासीत्यनुमत्यै स्यात्की ध्रुवमसीति कायमेक कपाल
 उपधाये पात्री निष्प्येत्यादि संवपनांते शूर्पादेव तंडुलान्समोप्यपि शान्युत्पुष तंडुलानुत्पुनाति पिष्टेष्वपजानीय स्यात्की क्षान्वति
 विभागमंत्रेण पुरोडाशीत्षट्भागान् कृत्वोत्तमागोरेव देवतादेशानं इदमग्नये वैश्वानराय इदं काय यथा भाग व्यावर्तध्वमि रा
 नि चर्वर्धीन्विभज्य यथा देवतं इदमहमित्यादि पुरोडाशत्रयमधिश्चित्य तत्प्रातर्दोहं सायं दोहमानीयानि क्षां करोति वाजि २

नरथरुद्रोत्तराणपात्रेआमिहामुद्रुतदुभयंशीतेभस्मनिनिधाय चर्मास्त्रविश्वायुस्त्रनिबृहस्यतयेनेडुलानधिभित्तद्वादशकपा
लंपुरोडाशमधिभ्रयति अदित्येधर्मास्त्रेतिनेडुलान् अग्नयेवैश्वानराय०द्वादशकपालंपुरोडाशं चर्मास्त्रेसतुमंसेनेडुलान् चर्मास्त्रीत्येककपा
लंपुरोडाशमधिभ्रयेत् वरुणप्रथमपरिमार्जनामिजलनांगाराधूहानिनस्युः अन्यत्प्रकृतिवत् ब्रह्मन्तुतरोपरिग्राहोपरिगृहीष्यामिब्रह्माधूह
सते०णवेद्युक्तरोस्व०नयोर्वर्हिषिप्रथेता०ज्योदेव्योस्तां ऋतमसीतिवेद्योक्तत्वाउत्करेकरोति एवमुत्तरत्रयजमानर्हन्आवृत्त्यावाप्रोक्ष
णीरासाद०आजेनदध्माचोदेहीसंमार्गकालेनुहूः०संमृज्यतेनैववाजिनपात्रं चमेसेतुवाजिनंत्वेत्यहूः चक्षुश्रोत्रप्रित्युपभृतंसंमृज्यतेने
वषट्काराज्यानी ध्रुवासंमार्गदि पूषावाविलेविष्यतु बिलमपादस्य इदंवि०आज्यस्यदध्नः अदित्योस्त्रोछिन्तपवित्रेआज्यस्त्राकींरुधि
स्त्रालिंवादाय आज्यनिरूप्य दधिदध्माज्यार्थेनिर्वपति महीनांपयसीस्त्रओषधीनां०सौरवदब्धेनवांचक्षु०तेजोस्त्रानुप्रेतं अग्नि
स्ते०अग्नेर्जिकेस्त्रःसुनुवोदेवा०भवंतं आज्यदधिनीस्त्रसत्येस्त्रः०वैश्वदेववत् पुनर्त्कीतिब्राह्मणंइतिभाष्ये अनादित्वापांमुक्तं
परिध्यतुमंत्रेणयाजमानेविशेषः॥ कस्त्वायुनक्षत्रयज्ञस्यार्थेमह्यः०सन्नसैभूत्यैकामायायुषेत्वाप्राणायत्वापानायत्वाव्यानायत्वाव्युस्येत्वा
रय्येत्वारधसेत्वाघोषायत्वापोषायत्वारोहोषायत्वाप्रच्युत्येत्वा सत्वायुनक्षत्रयज्ञस्य०विद्युत्त्वायुनक्षत्रस्य०त्येत्वा॥इतिपरिधीन्यरिधी
यमानाननुमंत्रयते॥अन्यत्सर्ववैश्वदेववत्॥उद्वासनकालेआप्यायतांघृत०जसाग्रयेगायत्रायत्रिवृतेराधंतंरायवासंताय

[illegible]

श्री. अथा हि हो व्याप्ति
 ३१३ न क. होमानं

विश्वेभ्यो देवेभ्यो जाग. कै. म्यद्रु. विश्वेषां देवानां जागतानां सप्तदशानां वैरूपाणां वर्षिकाणामहो. यात्राणे. सायुज्यं गमेयं. मि
 त्रावरुणाभ्यामानुष. भा. भ्या. मे. रदाभ्यामनु. मित्रावरुणा यानुष. भा. वेकवि. शौ. वैराजै शारदोयज मित्रावरुणाभ्यामा. दा. मि. भ्या
 दा. मित्रावरुणयोरा नुष. भ्या. रैकवि. श्यो वैराजयोः शारदयो रह. याजै दीया बी. जेमान भित्तिवा. बहस्पतये पादुयत्रिणवाय.
 मंतिकायानु. बहस्पतिपादु. त्रिणव. शा. कर. हे मंतिकं यज बहस्पतये पादुयत्रि. कायेदा. बहस्पते. पादु. स्य त्रिणवस्य शा
 करस्य हे मंतिकस्य ह. भा. दो. सवित्र आदिधं रसायन. शिरायानु. सवितारमाति. दसं त्रयस्त्रि. श. रैवत. शै. शिरयज स
 वित्रमाति. शिरावेद. स. वितुराति. दसं त्रयस्त्रि. शस्यै रैवतस्य शै. शिरस्याह. या. ना. अदिसे विष्णुपत्न्या अनु. अदि
 ति विष्णुपत्नी यज. अदिसे विष्णुपत्न्या द्रु. अदिसे विष्णुपत्न्या अह. प्रज निषिय प्रजया च यमिश्च. अग्नये वैश्वानराया ३४
 नु. अभिवैश्वानरं यज अग्नये वैश्वानराये. अग्नये वैश्वानरस्याह. भा. दो. अनुमसा अनु. अनुमतियज अनुमसा ६
 इदं. अनुमसा अह. भा. दो. मुक्तामुपस्तीर्य कृत्स्नमेककपालमवदाय हिरमिधाय कायउपाशु. अनु. ही सुचै. कै. इ
 य. यजेत्सुचै. काय. क. स्याह. भा. दो. अवशिष्टं कपालं स्यात्परिस्त्रावयति न. पायणहोम. जयाभ्याता. रो
 पृ. भक्तो हत्वा अग्नये स्विष्टकृते नु. अग्नि. स्विष्टकृते यज. अग्नये स्विष्टकृते ३. अग्ने. वि. या. युष्मा. द्रु. विश्वे
 देवमित्रावरुण वर्ज सर्वेषां विरुज्य प्राशित्र सर्वेषां मन्त्रानां चतुर्थीकरणं. दक्षिणा काले शतमानं. हिरण्यददा

ये नै ७

कस्यावहनादिषु सर्वत्रोपाशुप्रयोगः

अथाश्वत्थानोक्तसूत्रचतुर्थध्याये सर्वपृष्ठेष्टिहोत्रं अग्निप्रणयनं केचिन्मते नाजस्ये अग्निमंथनादिवैश्वदेववत् नमः
 प्रवक्त्रे इत्यादिपथुपाजवसोधाया आवाहने अग्निमग्न आवेत्यादि यथादिवत् द्वितीयां तमावाहने वैश्वदेववत् नवप्रयाजाः ॥
 उत्तमप्रयाजे ये स्वाहाग्निमित्यादियथादेवते वात्रघ्नावाजभागौ प्रधानस्य समिद्धिं यानः स्वर्विन्सुधुरे तोसाधनपात्रं
 रक्षन्तु पातस्मोऽम् ये ३ हे भिगो ० संतं यं तं रसा ० पत्तु ३ वो ३ उग्रादि ० सी नाइद्रा ० मेदोऽम् ये ३ रुद्र ३ त्रेहो ० म ० अरुह ० ह्मवि
 रक्षावो ३ प्राचीदिशोऽस ० स्वर्व ० नाधुषसहस्यसहस्रोऽम् ये ३ हे विश्वान्देवा जाग ० को न्वैरूपे ० स्वर्कयंज ० वेश्यानि
 त्रस ० ग्रा ३ वो ३ धन्त्र ३ दि ० चिकित्समेराष्टाय ० तोऽम् ये ३ हो मित्रावरुणावो ० रदो वैराज ० पमा ३ इवो ३ सम्रादिशास
 एतानोऽम् ये ३ हे रुद्र स्पतिपादू ३ त्रि ० हे मे निक् स्वर्वतीस ० वाचा ३ वो ३ ऊर्वादिशारं ० नास ० नो अस्तोऽम् ये ३ हे सेविता
 रमातिष्ठ ० शिरंस्तो मत्रमस्त्रि ० अस्तु ३ वो ३ अक्रवादिशाविष्म ० युः संध्वाना ० णतोऽम् ये ३ हे दितिधि ० नीविष्मो ० नी
 धन्स्व तीषयतीसु ० स्याइवो ३ वैश्वानरो ० हसोऽम् ये ३ हे भिगो ० रण्योदि ० त्तोवो ३ अनुनोधा ० योऽम् ये ३ हे तुमति
 मेनिद ० रिषा ३ हो ३ को मध्ययु ० वात्र ३ उम् ये ३ हे कं कर्दपतेतु ज्यते को विभाय को मंसने संतमिद्र को अति कस्तो को या
 कइभायो तरयेधिन्नवनवेको जनाया ३ वो ३ प्रोद्गो ० नोऽम् ये ३ हे मिंस्वि ० तमया अग्निरग्ने ० प्रियाधामा नीसादियथा
 देवतं षष्पात मुत्सह विरिमा अ ० णियंत्तु ३ वो ३ इडा भक्षणादिवैश्वदेववत् नवानुयजाः सुक्तेवाके अग्निरिदमित्यादि

सर्व

यथादेवतं प्रथमांतां वदेत् ततो वाजिनपागे शनो भवंतु० मी वाम् ये० हे वाजिनो वाजे० हा अस्य० घानै ३ वौ ३ वाजि
नस्याये वीही ३ वौ ३ उध्वर्षु र्गै वानं जयेति प्रकृतोपस्थेन वषट्क स्यानुवषट्करोति द्विर्वागोजः वाजिनपात्रो मळा
मिव प्रतिगृह्य अर्ध्वर्षु वाम् अस्मिन्नु० अग्नीदु० यत्नमाभोप० यन्मेरेतः प्रसिच्यते यद्दामे अपि गच्छति यद्वा जायते पुनः
तेन माशिवमादिशतेन मावाजिनं कुरु तस्यते वाजिपीतस्योपहृतस्योपहृतो भक्षया मी ति घ्राण भक्ष्यं
क्षयेत् ॥ ५१ ॥ ५२ ॥ ५३ ॥ ५४ ॥ ५५ ॥ ५६ ॥ ५७ ॥ ५८ ॥ ५९ ॥ ६० ॥ ६१ ॥ ६२ ॥ ६३ ॥ ६४ ॥ ६५ ॥ ६६ ॥ ६७ ॥ ६८ ॥ ६९ ॥ ७० ॥

163/9 श्रीगणेशायनमः अथ मृतपत्नीकस्य विवाहेष्य समर्थस्य तदग्न्याधानं
 प्रयोगो भिधीयते ॥ दारकर्मा संभवे आधानमाग्निद्वारा पत्नी यजमानो म
 सार्थं तदसंभवे आत्मार्यं तदात्मदाहार्थमेव ॥ तथान्वापस्तंबः ॥ पत्नी यशोगम
 रणे विधुरत्वं प्रपेदिरे ॥ विवाहेष्य सामर्थ्यं स्थोनाश्रमस्य निवृत्तये ॥ आत्मार्यमे
 व मनीनां पुनः संग्रह्य पूर्ववत् ॥ त्रिकोऽमंडनः ॥ त्रिमात्रमि विशेषेण दग्धान्यै
 दिकाग्निभिः ॥ विवाहादध्यते यद्वा धानमेवास्ति चेद्दधुः ॥ एकाकीयो दधीताग्नी
 न् विवाहश्चेमसिध्यति ॥ नित्येष्टया ग्रयणावाग्निहोत्रकर्मस्य नेतरत् ॥ एका
 धानपक्षस्तु कर्मदीपे निराकृतः ॥ जुहं सन्ये मृतः स्त्रीकः कुशपत्नी समन्वितः ॥
 जुहोति न मृतः स्त्रीकः एकाकी पूर्ववान् हिषु ॥ भरद्वाजमतं चैतत्कर्म दीपे निराकृतं ॥ अ
 तएव मृतः स्त्रीकः स्था नं निश्चितं बुधैः ॥ अन्यत्र अस्मिन्निषये पत्याः कैश्चित् प्राधा
 न्यं कैश्चिदंगविवक्षितं ॥ तत्र प्राधान्ये विवक्षिते तन्मते उभयो रेकस्य वा अपूर्वधा
 नमेव सारस्वतहोमसोमो ज्यादयश्च पुनर्भवति ॥ ज्यास्पृज्य वसू पूर्वस्यैकस्य ग
 रो नष्टहातन्यत एवोक्तं ॥ मंडनकृता तुल्य एवाधिकारस्य रूपसो रभयोर्मित्यर्थः

*१ छिंदुयांरिति॥ अत्र वाक्यशेषे मीरिति बहुवचनम् नृणां दाहिताग्निविषयमेवेति ॥
 ॥ अथोऽसर्गे छिः ॥ तत्र वाक्यश्रुतिः ॥ तदेवे प्रजापत्यो मेवेति तद्विषयश्च सीये ॥ अथ गोवेभ्यश्च सीये छिंदुयांरिति ॥
 अत्र मेवेभ्यश्च नारायणदासपालं पुरोडासां प्राजापत्यश्च वै ज्वं न वरैः पालं चेति ॥ तत्रेवादात्तमेवेति ॥ अत्र
 विशेषो बोधायनः ॥ देवयजनो लुखन प्रभृति अग्निमुखांतं धत्वा पक्वां जुहोति ॥ वेभ्यश्च नारायणप्रतिपदयामिति प्रोक्तं
 वाक्यामनूयैवेभ्यश्च नारायणप्रधानं ॥ पवित्रे रितियाज्यया जुहोति ॥ अथ वा चतुर्गती तेन पूर्णा दुतीया प्रजापतेः सा
 दा ॥ अत्र मेवेभ्यश्च नारायणसाहेति ॥ अथे नमुपतिष्ठते ॥ सहस्रशीर्षं सनुवादेन ॥ पुरुषांवेदः सर्वमिति वाक्यं चतुष्टये
 या ॥ खिद्यते प्रभृति सिद्धमाद्येन वरप्रदानात् ॥ पूर्णा दुतीया खिद्यते ता धभावः ॥ अथाग्नेयाग्निं दध्मस्ति वेष्टुं न
 गोष निरधरति ॥ सर्वो वेदो विभूतमिति द्वाभ्यामुत्सृज्य प्रजापत्योऽंशं विधाति जपेत् ॥ अथ पक्वां दृषा
 दयप्रधानं प्राश्नाति ॥ सहस्रशीर्षं सनुवादेन प्राश्नात् च यथात्मानमभिमुद्राति ॥ ओं त्रस्ये सनुवादेन ॥ अथोऽग्निं
 प्रथमं प्रक्षिप्यात्मानं श्रीं समारोपयेत् ॥ यातं अंशं यज्ञियातं नूरिति ॥ पात्रं प्रतिपत्तिमाह दत्तात्रेयः ॥ ॥
 यावन्मममयानिवाप्री जुहोति ॥ गुरवे ते जसा दि रधादिति ॥ प्राहुषा शण्वा उवनीये प्रक्षिप्या रणी गार्हपत्ये
 क्षिप्या ॥ उलूखलमुसले रक्षिणा मो निक्षिपेदित्युक्तं यमस्मृताविति ॥ ॥ इति उः सर्गे छि विधिः ॥ ॥ ७१ ॥

कर्तुं च तयो रिरिष्टं ह्रस्वसागे प्रवसिते ॥ रथादीना आपस्तं बौधायना अत्रि
 मते पत्यांगपक्षे तु न स्त्रीणां त्रैताग्निमिदं हि निर्मथ्येन दोहवा उत्सर्गे पृथक् पर
 सागे पि पुनराधानमेव अतएव ब्रीहियवा ज्यपयः कपालपत्नी संबंधानीति पृष्ट
 यज्ञाग्नौ ॥ इति प्रसिद्धांगस्य मविव्याहाराच्च कर्मचोदनापि यजमानमेवा
 धि कुर्वेति ॥ न पत्नी मनुमतिमात्रं तु ॥ तस्या अतएव बाह ॥ अंगनाशंगनाशो पुनरा
 धानमिष्येते ॥ उत्सर्गेष्ट्या स्य जेदग्नी न्युनस्तानादधीत च ॥ नाशो प्रतिवृत्तिं
 कापि जीर्णया वायदा मवेत् ॥ अग्निना दाहजीवध्वाकुराधातुं जले क्षिपेत्
 पुनर्नवनि संपाद्य नाशो च नोदकादिभिः ॥ अग्निदाहिनां काह माशो च केषां व
 दंति ॥ तस्य रतितद्विधु राधानं स्मृतिकारे निरूपितं ॥ मृतस्य कस्य निर्दिष्टं
 आहिताग्नेर्यथाविधिः ॥ अथ मृतस्य कस्य विचारः ॥ आहिताग्नेः पत्नी मृ
 तोश्च तान्निमिदं धन्या आहिताग्ने मग्निमिदं हतियशपात्रै सहैति सूत्रा
 रायात् उच्यते विवक्षितलिंगतः ॥ स्त्री अपि संगृह्यते ॥ आहिताग्नेः पूर्वमरणोप

आहूत्रीमरणे तु स्त्रियापिलो किकारणीमथित्वापैतमथविधिनापात्रचयवर्जं
 देहेतु ॥ स्त्रीपूर्वे मृतौ तु विधुराधानं कर्तव्यं ॥ तद्विविधं ॥ पक्षप्रधानं पक्ष्यं गंचि
 पक्षप्रधानं अपत्नीकस्याधानं न भवति ॥ अंगापक्षे तु सर्वेषां मते कर्तव्यमिति
 सिद्धं ॥ अतएवोज्ज्वलायां ॥ पक्ष्यं गृहपक्ष एव स्थापितम् ॥ शिष्टाचारोप्येवमेव ॥ त
 थैव ॥ बोधायनीयशै ॥ मसूत्ररुद्रद्वितीयभाष्ये तदभिप्रायेणैव ॥ तदाहुरपत्नी
 कोऽप्यग्निहोत्रमाहरेत् ॥ शतितैतिरेयब्राह्मणास्तस्मात्सर्वपक्षीनामंगत्तु प्रधा
 नत्वमिति सिद्धं ॥ तस्मात्कुशारिपक्षीपरिग्रहः कर्तव्यः ॥ अथपक्षीपरिग्रहविधिः
 तत्रभरद्वाजः ॥ पक्ष्याभावेकुशमयी यद्वाहेमौ चदारजौ ॥ पक्ष्याप्रतिकृतिं कृ
 त्वापरिग्रह्ययथाविधिः ॥ पृष्ठोदिविविधानेन लौकिकाग्निं प्रगृह्य च ॥ प्रया
 वेन लौकिकाग्निमानीय श्रोत्रियगृहात् ॥ पृष्ठोदिवि पृष्ठा इति अम्बग्निहव
 सापि च ॥ द्वाण्यां प्रतिष्ठयेदहं कुंडे वा स्थं डिलेपि वा ॥ संमुखीकरणं कृत्वा ॥
 चतुर्ष्वपि समिधनं ॥ तत्सवितुस्तां सवितु रध्मानो देव सवितः ॥ विश्वा

निदेव सवितर्मंत्रैरुपसमिधनं॥ पाणिग्रह विधानेन यथा गृह्यं समाचरेत्॥ नि
 यौषासनवज्जुता अरण्याहरणादिकं॥ अग्न्याधानमधिकृतं यथा पूर्वं समाचरेत्
 पत्नीस्थातैः समासाग्रकुशादिप्रकृतिः सदा॥ पत्नीकर्मणि सर्वाणि तत्सहाय वि
 योजयेत्॥ पत्नीविषयकान्मन्त्रान्यजमानोजपेत्सदा॥ निर्वापाज्यवैक्षणं तु
 संपन्ना हुतयस्तथा पुनश्चैवाधिश्चय एंजीर्ये तान् विवर्जयेत्॥ आधानम
 ग्निहोत्रं च दशस्त्रिंशत्पशुः॥ चातुर्मास्या नि सोमश्च तथा सोत्रामणी
 पुच॥ एते सप्ताहविद्यागिस्तद्विकारश्च सर्वशः॥ नित्यनैमित्तिका वापि पवित्रै
 र्गणदयः॥ नक्षत्रेष्यादि सत्राणां सर्वमावर्तयेत्पुनः॥ कृतमप्यकृतं वापि पशु
 गवे समाचरेत्॥ पत्नी प्रधानं विषयेना पूर्वं विनियोजयेत्॥ पत्नी प्रधानपक्षे तु
 प्रवासं नैव कुर्वते॥ प्राप्ते तु संकटे कुर्वति प्रवासस्यारणीसह॥ अन्यत्र॥ अंग
 पक्षे प्रवासस्तु पूर्वाधानं वच्चरेत्॥ गृहं पश्य समीपस्थां प्रतिमामवलोकयेत्॥
 उपस्थानं ततः कृत्वा मासमेकं त्यजति॥ प्रवासे हि धुरस्थापि दिनमासमितं सदा॥
 वर्षस्य न पर्यंतं सर्वथैव विवर्जयेत्॥ इति मृतपत्नीपरिग्रहोपयुक्तविचारः॥

॥ अथपनी प्रधानपक्षे अनुष्ठान विशेष उच्यते ॥ मृतपनी कथागादौ सर्वस्त्रीक
 मर्त्युप्येते ॥ नान्येन केनचित्कार्यं मृतायां कर्म किंचन ॥ पनीकरोतियः कश्चिद्दिह
 दासीपिनश्चि ॥ सपत्नीयाहुतिस्तत्र सर्वथैव च लुप्येते ॥ अन्यच्च ॥ अस्त्रीकस्य
 हविः पाके नियतः पूर्वपादके ॥ सर्वथावापरे वह्नौ वितिकासाय नो ब्रवीत् ॥ योक्तु
 वज्रं पात्रासादनं ॥ स्नुचश्च संमृढ्याजेनोदेहिति प्रेषः ॥ आश्रमसाने त्याज्याव
 द्वाणां तं लोपः ॥ तेजो नु प्रहीत्यातिप्रतिपद्यते ॥ नित्याश्चत्वारः ॥ पनी संयाजाः
 ॥ न काम्या इति ॥ संपत्नीयाहुतिर्लुप्यते ॥ हविः श्रपणं ध्वर्युष्ये दानादिह विश्र
 पणं आहवनीय एव कुर्यात् ॥ न गार्हपत्ये ॥ प्रवहन्वाजो ह्यसन्नमाहवनीयश्रापि
 णः ॥ ॐ रुं मृदसं स्वासस्थं देवभ्य इति नृवृद्धस्तरणानंतरं तस्मिन्नेव का
 ले हविस्तद्वासनं ॥ ततो इध्मासमिधमादायेत्यादि प्रयोगः ॥ बोधायनादिनां
 बहिः श्रपणं विषये आहवनीयस्योत्तरतः ॥ कपालोपधानादि ॥ हविश्श्रपणं
 तं कुर्यादिसुवचनं ॥ किंतु आदौ बहिरास्तरणं विधानात् ॥ आप्यलेपनि
 यनादियथाप्रकृतिः ॥ हविरेवासादनकाले सर्वमपि हविष्यादायाग्रेणाह

ਯਾਤ੍ਰਾ ਯਾਤ੍ਰਾ ਯਾਤ੍ਰਾ

२ प्रति २

वनीयं पर्याहृत्य दक्षिण्य द्वारा जघनेन गार्हपत्यं पर्याहृत्य सुचं पश्चात्सादय
ति आहृतिभिः यथा प्रकृति मन्यत ॥ एवं मुदयास्तमयोः ॥ सीमाति क्रम एव च अ
ग्नीन्विहाय यजमानो न कुर्वति ॥ अपत्तो स भारो ह्येणं भवत्येव रोहणं च स्वयमे
व कुर्यात् ॥ अग्नीन्विहाय न प्रवसेत् ॥ आपस्वयमेव बोध ॥ अथ पत्न्यंगप
क्षे प्रयोगः ॥ पत्न्याभावे कुशमयी हेममयी दाहमयी वापत्नी प्रतिष्ठाति विधाया
चम्य प्राणानायम्य देशकालोत्सृज्या ॥ अमृतस्त्री कलप्राप्तये विष्टिं नोपासन्
संधानार्थं पृष्ठोदिवि विधानेनाग्निं संधानं पत्नीपरिग्रहं चाहं करिष्ये ॥ तदग
गणपति पूजादि वृद्धि श्राद्धांतं कृत्वा श्रोत्रियगृहादग्निमाहृत्य पृष्ठोदिव्यन
ग्निरुषसेति द्वाभ्यामायतने संस्थाप्य समुखीकृत्य परिसमुत्थय परिस्तीर्य
पर्युष्ट्यार्चयित्वा च तस्त्र्यंशमीमयी घृणाक्ता आदाय ॥ तत्सवितु हा ॥ ता ७
सवितुः गा ७ स्वाहा ॥ आद्या नो देव सवितः ॥ व स्वाहा ॥ विश्वानि दे ० स्वाहा ॥ स
र्वत्रु सवित्र इदं नम मेति सागः ॥ पुनः परिष्विज्य परिस्तरणा निविस्त्रज्य ॥ कुशादिष्व
क्षिमां गृह्णार्थं आचार्यं कृत्वा संपूज्य ॥ आचार्यः प्रतिमायां पंचगव्यं पंचामृतं स्वा
नादीनि अग्न्युत्तारणा पूर्वकं कृत्वा प्राणाप्रतिष्ठां कुर्यात् ॥ ततो यजमानः सुलग्ने

इति वा ज्ञानेन यानां अन्येषां तु स्य स्य गृह्य
विधि नो नाग्नि संस्था मिह ॥

३ सर्वत्र ३

नाम

७ स्वगृह्ययोक्तुविधिना ७ नलितरपंतत

स्वगृह्यविधिना पाणि गृहमीक्ष एव कृत्वा लाजा होमन्यतिरिक्तं विवाहहोमं सं
 ध्यानाग्नौ प्रधानं कृत्वा विधिवत् प्रसहं औपासनं कुर्यात् ॥ विधिवदग्न्याधानं
 तदुक्तकाले पुनराधानवदादिसाहुतिमतिरिक्तं सर्वाधानं कुर्यात् ॥ नार्धाधानं
 विधुरस्य नोपासनकर्मविधानात् ॥ पत्नीसंबन्धकर्मणि सर्वाणि कुर्यात् ॥ आ
 ज्यनिर्वाज्यवेक्षणं पुनरधि श्रयणं संपत्नीयाहुतिर्यतिरिक्तं सर्वं कुर्यात् ॥
 पत्नीसंबन्धमंत्रान्यजमानस्वायतने एव जपेत् ॥ एवमग्निहोत्रेऽपि पत्नीकर्मणि
 कृतान्यकृतानि सर्वाणि कुर्यात् ॥ अष्टकाद्यर्थं त्रिंशद्दनाद्यर्थं वा गृह्यग्न्यपेक्षा
 यां पृच्छंति विधानेन सर्वाधानिवत् संधानं कृत्वा प्रयोजनं कार्यं ॥ कर्मसमा
 प्तौ स्मार्ताग्निपरिष्काराः ॥ नौपासनहोमो नापि स्थात्कीपाकौ ॥ प्रवासविषये
 दिनमासप्रवासं कुर्यात् ॥ न ऋतवयनं संवत्सरात्मकं पिसमारोपप्रसवरोहण
 स्वयमेव कुर्यात् ॥ पुत्रस्नुषादिसंबन्धन्यतिरिक्तं कृतं परपाकेन भोजयेत् ॥
 कुशादिप्रतिमात्कोपे प्रागुक्तविधिना विनियोगं कृत्वा पुनर्नवानि संध्याशुभं
 लोदेवीत्यग्निं संधाय उस्वर्गं दृष्ट्वा मग्नीनुस्तज्य पुनरादधीत पूर्ववत् ॥

सप्तहविर्यागान्कृत्वा कृतान्यपि पुनरावर्तयेदित्युक्तं सान्नतदिति ग्रंथकाराणामाशयः ॥
 किंतुना पूर्वविनियोजयेदिति साधारणबाधात् ॥ अतएव भरद्वाजः ॥ ब्रह्मचारी च
 विधुरो विधवायास्तथैव च ॥ काम्यकर्मणि नोयातं चतुर्थाश्रमचासिनः ॥ श्रौ
 तस्मार्त्तहविर्यागानित्यनैमित्तिकादयः ॥ प्रतिमाधानविषयेनापूर्वकाम्यमाचरेत् ॥
 शतिकांश्च वाधासञ्चादीनां नापूर्वविनियोजयेदिति सिद्धं ॥ विनाश्रमनिवृत्त्यर्थं मो
 धानं हि चतुर्थकं ॥ प्रकृतं धुंढिराजेन विधुरा न्हितकाम्यया ॥ इति लल्लापाख्यधुं
 ढिराजकृतविधुराधानकृतप्रयोगः ॥
 अथोपयुक्तिवचनानि ॥ त्रिकांडमंडणः ॥ सौवर्णीकुशपत्नी च पक्ष्माभावेग्नि
 होत्रिणः ॥ पत्युः प्रतिनिधिं कृत्वा पत्नी नैवं समाचरेत् ॥ मृतभार्यस्यैका
 किनोग्निहोत्रस्थजुक्तः ॥ पत्नीमंत्रांजपेत्स्वामी जीवती चेन्न शक्नुयात् ॥ प्रसू
 या तस्यामशक्तो मपेतासां च केचन ॥ रजस्वल्काविधिं प्राहुर्मैथुनाहानवर्जितः ॥ आ
 ग्निनाग्निमृतस्त्रीकः आदधानोन्यया सह ॥ कृतारभादिध्यमापिकृतसोमम
 खोपि वा ॥ आहिताग्नेर्मृतस्त्रीकस्याधानं सन्यशिष्यतः ॥ सन्यासं वारयेत्

न्येषावज्जीवाग्निहोत्रिणः॥ पृष्टादिविविधानेन पुनरग्नीन्समाविरोत्॥ प
 त्याप्रतिकृतिं कृत्वा कुशहैमीचदारजं॥ पत्न्याभ्रावेव कर्तव्या प्रतिगृह्य यथा वि
 धिः॥ विष्टुलंदोगापरिशिष्टात्॥ मृतया मयिभार्यायां वैदिकाग्निं वसं सजेत्
 उपाधिनापितकर्मयावज्जीवं समाचरेत्॥ उपाधिहोमकुशपत्न्यादिविधयः॥ अ
 न्ये कुशमयीपत्नीं कृत्वा तु गृहमेधिनः॥ अग्निहोत्रमुपासते यावज्जीवमनुव्रतीः
 इति स्मृत्यंतरात्॥ कात्यायनेपि॥ तामोपिकृत्वा सौवर्णीं सतीं पक्षीयशस्विनीं
 यजेद्बहुविधैर्यज्ञैः सह भ्रातृभिस्तुभ्यते॥ इति विधुराधानसमाप्तः॥

अथोसर्गेष्टिः॥ तत्रजावालाश्रुतिः॥ तद्देके प्राजापत्यामेवेष्टिं कुर्यादिति
 अत्रवाक्यशेषेष्ठीदिति बहुवचनश्रवणादाहिताग्निविषयमेवेतदित्युक्तं
 विश्वेश्वरीये॥ अथवा वैश्वानरीयेष्टिं कुर्यात्॥ आग्नये वैश्वानरीयद्वादश
 कपालं॥ पुरोडाशं निर्वपति प्राजापत्यचरुवैष्ट्यं नवकपालं चेति॥ तत्रैवोदा
 हृतश्रुत्यंतरात्॥ अत्र विरोधो बोधायनोक्तः॥ देवयजनो ह्येव न प्रभृत्यग्नि

मुखान्तं कृत्वा पक्वा जुहोति ॥ वैश्वानराय प्रतिवेद्या मरति पुरोनुवाक्यामनू-
 च्य वैश्वानरः पवयान्नः पवित्रैरिति वाजपय्या जुहोति ॥ अथाज्याहति जुहोति ॥
 वैश्वानर उत्ये सनुष्ठं दसं ॥ अग्नये स्वाहेति च ॥ अथैनमुपतिष्ठते ॥ सहस्रशी-
 र्षेति नुवाकेन ॥ स्विष्टकृत् प्रकृति सिद्धमाधेनुवर प्रदानात् ॥ अथाग्नेया-
 ग्निं दध्मस्तिन्वेषु हुतशेषं निदधाति ॥ सर्वे वैरद्रोक्विधं भूतमिति द्वाभ्यामुत्सृज-
 याग्र ॥ आयुदा अग्ने हविष इति ॥ अथ पक्वा दुपादाय प्रक्षाल्य प्राश्नाति ॥
 सहस्रशीर्षेति नुवाकेन ॥ प्राश्ना च म्यात्मानमभिमृशति ॥ ॐ ब्रह्मेत्येतेनानु-
 वाकेन ॥ अथाग्निद्रव्यमग्नौ प्रक्षिप्यात्मन्यग्नीन्समारोपयेत् ॥ याते अग्ने
 यशियातनूरिति ॥ पात्रप्रतिपत्तिमाह दत्तात्रेयः ॥ मृन्मयानि अश्ममया
 निवाप्स जुहोति ॥ गुरवे तैजसादिदद्यादिति ॥ काष्ठपात्राण्याहवनीये प्रक्षि-
 प्यारणी गार्हपत्ये प्रक्षिप्या ॥ उत्तरखलमुसले दक्षिणाग्नौ निक्षिपेदित्युक्तं
 यमुत्सृजताविति ॥ इति उत्सर्गविधिः ॥ ॥ ॥
 शिक १०४८ तारणसंवल्लरमार्गशिर्षमुक्तपंचमिगुर

श्रीगणेशायनमः॥ अथातो धर्मजिज्ञासुः केन गतो दूर्ध्वं मपत्नीकुडिनाग्नि
 करनग्निको वा प्रवासी ब्रह्मचारी न्वावाग्निरिति ग्रामाग्निमाहृत्य पृष्ठे दिवीत्य
 ध्विष्ठाप्य त्रिभिश्च सावित्री प्रज्वाल्य तार्क्ष्यं सवितु तत्सवितुर्विश्वा नि देव सवितरी
 ति पूर्ववदृष्टाते हुत्वा पाकं पचत् न वृथा पाकं पचत् न वृथा पाकं मश्रीयात् अत्र पिंडपितृय
 पायानुमतये विधेभ्यो देवेभ्यो अग्नये सिष्ठकृत इत्यपस्पृश्य पूर्ववद्ध कर्मवैकृते
 न वृथा पाको भवति न वृथा पाकं पचत् न वृथा पाकं मश्रीयात् अत्र पिंडपितृय
 स पक्षाद्याग्रयणा नि कुर्यात्॥ इति प्रबोधिनाग्निभोजनविधिः॥ ॥ ॥
 अथ निमितासु नराध्यानेष्व्येते॥ पुनराध्याने पूर्वैर्विद्योनि पूर्ववृत्त्या पुनराध्यानम
 हति॥ प्रथमाध्याने गुरुशुक्रयारस्तमानादिवर्जं पुनरावृत्तिर्न भवति इति विशेषः
 प्रायश्चित्प्रायश्चित्। यदि पूर्वकं सायं प्रातर्होमपक्ष्यादिपिंडपितृयश्चादिद्रव्यदान
 यावदुक्तकाले गणपतिपूजनं स्वस्तिपुण्याहवाचनपूर्वकं न नोदिश्राद्ध॥ पुनरा
 ध्याने इति भर्तृयज्ञः॥ ब्रह्मादिकेवलिकवर्णनं सर्वमाध्यानवत्॥ तथा च पूर्वरात्रि
 नं पृथगेति आवसथ्ये दाहः॥ आहिवाग्ने अहवनीये निविशेः॥ अरणिद्वयमध्ये
 कारणेन पृथगवासे तद्दीपा भवति न दातव्यं रण्यापुपुत्रकं निष्कृत्य तस्यैव मन्थनं

कार्यं॥ अरणिस्वंगि मंथनं कार्यमिति देवया शिकुः॥ अथारणिदाहाः॥ तथा च का
त्यायनः॥ अरण्याक्षयनाशान्तिदाहेष्टुग्निस्माहितः॥ पालयदुपशान्तोस्मिन् पुनराधा
नमर्हति॥१॥ अरण्येदिग्धोर्वापिनष्टयोः क्षीणयोस्तथा॥ आहसान्ये समारोप्य
पुनस्तत्रैव मथ्यते॥२॥ अरण्यो रन्यमवंगयावतिष्ठति पूर्वयोः न तावत्पुनराधान
मन्यारण्योर्विधीयते॥३॥ तत्रारणिगतेवन्होनष्टे स्यात्पुनराहितः॥ इतरेण्यापु निमिषे
षु अग्न्याध्ययं प्रचक्षते॥ इति गदाधरे उक्तं॥ तथा च बोधायनः॥ एकारण्या विगष्टा
यामस्ति चेदितरारणिः॥ तां छित्ता मंथनं प्रोक्तं॥ भाष्ये बोधायनीयके॥ कात्यायनः॥
अरणिमथनाशक्तोजंतुभिर्मथनेन वास्यामं च हरणी नूने ग्राह्ये श्योक्तलक्षणे
॥ श्वोभूतेनष्टे इति स्मिं इजिर्णारणिद्वयं॥ शकलै कृत्यते छित्तावन्हौ निक्षि
प्य शीपयेत्॥ ततो दक्षिणहस्तेन नूतनमुत्तरारणिं॥ गृहीत्वा सन्यहस्तेन गृप्हीयात्तद्व
गारणिं॥ ते उभौ अरणी तत्र शीघ्रेणैव धारयन् जपेत्॥ उद्बुध्य स्याग्नश्च येतत्॥ अयं ते यो
निरित्यपि॥ इति कात्यायनोक्ते॥ तथा च हरिहरः॥ असमारोपितं॥ योस्तु एकतर
विनाशो द्वितीयां छित्तामंथनं कुर्यात्॥ प्रतिपत्तिरावसथ्यो दाहः॥ तथा च रेणुकाश्रोप॥

यदारण्योर्जतुपाक्षेणेनमथनेन वां मंथवामंथनायोगनेऽभवजस्तदारणीचि
 त्पाराकलान्येकीकृत्याग्निं प्रज्वालयत्स्थितिं निक्षिपेत् ॥ ततो नूतनारणिमुत्तराह
 सिणहस्ते गृहीत्वा धरा रणी सम्यहस्तेन प्रदीपेन्नो उद्बुध्य स्वायं ते यो निरिति
 मंत्राभ्यां मंथनयंत्रे प्रतप्याग्निं मथित्वा पंचभू संस्कार पूरकं स्थाने निधाय पूर्णा
 हुतिवदाभ्यं संस्कृत्यानादिष्ट होमं कुर्यात् ॥ अथ समारोपमंत्रः ॥ उद्बुध्य स्वाग्ने
 प्रविशस्व योनिमन्या देवयज्या ये वोढवो जावेदः ॥ अरण्यो ररणी ओ नु संक्रमेस्व
 जीर्णीतमनुजीर्णयानि र्ण्यदस्व ॥ अयं ते योनि एताभ्यां मंत्राभ्यां समारोपः ॥
 इत्यरणिदाहः ॥ ते होचुः पुरोक्षमिव वा एतदाश्वथीमेवोत्तरारणिं कुरुष्वशमीम्
 यीमध्वरारणिः स यस्ततो ग्निर्जनिता ॥ स एव स भवितेति श्रुतः ॥ १६ ॥ ते होचुः
 पुरोक्षमिव वा एतदाश्वथीमेवोत्तरारणिं कुरुष्वश्वथीमध्वरारणिः स यस्त
 तो ग्निर्जनिता स एव स भवितेति ॥ १६ ॥ स्मृत्वा श्वथीमेवोत्तरारणिं चक्रे
 आश्वथीमध्वरारणिः स यस्ततो ग्निर्जज्ञे स एव स आसते नेष्ट्वा गंधर्वा

७

णामेको भवति ॥१७॥ ब्राह्मणः ॥३॥ एका दश अष्टाध्याई कोडे प्रमाणकः
 तिस्रः प्रजापतिर्ह चातुर्मास्यै रात्मानं विदधे ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥
 अथ पुनराधाने यथा क्रमः ॥ तत्र प्रमादात् त्रिरात्रमग्निसागे प्राणायामशतं एक
 विंशतिरात्रे एकदिनोपवासः ॥ मासद्वये त्रिरात्रोपप वासः ॥ अब्दे प्राजापत्य
 कृच्छ्रः ॥ एवं सागानुसारेण प्रायश्चित्तं कृत्वा पुनराधानं ॥ अलस्यादिनावुद्धि
 पूर्वकमग्निसागे तत्कालानुसारेणैव नादि प्रायश्चित्तं ॥ द्विवर्षपर्यंतं चाद्रायणं ॥ अ
 ततुर्ध्वमब्दे कृच्छ्रं धनिनोगोदानं चेति ॥ प्रयोगायास्मिन्नाते ॥ तथा च कारिकायां कर्म
 प्रदीपे प्रायश्चित्तोक्तं ॥ मासद्वयं तु यो वन्हिं सजं तु एवं समाचरेत् ॥ नास्ति केचिद्कृच्छ्र
 मेकं तु होमद्वयं ददाति च ॥ तथा च भारद्वाजगृह्ये यावत्कालं त्वहोमीस्था तावद्रव्यमश
 षतः ॥ तद्दानं चैव विप्रेभ्यो यथा होम तथैव सः ॥ जातुकण्येपि ॥ अतीतकालं जुहुया
 दग्नौ विप्राय वा स्वयं ॥ दद्याद्देव विदे वित्रै कृत्वा धानं पुनर्दिजः ॥ चतुष्टये तु संपूर्णे
 मासानां तु कृताशने ॥ सक्ता तु कृच्छ्रं कुर्वति ततः पापास्तमुच्यते ॥ षण्माससागे प
 सम्पन्नः

राक॥ यथा होशानः॥ षण्मासं त्यजते यो वै पराक समाचरेत्॥ उर्ध्वं पयोत्रतं कुर्यात्
 तूमासमेकं समाहितः॥ वर्षपर्यंतं मवाहुमुनयः शंखितवताः॥ स्कंदे विशेषः॥ दु
 तावानंतु यो विप्रः प्रमादात् त्यजति प्रभो॥ प्राणायामं शतं कुर्यात्॥ उपवासमथापि
 चेति॥ स्मृतं तरेपि॥ अलस्येन यदा वह्निर्द्वादशगृहं त्यजेत् प्रभो॥ त्रिसंज्ञं भुपवासं
 च चरेत्सापे विशुध्यति॥ तत्र प्रयोगः॥ एवं कालं वि लंबे संकल्पपूर्वकं प्रा
 यश्चितं कृत्वा पुनराधानं॥ यत्र तु येन केन चिन्निमित्तेनाग्निनाशः कालं विलंब
 श्रुनास्ति॥ तत्र प्रायश्चित्तमकृत्तैव पुनराधानं॥ नित्यक्रियां विधाय देशकालो
 सकीर्यैतावतं कालमावस्येत्संनिविष्टे द्वाजनि तत्रत्यवायुपरिहारार्थं एतास्त्राय
 श्रितं अमुकप्रत्याम्नायत्वेनाहं करिष्येति संकल्प्य॥ लुप्तानां सायं प्राप्तिर्हि सा
 नांतदुक्ता हि द्रव्यं ब्राह्मणाय संप्रददेति होम्यं दद्यात्॥ तथा दर्शपौर्णमासस
 स्थालीपाकानां संपत्तिपर्याप्तं ब्रीह्यादिद्रव्यं माज्य सहितं ब्राह्मणाय संप्रददेत्॥
 ततः शुचौ कालेषु शुचौ कालेषु चिरात् प्राणायामं देशकालो स्मृत्वा
 श्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थं विधिमावस्येत्स्य पुनराधानं करिष्येति संकल्प्य॥

८

निर्विघ्नार्थं गणपति पूजनं स्वस्ति पुण्याहावाचनमातृका पूजनं करिष्ये ॥ नां हि
श्राद्धाभावः ॥ ततो वैकल्पिकावधारणं ॥ पूर्वसंपादिते एवा रणीतान्येव पात्राणि न
लेभ्यानि ॥ अरणीमानं निर्देशः ॥ पूजनं स्वीकारः ॥ स्वरेपंचमसंस्कारान्कृत्वा आ
हृतवस्त्रे साकुंडाच्छादनमिति याशिके संप्रदायः ॥ मंत्रभाग्ने स्थापनं ॥ ऋष्यादि
स्मरणं ॥ देवताभिधानं ॥ ब्रह्मोपवेशः ॥ नादि ब्रह्मणो तर्पणं सर्वमाधानवत् ॥
ईदृशं पुनराधानं स्वरूपं ॥ अत्र द्यौरादि नियमो न भवति ॥ प्रायश्चित्तं द्रव्यद्व
राकार्यं ॥ इति निमित्ता पुनराधानप्रयोगः ॥
श्रीगणेशाय नमः ॥ विघ्नश्चरं नमस्कृत्य पितरौ गुं मुच्युतं ॥ गौरसितापिते विप्रान्
नाधानविधिक्रमं ॥ तत्र प्राप्ताधिकारो धीतवैदोः ब्रह्मणोऽग्नी आदधीत
॥ यस्य विश्रमानाः पितृ ज्येष्ठपुत्रादयः ॥ आहिता जनयस्तेभ्यो गृहीतदामः
कृतदारः वृतावसथ्यशति प्राप्ताधिकार उच्यते ॥ तस्य तादृशस्वाधिकारिणः
केनचिद्विद्यादिना असंभवे श्रोताधानं न कुर्वतः संवत्सरं मृतीते आत्मसं
र्थं कृष्येन यथासाध्या यथाशक्तं प्रायश्चित्तं वेदितव्यं तादृशविध्याय संभवे हेतु

वि

भावे आलस्यदिना शरीरके राश्यादाधानं मकुर्वति ॥ संवत्सरे व्यतीते कस्य
सप्तकं त्रैमासिकस्थाने तथा प्रत्याम्नाय भूतं प्रायश्चित्तं वेदितव्यं ॥ संवत्सरा
पूर्वप्रत्यक्षमास त्रिरात्र प्रत्याम्नाय भूतं आत्मशुद्धिकारकं प्रायश्चित्तं वेदितव्यं इ
त्याद्यनेकश्रुतिसमूहकृतं प्रायश्चित्तं गोभूहिरण्यद्विज तर्पण जप होमादिद्वारा
यथाशक्त्या गीकृतपक्षे आत्मनः सपत्नीकस्य शुद्धिं सप्त अथवा चित्ते तिथि नक्षत्र
तुमासानुक्रमेण काले ग्नी आहूतं तत्र वसंतादिग्रहणं ॥ ब्रह्मसत्रियविशां क्रतवश्च
त्या विहिताः ॥ तत्काम्याग्निहोत्रविषयं ॥ नित्याधाने नियमो नास्ति तदपि श्रुति
दर्शनात् यदात्येवेति ॥ एवमग्न्याधेयस्य कालत्रयं विहितमस्ति ॥ अमावस्या कृ
तिकादिनक्षत्रदशम्यादिकं पत्रये पूर्वादिने उपक्रमः ॥ एतदाधानं त्रिविधमुक्तं ॥
एवं पूर्णहुत्यंतं द्वितीयमग्निहोत्रहोमांतं ॥ तृतीयमिष्ट्यंतं ॥ मुख्यपक्षे इष्टयंतं ॥ त
त्राधानं ॥ यथापौषमास आधानानंतरो भवत्यथवा दशैष्टिः ॥ आधानांतरा भ
वति तथा विधेयं ॥ आयुषः सप्तक्षत्रपक्षे आधानानंतरं त्रिरात्र मतिधारणं य
दुक्तं तस्य त्रिरात्रे स्याते यौगिमाख्यं अमावास्याख्यं वा यवयथापतति तथा मू

तैविधेयं॥ अनेन उभयोपहायो देवाम्याम्याधानं न सन्नंभवति॥ तदाधानमुहूर्तं जा
 तव्यं सोममसहिताधाने देवाम्यामुहूर्तं स्यात्तदात्रिरात्रमग्निधारयन्नसंभति॥ एत
 त्सोमाधानं पितृपितामहसोमाय संभति॥ इत्याधानमुहूर्तविचारः॥ अथ ग्न्याधाने कर्ज
 कालाः॥ अषाढपुष्यकार्तिकश्राद्धपदमासाः पंचमोधिकश्च॥ गुरुशुक्रयोरस्तमनं कर्जं
 याम्यायने च॥ याम्यायनसमग्रवर्जं॥ श्रुतिस्मृतिभ्यां निर्वहितं॥ एवंमुहूर्तस्त्रि
 प्रायश्चित्तं होमासंधानार्थमेकागोपयश्चिनी ब्राह्मणाय दर्शान्॥ आधाने निर्णयना
 तं॥ वैश्वदेवं कृत्वा मातृपूजनं नादीश्राद्धं करोति॥ अमावास्यायां च द्वाधानं तदोनादी
 श्राद्धानंतरं आवसथ्यां श्रोत्रिण्डपितृयज्ञः॥ ततो दर्शश्राद्धं करोति॥ गोमयादिना उ
 पलिप्तायां भूमौ अक्षतामयं मंडलं विधाय चतुर्णां ऋत्विजां साधूनां च चरणैश्च
 लनं विधाय॥ देवाकालोऽस्मत्त्वा० तत्सपरमेश्वरप्रीतये नित्यनेमि तिककाम्यक
 मनुष्ठाना सिध्यर्थं अग्न्याध्यायं कर्माहं करिष्ये॥ तदंगत्वेन गणपतिपूजनं
 स्वस्तिपुण्याहवाचनं मातृकापूजनं वसो धारिणां दिश्राधांतं कृत्वा॥ ततः ऋत्विक्म
 पदेराः॥ प्राञ्जुखाः ऋत्विजः उदञ्जुखा यजमान इति सोमे देवः॥ ऋत्विजो दक्षिणं
 जान्वा लभ्य अमुकगोत्रोऽसन्नः॥ अमुकप्रवरान्वितः॥ अमुकरामा अहं नित्यं

राम

नैमित्तिककाम्यकर्मानुष्ठानसिद्ध्यर्थं श्रौतावन्ती अमाधारये ॥ अमुकगोत्रोऽसौ
 भामुकप्रवरान्वित अमुकशाखाध्यायिन् तन्मेव ब्रम्हाभवहोताभव ॥ अध्व
 र्युभव ॥ अग्नीभव ॥ भवामीति सर्वेषां प्रतिवचनं ॥ ऋत्विजो वृत्तामधुपर्कमा
 हरेत् ॥ यजमानेन सह ऋत्विजः अग्न्यग्नौ कुर्वीति ॥ गार्हपत्यागारे प्राग्वांशं उग्वं
 रांवां ॥ आहवनीयागारे नियमेन प्राग्वांशं गृह्णाति ॥ यजमानपत्यो सह तव
 स्त्रपरिधानं ॥ ततो ध्वयुः ॥ गार्हपत्यस्थाने पंचभूतस्कारान्कृत्वा ॥ निर्मथ्याभ्याद
 ध्याति वैश्यकुलं वरीष महानसाद्वा ॥ मथनपक्षे अर्थास्तिस्रस्तथाग्निं मथि
 त्वास्थापनं ॥ यदाप भ्रातरं अंगीकृत्वा त्याग्निस्थापनं ॥ तथथा ॥ बहुपाशगे वैश्य
 गृहहादग्निमाहसस्थापयेत् ॥ अथवा ॥ अंबरीषगृहाद्वा कुशगृहाद्वा यदा ब्रा
 ह्मणगृहादग्निमाहसस्थापनं करोति ॥ तदा सपत्नीकयजमानान्चारब्धो ध्वयुः ॥
 समदाभस्मयुतेन कपरिणपात्रणच महानसाग्निं मंगलवाच्यो वपुरः सरमानाय
 गार्हपत्यस्थाने स्थापयत् ॥ ततो यजमानपत्योर्दिवाहविष्यभोजनं रात्रौ वा ॥ दिवाभो
 जनं कृत्वा पुनः इच्छया ॥ रात्रौ भाजनं कार्यामित्यर्थः ॥ अथ अस्तमयसमीपे आ

१८५
 हवनीयागारस्य पुरस्तात् प्राग्मुखोपविष्टो स पत्नीको यजमानो जपति ॥ ॐ देवाः पित
 रः पितरो देवा यो ह मस्मि ते स न्यजे ॥ यस्याह मस्मि न त मतर या मिस्व मरुष्टि स्व
 श्रांतः स्वर्गं ऊत मस्तु ॥ ततो यज मानः ॥ आह हवनीयागारस्य पूर्वद्वारेण प्रविश्य
 गार्हपत्यस्य पश्चादुपविशति ॥ पत्नी गार्हपत्यस्य दक्षिणद्वारेण प्रविश्य
 जमानं दक्षिणातः उपविशति ॥ ततो ध्वर्युः ॥ पूर्वोक्तलक्षणे उपस्थ अरणी आदा स
 तां ॥ यजमानः अवाभ्यां परिगृहीतो इत्येकं प्रतिगृह्णाति पत्न्येनैकं ते अस्माभिः
 परिगृहीते इति ततो ध्वर्युर्निर्दिशति ॥ तत्रैव मधुरा इव मुत्तरा ॥ उत्तराय जमानो गृ
 णीयात् पत्न्येनैकं ते सर्वा अपि क्रमेण अध्वरारणी स्पृशति ॥ इमानि सूक् सुवा
 णीमानं ॥ चतुर्विंशत्यंगुल गदि ॥ मूर्द्धाक्षिकं विक्त्राणि कंधराचापि पंचमी ॥
 अंगुष्ठमात्राण्येतानि द्वांगुष्ठं वक्ष्यते ॥ १ ॥ अंगुष्ठमात्रं हृदयं त्र्यंगुष्ठं हृदयं
 स्मृतं ॥ एकांगुष्ठं कटिर्सेयो द्वौ चास्ति द्वौ च गुह्यकं ॥ उरु जंघे च पादौ च चतुस्त्रे

कैर्यथाक्रमे॥ अरण्यवयवात्यतेयाशिकैः परिकीर्तिताः॥३॥ मूलादष्टांगु
 लं सक्ता अग्राच्च द्वादशांगुलं॥ अंतरा देवयोनिः स्यात्तत्र मथ्योद्भूताशाना॥
 मूलादंगुलमुत्सृज्य अग्राह्याध्यांगुलद्वयं॥ योनिमध्ये पुनर्मनितत्र मथ्यो
 द्भूताशानः॥६॥ दैर्घ्यं चतुर्विंशत्यंगुलानि॥ प्रथमं॥१॥ द्वितीयं॥२॥ तृतीयं॥३॥ चतुः॥४॥
 पंचमं॥५॥ षष्ठं॥६॥ सप्तमं॥७॥ अष्टमं॥८॥ नवमं॥९॥ दशमं॥१०॥ एका॥११॥ द्वा॥१२॥ त्रयो॥१३॥
 चतुः॥१४॥ पंच॥१५॥ षोडशं॥१६॥ सप्तदशं॥१७॥ अष्टादशं॥१८॥ एकोन॥१९॥ विंश॥२०॥
 एक॥२१॥ द्वाविं॥२२॥ त्रयोविं॥२३॥ चतुर्विंशतिं॥२४॥ विस्तारेण षडंगुलानि॥
 प्र० द्वि० त०३ च० पंच० षष्ठं॥६॥ उत्सेधे चतुरंगुलानि० प्र० द्वि० त० च०॥ एवं द्वयोरर
 ण्योर्मनि॥ ततो अवयवकल्पनं॥ मूलसमीपे यदंगुलं पादौ१ अंगुलत्रयं३ अं
 धे अंगु०४ उरु अं०२ देवयोनिः अंगुल२ वस्ति अं०१ कठि अंगु० उदरं अं०१ हृदयं
 अंगु०२॥ वक्षः अं०१॥ ग्रीवा अंगु० मुखं१॥ कण्ठे अं०१ नेत्रे अंगु० एकं शिरः इत्यधा
 तारणैः अवयवकल्पनं॥ ततः अरणी पूजने॥ गंधादिभिः पूजयेत्॥ ततः सायं संध्या

मुपास्य आवसथाहोमं कृत्वा गार्हपत्यागारे जं व ध्याति ॥ अजिभा वो वा ॥ चतु
 प्राश्य पचनं इच्छया ॥ तत्र अनुदहे रोहि ते चर्मणि प्रसृतित्रय परिमाणेन पात्रेण
 चतुर्ह्वयमाने उदने पचनं ॥ उद्वासनं मध्ये गर्तकरणं ॥ घृतासेकः तेन घृता
 कानां अश्वथीनां तिष्ठणं समिधामाधानं ॥ समिधाग्निमिति प्रथमं ॥ सुस
 मिद्धायेति द्वितीयं ॥ तं त्वेति तृतीयं ॥ उप त्वेति जपः ॥ ऋषिजा मोक्षभक्षणं ॥
 राहस्ते ब्रह्मेदने प्रैषः ॥ वरदानं चतुर्थं ॥ त्रिरात्र पक्षे इच्छया यजमानभाज
 ने गोमयपिंडैः काष्ठैर्वा अग्नेर्धारणं ॥ इच्छया जागरणं ॥ ततो न्ये वाससी परिधा
 य परिहृते वाससी क्षालयित्वा शोषणार्थं विस्तार्यते ॥ प्रातः परिहृथीयतां ॥ अह
 णोदयकाले ध्वर्युः स्नात्वा तं स्थापितमग्निं स्वयत्वेनोपशमय ॥ ततो यजमानः आ
 वसथ्याहोमं कुर्यात् ॥ गार्हपत्यस्थाने परिसमूहजोपलेपनं ॥ उद्धरे वनं ॥ उद्धरणं
 अभ्युक्षेणं अभ्युक्षणकाले गार्हपत्ये स्थाने यजमानः स्य कुरो रन्वारं भः ॥ अने
 तु हिरण्यादीनामनिर्वापपक्षे अनन्वारं भणं एव अभ्युक्षणं कुरोति ॥ इच्छया
 संभारनिर्वापः ॥ संभारपक्षे गार्हपत्यस्य मध्ये हिरण्यशकलनिधानं ॥ तस्य
 आसमंतात् उषानिर्वापः ॥ उषानामक्षारमृत्तिके सूर्यः ॥ ततः आसूकर उप
 रम

किरातिउपरिवाहिरण्यं॥ ततोपंचाराष्ट्रकर्कशभिः॥ परिवेष्टनं॥ अथवाहिरण्या
 वासूकरशर्कराणांअनिर्वापः॥ ततो गार्हपत्यस्य पुरस्तादष्टासु विक्रमेषु एका
 दशसु द्वादशसु मत्यावा आहवनीयस्थाने कल्पयति वितृतीयेन दक्षिणतः॥
 दक्षिणाग्निस्थानं कल्पति॥ ततो आहवनीयस्थाने गार्हपत्यस्य स्थानवत्
 रिसमूहनादि आसूक्तरोतं पूर्ववत्॥ आहवनीये त्रिः सप्ततिशर्कराभिः परिवेष्टनं
 ततो दक्षिणाग्निस्थापरिसमूहनादिशर्करावेष्टनांतं पूर्ववत्॥ दक्षिणाग्नौ द्वाविं
 शतिशर्करा॥ तथा चपरिशिष्टे पंचाराशदद्यात्॥ पूर्वे दद्यात्त्रिसप्ततिः दक्षि
 णे च श्वरस्या दशासप्तच पंचच॥ अजविमोकः॥ अग्नीध्वे यजमानः दद्यात्॥ अ
 ध्वर्युः वाचं यथा पूर्णाहुतेः इति यजमानं प्रष्यति सपत्निको यजमानः पूर्णाहुते सतं
 वाग्यतो भवति अश्वमानयोति प्रेम्णा ध्वर्योः॥ अश्वमानयनमग्नीध्वः॥ अश्वान
 न भावे द्वाभ्यां अनुदह पक्षे प्रैषाभाक्॥ पुरस्तात्प्रत्यङ्मुखा स्थिते श्वमंथनं॥ ऋषभो
 वा उदिते अनुदिते वा मंथनं कार्यं॥ उद्धरणं तूदिते नियमेना गार्हपत्यस्य पश्चिम
 तः तत्र प्राग्गो वमुपरिको मकुट्टाग्निना स्तीर्य तदुपरि श्वं प्राग्मुत्तग्रां वा अ

धरासाणिनिधाय॥ ततः उत्तरारणोः ईशानप्रदेशात् अष्टांगुलंप्रमथां हित्वा चान्न
प्रोतनेत्रेण त्रिवेष्टयिता अधारणोः मूलप्रदेशात्तेन वांगुलोपरि अर्द्धांगुलमि
तप्रदेशो पूर्वभागे देवयोनिः॥ तत्र मंथनं कार्यं प्राञ्जु खो यजमानो यंत्रं गृह्णाति प्र
यञ्जु रसीपनी प्रदक्षिणक्रमेण मंथनं करोति॥ प्रत्येङ्गु खो ध्वर्यु मंथनं करोति
शान्तिकर्कः॥ पत्नी बहुते सर्वक्रमेण मंथति पत्न्या सोमं च दिन्यावमंथनं करोति
अग्नौ जाते सति वरदानं॥ अध्वर्यवे॥ अथ वा सर्वभ्योऽक्रुतिग्न्या यजमानो वरं
दद्यात् अथ वा मनसा विचार्य किमसमाप्तौ दद्यात् तमग्नी कर्परे प्रदीपं कृत्वा॥
नलिकया यजमानं निर्गच्छता मुखं सासेन आग्निं पुस्तकरोति सोमं श्वासः॥ ॐ
प्राणममृतं दधे इति मंत्रेण सकृत्॥ ततो नलिकया वह्निज्वालाया॥ उर्ध्वं ध्वा
सेन मुखमध्ये ग्रहणं उपश्रवः॥ ॐ अमृतं प्राण आदधे इति मंत्रेण तप्तो ध्वर्युः॥
अथ पदार्थो द्वितीयादिप्रयोगेन भवति॥ दारुमिज्ज्वलं तमादधाति॥ यक्षिय
काक्षे ज्वलंतमग्निं॥ ॐ भूभुवि आदित्यानां सा देवानां व्रतपते व्रतेनादध इति
मंत्रेणाग्निस्थापनं॥ यदि अग्निरसो यजमानः॥ तर्हि अग्निरसो देवानां॥

यदि मार्गवो यजमान तदा भूगूणात्वा देवानां ॥ इति मंत्रेण विरोधः ॥ भृग्वंगि
 रगणाव्यतिरिक्तानामादित्यानां वा देवानां इत्युध्वि ॥ रथंतरंगयेति प्रैषः रथंतरं
 गयेति प्रेषति ॥ गानमन्त्रयोत्रिम्हावावेद्रयोगा युक्तात्तात् ॥ वाराब्दः पूर्वोक्त
 पक्षनिरासार्थः ॥ ब्रह्मैव सामानि गायति नाध्वर्युः कुत वेदयोगात् ब्रह्मणो हि
 साम वेदेन योगोऽस्ति ग्रहणाधारणरूपेण ॥ यतास्त्रिवेदस्यैव ब्रह्मत्वधिकारेऽनन्यः
 ब्रह्मैव सामानि गायति इति सिद्धं ॥ अथ रथंतरसाम ॥ आमिताश्ररणो नो नुमो वा
 ॥ आदुग्धा ईवधेनव ईशानि मस्य जगतः सुवा २३६ रां मू ॥ आ ३ इशानमा २३ इहा ३
 सूस्थः २३४ वा ३० वा ६ हा उवा ॥ ईशो वा ॥ नो मिन्द्र तस्थुषो न तावा ७ अन्यो दिवियः न
 वा २३ थि वा ॥ न जातो ना ३ जा ३ ना ईष्य २३४ ता ॥ ३० वा ६ हानु वा ॥ न जो वा ॥ तो न
 जानिष्यते अश्वायं तो मध्ववन्नि ॥ द्रवा ॥ २३ जिनाः ॥ गव्यं तस्वा २३ हा ३ वामा २३४
 हा ॥ ३० वा ६ हा उ ॥ वा असू ॥ प्रथम ॥ अध्वर्युः ॥ इध्मस्य द्वा विंशतिका एस्य त्रिधा
 बद्धस्य त्रिभिर्यूनैर्वद्धस्य जग्रे दशोऽपयमनी प्रक्षिप्य बुध्नस्य गार्हपत्ये श्रयणं ॥
 इध्मस्य ग्रहणं आहवनीयदेशे गमनं पुरस्तादश्वस्य गमनं ॥ वामदेव्यं गायति

प्रैषोध्युः॥ तज्ज्ञानं ब्रह्मणः॥ काऽऽद्यानम्वा ३यित्रा ३आश्रुवात् ॥ उती ॥ सदावृधः
 सखा ३ होहायि ॥ कया राचा विष्टयो हो ३ ॥ हुम्मा रवा ३ र्तो ३ होहायि ॥ का रत्ना ॥ सखा
 ३ मा ३ दानाम् ॥ माहिष्टो मासा दंधसा ॥ आ ३ होहायि ॥ दृढा पिदा ॥ रजोहा ३ हुम्मा रवा
 सा ३ हायि ॥ आ ६ श्रीपुणः ३ सा ३ स्वीनाम् आ ॥ विताजरायितृणाम् ॥ ३ होहायि ॥ रा
 ता ३ म्मावा ॥ २ ॥ सियो हो ३ हुम्मा र ता रयो ३ होहायि ॥ अश्व पदेन संभारक्रमणं ॥ प्रा
 ङ्ग यनं ॥ आनर्त्य अश्वस्य स्थापनं ॥ बृहद्गायेति प्रैषोध्युः ॥ तज्ज्ञानं ब्रह्मणः ॥ आहो
 यित्वा मिद्धि हवामहा ३ ए सा तो वाजा स्याकारा ३ ४ वाः तुवा ३ ४ ऋ होवा ॥ वृत्रा इषु
 वा इद्रा सा ३ १ तपतिं ना ३ ४ ताः ॥ ताङ्गाष्टाः ३ ४ तद् होवा ॥ सूरजवा ३ ४ गाः ॥ उ हुवा ६
 हा उवा ३ हो इतुवा ३ मे ॥ काष्टा सूअवा ॥ ३ ४ ताः सत्ता ३ ४ ऋ होवा ॥ नश्रा इत्रवा ॥ ज्ञा
 हा ३ १ स्तधृष्टः ३ ४ या ॥ म हस्तवा ॥ नो अद्रा ३ ४ इवाः गामा ३ ४ ऋ होवा ॥ शुवा
 ३ रथा ईयामा ३ १ रा दसंका ३ ४ इरा ॥ सत्रावाजा ॥ ३ ४ ऋ होवा ॥ नारजा इना ३
 जिग्यू ३ ४ सा ३ ३ ॥ उ हुवा ६ हा उवा ॥ हस्त ॥ अग्निना ॥ पदं दितप स्पृश्य तृतीयना द
 प्वाति द्वितीयेन प्रथमेन वा ॥ ॐ ॥ भूभुवः स्व आदिसाना वा देवाना व्रतप

तेव्रतेनादधे ॥ इति मंत्रेण आहवनीयस्थाने अग्निनिदर्शयति ॥ ततो यजमानः ॥
 पुरस्तात्परिक्रम्य धूमपूर्वादिं गृहीत्वा धोरिव भूम्ने साह ॥ ॐ आयं ज्ञोः पृथिवीः स्वः ॥ अं
 तश्च ० दिवम् ॥ त्रिं राक्षो ० शुभिः नवा कुशति ॥ गार्हपत्याद्दक्षिणाग्निमादधाति ॥
 सम्यस्थाने पंचभू संस्कारां कृत्वा ॥ त एवारणी पुनस्तथैव सप्त्यासाश्रिमतो निम
 श्य ॥ तं जातमग्निं सभस्पर्खरे स्थापयेत् ॥ सप्त्यस्थापना नानंतरं यजमानः क्रुति
 जः ॥ प्रतिगांदिमध्वमिति प्रेष्यमाह ॥ ॐ गांदिमध्वम् ॥ ततो ब्रम्हादयो क्रुतिजः विह
 रस्योत्तरतः आधो मुखं कांशपात्रं निधाय ॥ पंचरात्राकान् हस्ते गृहीत्वा कपदीन्
 वासमेनज्यामिविधमेनजीयसे कांश्यपात्रोपरि चतुर्वारिं प्रक्षिपति ॥ क्रुतिज ए
 व न यजमानः ॥ प्रेषणे कर्तुं तिति ॥ अस्य सप्त्याधानास्वस्य कर्मणः सांगसि
 ध्यर्थं अस्मिन्नेतेषां पत्नी कृतांगो ब्रम्हादीभ्यो क्रुतिगभ्यः समविभागेनाहं संप्र
 हरे ॥ अतः प्रभृति सप्त्यधारणं प्रातरुपस्थानं च याव ॥ जीवं कर्तव्यं ॥ रौते गाये
 ति प्रैषो ध्वर्युः ॥ तद्दानं ब्रम्हणाः अभिप्रवः सुरा ॥ ध्यासा ३४ औहोवा ॥ आईन्दमर्चयथा
 विहा २३४ इ ॐ ६ ह योजरीतभ्यः ॥ माधा २३ ॥ वा ॥ पुर २३ वा २३४ स्तः ॥ सहस्त्रेणार्द्रावा

शा ॥ हुम्मा ३ क्षा २ तो २३४ औ होवा ॥ सहस्त्रे पोवशि ॥ क्षता २३४ औ होवा ॥ साहस्त्रेणे ।
 वरा ३ क्षता २३४ ॐ ह ॥ शतानी केव ॥ प्रजा २३ इ गा ॥ तिष्ठा २३४ २३४ याहति वृत्राणि ३
 दा ॥ हुम्माई ॥ भूरे वा २३४ औ होवा ॥ हंति धौ वृत्राणि ॥ शुवा ३४ औ होवा ॥ हंति वृत्रा
 णि शशुषा ॥ ३४ ३ ॐ ६ हा ॥ गिरे रिव प्रासासा २३ आस्पया २ रोन्वा २३४ इ रत्राणि पुरु
 भो हुम्माई ॥ जार सा २३४ औ औ होवा ॥ वा २३४ सू ॥ इति शैत साम अथ वारन तीयं ॥ अ
 ध्वेन वा औ हो हाई ॥ वारा २ ॥ वा २३४ ॥ ताम् ॥ व ॥ दाध्या २३४ हाई ॥ अगता इ नम ३४
 औ होवा ॥ इहा २३४ ॥ हाइ उ हुवा भी ॥ सम्राजा ॥ तामध्वरा ॥ ३४ औ होवा ॥ इहा २३४ दा
 ई औ हो ३१ ३४ णाम् एहि जा ६ हा ॥ सघानः सा औ हो हा ॥ इ ॥ नूः रावा २३४ सा पृथु
 प्रा २३४ हा ॥ गोमा सुशा २३४ औ होवा ॥ इहा २३४ हा ॥ राउ हुवा २३४ वा ॥ मीदा ६ ॥ आ
 स्मा कंब भू ३४ औ होवा ॥ इहा २३४ हाई औ हो ३१ २३४ यात् ॥ याहिया ६ हा ॥ सनो दूर औ हो
 होई ॥ वा असा २३४ आनिमाता २३४ औ होवा ॥ इहा २३४ हाई औ हो ३१ २३४ यूः ॥ एहि
 वा ६ हा ॥ हो ६ इडा ६ यसा य छियं गयेति प्रैषो धे सुः ॥ तद्दानं ब्रह्मणः ॥ यसा ६ य
 शो ३ वो ३ ग्नाया इ ॥ आइरा इरा चा ३ दाक्षा ३ साइ प्रप्री २ वयममृतां जाता २३

बाहु माह। दा३। साम्। मायमित्राः सुबाउ। प्रायाम्। मा। यत्राः। सू३३। सी३। याम्३
 ज्ञेनपा२। तः सहिनया२३। माकुमाह। स्मा३३॥ दोशमहम्पदारतयाउ। दाशोमाह।
 मा३दाता३याइ। भूवद्वाजे२। ध्ववितान्२३। वात३। हुम्माइ। वा। दइ। उतत्रातातनूरनाउ। वा
 २३३॥ ६ ततो ध्वर्युः सर्वनिगनीन्प्रदक्षिणीकृत्य आहवनीयपुस्तासंस्थितमश्वं अङ्ग
 हंडदगुदस्तजेत नैतरथावृत्तिः॥ क्रतुनक्षत्रसामवपनचा त्प्राश्य जागरणो धमपू
 र्वाध्वनिवारभाषणवृत्तिं सापराजिनवविक्रयति॥ एतानि एतानि क्रतुनक्षत्रादीन्यग्न्या
 ध्येये कुर्यान्मिकुर्याद्वैतिविकल्म॥ सर्वविहितप्रतिषिद्धतात्॥ अग्निहोत्रं च तूष्णी
 ः श्रुतः पूर्णं हुतं॥ ततो ध्वर्युर्गर्हपत्यादुत्तरप्रागुपवि॥ आज्यस्थाल्यामाज्यनि
 रूपाज्यं गार्हपत्ये धिश्चि सदर्भैः प्रथमं स्नुवस्य संमार्गः ततः स्नुचः॥ स्नुचं
 स्नुचं च संमृज्योद्वासां सूयावेक्ष्य गृहीतान् चौरध्वए वरः सर्वत्र स्वाहेति॥ ततो
 ध्वर्युः अधिश्चि स॥ खादिरस्नुचं वैकं कंती स्नुचं च। दर्भैः समृज्य॥ आज्यो
 द्वासनं॥ उत्तरतः। कुरातरुणाभ्यामुपवर्नं। अवैक्ष्य पां॥ स्तवेणाज्यग्रहणं॥ या
 वद्विः श्रुचैः कृता पूणा सुगमवेव॥ दादराभिः रित्येकं॥ उपरिसमिधं कृत्वा तदध्वपा

जातरक्ता ॥ यथा न संदे तथा पूरणं मृचंगुही साहवनीयं गत्वा प्राङ्गीष्टनसामि
 धमाधाय उपविश्य दक्षिणं जान्वान्च यजमानान्वारध्वो ध्वर्यु जुहोति तूर्हीन
 साहारसनेन इदं प्रजापतये नमः ॥ ततो यजमानो वरं दमि इति संप्रदानं मित्रेण
 ॥ वाग्विसेमं करोति । वरं दानमध्वर्यवे ॥ ब्रह्मार्थक्यां ॥ सर्वेभ्यो वाक्यं कुर्यात् ॥ ततो
 ध्वर्युस्तूष्णीं अग्निहोत्रहोमं तस्मिन्नेव विहारे पयसा कुर्यात् ॥ यजमानः ॥ सं
 चरप्रवेशोक्ता स्वस्थाने उपविश्य तूष्णीं अचम्य ॥ वाग्यमनं ॥ पत्नी च यथा दे
 रौ उपविशति ॥ ततो ध्वर्युः ॥ कूचसिादनं कुशान्वा ॥ परिस्तरणं ॥ पर्युक्षं पंधा
 रा सहितं गार्हपत्यात् ॥ गोदोहं प्रैषवर्जं ॥ उत्तरो गान्कृत्वा पूर्वेणातृप्तं अधि
 श्रित्य ॥ अवज्योत्सस्त्रुवणासिन्ध्यापः पुनरवजोत्सः ॥ त्रिरुदासयति ॥ वैकं क
 तं स्त्रुक् स्त्रुवं ॥ प्रतप्य ॥ पाणिना संमार्ष्टि ॥ पुनः प्र तप्य ॥ उन्नयनं प्रैषः ॥
 अग्निं संमामात्रेण ॥ ततश्चतुर्गृहीतग्रहणं ॥ उपरि समिधं धारयन् ॥ सुखमात्रे
 धास्यन् ॥ मध्ये निगृह्योद्ग्रह्योपविश्य ॥ आहवनीये तूष्णीं समिधमो धाय ॥
 अग्निं ध्यात्वा तूष्णीं पूर्वहोति होमः इदमग्नये नमः ॥ इत्याहो यजमानेन स

वेत्यागमानसिकाः कर्तव्याः शेषं पात्रांतरे तत्रैव स्थापयेत् ॥ पुनर्गार्हपत्यावे
 दुतरतस्थिता ॥ तथैव चतुर्गृहीता समिदाध्यानपूर्वकं तूष्णीं पूर्वाहुतिहो
 मः निधाय सूचं गार्हपत्यमवेक्ष्य ॥ उभयोः शेषं समासिच्य तत्रैवोत्तराहुति
 होमः ॥ द्विप्रकंपनं ॥ निधानं ॥ तूष्णीं निमाह्वयं ॥ दक्षिणोत्तराहुति
 उदकोपस्पर्शः ॥ गार्हपत्ये एकैकं स्त्रुवं पात्रांतरे उच्चीय ॥ द्विप्रियं स्त्रुवं ॥ गृहीत्वा
 प्रथमोच्चीतं न सह प्रथमाहुतिं तूष्णीं जुहोति ॥ ततश्चतुर्थं गृहीत्वा द्वितीयोच्ची
 तं न सह तूष्णीमेव द्वितीयामाजुहोति ॥ एवं दक्षिणां गृहीत्वा होमः ॥ अजामिकया
 द्विः प्रारभ्य ॥ उष्ट्रज्यं निलेढ्या चोभ्य ॥ उपउत्सिच्य तत्रिंशवारं तूष्णीं कूर्चस्थाने
 त्रिनिविचति ॥ स्त्रुकुस्त्रुवं प्रतप्य निधाय गार्हपत्यं पूर्वतूष्णीं ॥ समिधा दामं
 नोपस्थानं पर्युक्ष्योत्थारावर्जं गार्हपत्यात् ॥ यजमानः वाच्यं ॥ आचम्य ॥
 संचरविमोकं कुर्यात् ॥ इत्येवं तूष्णीं ॥ मग्निहोत्रहोमः ॥ अतिसमाप्तमाधानं ॥
 त्रिशत्रं नियमब्रह्मचेर्यं ॥ अग्निधारणं पयोहोमः ॥ अग्निसमापेरायनं ॥ इ
 ष्टिपक्षे तन्महविषु ततो यजमानः ॥ अथ पूर्वोच्चैः पुण्यतिथौ ॥ ॐ तत्सत्परमं

श्वेत्प्रसीधे अधानांगभूतया अग्निं पवमानेनैकदेवतया प्रथमया तनूहविषेष्ट्या
 हंयसी ॥ अग्न्यन्वाधाने अग्निपवमानमष्टावपात्तेन पुत्रोऽश्विनस्यो हंयसीत्ये ॥ पं
 चदशो वज्रः भूयसी सहिता षट् द्वादशान्वतुर्विंशतिर्वर्गा बोदसिणा एकैचन ॐ
 ममाग्ने मब्रम्हवषे मे रणा भावः ॥ वाचस्पतिं प्रेष प्रणीता प्रणयनादि पात्रासादने।
 पुत्रोऽश्विनपात्रैका ॥ ग्रहणो ॥ अग्नये पावकाय जुष्टं गृह्यो ह्येतात्वाधिकः ॥ एकता
 निर्दिष्टः प्रापादाने ॥ ॐ यस्ते भूताग्निं पवमानं गच्छ अवाहने अग्निमग्ने आ० सो
 अग्निपवमानं न उपांशु आवाह उच्चैः ॥ देवा आउत्तमं प्रयाजं य० हे स्वाहाग्निं
 स्वाहा सोमं स्वाहाग्निपवमानं उपांशु स्वाहा देवा आज्यपाजु० वात्रेष्टावाज्य
 सागौ ॥ प्रधानयोगो ॥ अग्नये पवमानाय उपांशु अनुब्रूहीत्युच्चैः ॥ अग्नः आयू
 र्वि० दुष्टुनां ॥ ॐ उच्चैः अग्निपवमानं ॐ उच्चैर्जय ॥ य० ३ ॥ यजामहे ॥ अग्निं
 पवमानं अग्ने पवस्व स्वया अस्मे वर्चं पांके ॥ उष्ट इदमग्नये पवमानाय ना
 यत्र्या ब्रीडितवर्त्यं संयोज्ये अग्नये स्विष्टकृते नु० अग्निमीले तमो० ये० ग्निं स्विष्टकृ
 ते माया उग्निरग्नेः प्रियाधामा० सोमस्य प्रि० उग्नेः पवमानस्य प्रि० उच्चैः देवनां जु
 षतां हविस्तत्तामजमषु वाजिनं तन्वाना अग्ने अश्वा ॥ वह्निर्होतारमीदितार्

वौ इदमग्नयेऽस्विष्टकृते षट् दक्षिणापक्षे इष्टि द्वयस्य सप्तम्यसीः द्वादशापक्षेत्रयो
 द्वादशम्यसीः चतुर्विंशतिपक्षे एकोनपञ्चाशद्वावो दक्षिणा ॥ गोरसीति विरोधः ॥
 इमाः गावः प्रतिगृह्यतां गृह्णे ॐ अग्नेः पवमानस्य ० नृज्यतिमनु ॥ ॐ अग्निः
 पवमानः तमि ॥ सूक्तवाके अग्निरि सोम इ अग्निः पवमानः ॐ इ इ ह अजुष
 तमहोज्यायः अकृत देवा आज्यपा इत्यादि ॥ राष प्र कृतिवत् ॥ इति प्रथमोऽष्टिः
 ॥ १ ॥ अथ द्वितीयां ॥ तस्मिन्नावविहारे ॥ प्राणायामादि संकल्पं विधेते ॥ ॐ तत्स
 परमे ० ये अधीनां गतया द्वितीयया पावकया तनुहविषेऽष्टाहं यष्ट्ये
 अग्न्यन्वाधाने ॥ अग्निपावकमष्टाकं न ॥ अग्निं शुचिं मष्टाकं रोम ॥ सद्यो हं य
 ष्ये ॥ पंचदशो म्यसि स हिता षट् द्वादश चतुर्विंशतिर्वागावो दक्षिणा ॥ ये के च न
 ॐ ममा मत् नन्नम्बरण वाचस्पति प्रेषः ॥ ॐ वाचस्पते ० प्रणीता प्रणयनं ग्रहणे
 अग्ने पावकाय जु मि ॥ अग्नये शुचये जु ॥ प्रोक्षणे वा धिकः ॥ निर्देशः ॥ इदम
 ग्नेः पावकस्य इदमग्नये शुचये ॥ प्राणदोने ॥ ॐ सस्ते प्रा ० गृहाग्निपावकं गच्छस्व
 ० द ॥ ॐ सस्ते प्रा ० गृहाग्निं शुचिं गच्छ ० द ॥ अवाहने ॥ अग्निमग्न आ सोममाह
 अग्निपावक आवूह ॥ अग्निसुचिं आ देवां आज्यपा इत्यादि ॥ उत मे प्रयाज ॥
 राम

११

ये० स्वाहाग्निः स्वाहा सोमः सा अग्निरावकं पांशु स्वाहा ॥ अग्निं शुचिं स्वाहा ॥ दे
वा आज्यपादि ॥ इदमग्नये सोमायाग्नये पावकायाग्नये शुचये देवभ्यो आउय०
आज्यभागाभ्यां चरति वृधन्वंता वाज्यभागो ॥ अग्नये नु० अग्निः प्रज्ञे० सोम
गी० प्रथानयागे ॥ अग्नये पावकाय उपोषा ॥ अनुब्रूहि ॥ अग्ने पावकरो विषां
प्रहया देवजिह्वा ॥ आदेवान्वाक्षि च ॥ उपांशु ॐ उच्चैः आग्निं पावकं उपांशु ॥ य
ज ॥ येयजा० ॐ अग्निं पावकं ॥ सनः पावकः विश्वनं ॐ उपांशु वो उषट् उअम
ये शुचये० उपांशु० अनु० अग्निः शुचिर्प्रततमः ॥ शुचिर्विप्रः शुचिकविः ॥ शुचि
रोचत आहुत उपांशु० ॐ मू उपां० अग्निं शुचिं उपांशु० येयजा० पु० अग्निः शु
चिमुदग्ने शुचयस्तव शुक्राभ्राजंत ईरते ॥ तव ज्योतीः व्यर्चया० वोषट् ॥ अग्नि
वयो संयाज्ये ॥ अग्नयस्विष्टकृते नुब्रूहि ॥ आग्निं नाग्निः समिध्यते कविर्ग
हपतियुवा ॥ हव्यवा जुह्वस्यो मु॥ ये० अग्निस्विष्टकृत० अग्नेः पावकस्य उपांशु प्रिया
उग्नेः शुचिः प्रि० देवा० जुषताः हविस्तत्त्यग्ने अग्निना विप्रो विप्रेण सस्तता ॥ स
खा सन्मासमिध्यसा ३२ वोषट् ॥ इदमग्नये स्विष्टकृते नमम ॥ दक्षिणादाने ॥ प्र

जापत्येभगिस्थार्जस्वान्प्रयस्वा प्राणा पातोमेपातसमानन्यानोमेपातोदा
 नन्यानोमेपातोगावस्थार्जमयिधताक्षितयस्यमामेक्षध्वममुत्रामुष्मिलेक
 इहच॥ अस्याः पावकेष्टेः समुध्यर्थमाः भूयसीसहिताः षड्गावोदक्षिणा
 ॥ ब्रम्हादिष्यो ऋ० दे० ॥ गृहणे॥ ॐ अग्नेः पावकस्याग्नेः पावकस्याग्नेः
 रज्जितिम० ग्राहामि॥ ॐ अग्निः पावकोऽग्निः शुचिस्तमपनुतादयमयन्वोहा
 मि॥ सूक्तवाके॥ अग्निरि० सोमरुद० अग्निपावकः उपांशु इह हविः अजुपता
 वाच्यते॥ महोज्जायः॥ अक्रम॥ अग्निशुचिः॥ उपांशु इह हविः॥ अ० म० अ० देवा
 आज्यपाश्यादिशेषप्रकृतिवत्॥ इति द्वितीया॥ अथ तृतीया॥ यजमानः देशका
 लोसहता ॐ तत्सामरमेश्वरप्रीतये श्रोताध्यानांगतयातृतीययादित्येष्माह
 यक्ष्ये॥ संकल्योद्धरपांषट्समिधोगृहिता अग्न्यन्वाधानम० वा॥ आदितिचरु
 णा॥ सखाहयक्ष्ये॥ सप्तदशो वज्रः व्रीहिभियर्गिः॥ मभा० पक्षिः उतमे० पाय
 नं॥ धेनुर्दक्षिणापात्रासादने॥ कपालोपेव षडुद्धरपापात्रीणामभावाः॥
 शम्यादृषदुपलकुकुटाहाननार्थमेवासादनं॥ ग्रहणे॥ ॐ देवस्य० अदि
 त्यैजुष्टं॥ गृह्णामि प्राक्षणे हाधिकः॥ प्राणदाने॥ ॐ यस्ते प्राणा० भूतादि

तिगाछ० सप्तदेशानवज्जणपत्रातृज्यमववाप्ये सप्तदशसामिधेन्याः ॐ १०० पूर्वः स
 नो० प्रवोवाजा० शोचिषेरास्तमीमहो० ३॥ पृथुपाजा० अमसो धृतानिणि कूत्वा
 हुतः॥ अग्निर्यशस्यहव्यावो॥ तस्वाधोयतः श्रुत्वरथाधियाथशीवंतः॥ आचक्रु
 रग्निमृतयो३० समिद्धो अग्न आहुतेत्यादि॥ आवाहने॥ अग्निमग्ना आ उवहा सोम
 मा उवह॥ अदितिमा उवह॥ देवां आज्ययामित्यादि॥ उतमेप्रयान्ते॥ ये यजामहे स्वा
 हाग्निस्वाहा सोमस्वाहादिति स्वाहा॥ देवा इत्यादि॥ वितेनंतावज्यभागो॥ अ
 ग्नयेनुब्रूहि॥ तमग्ने सप्रथा असिजुष्टो होतावरुण्यः वया यशस्विन्वतो३म्॥ सो
 मायानुब्रूहि सोमयास्ते मयोमुक् उतयसंतिदाशुवे॥ तामिन्नो वितामवो३म्॥ प्रधा
 नयागे॥ अदित्यै उपांशु॥ अनुब्रूहि उच्येः॥ सुत्रामनापं पृथिवीं ग्रामनेकसं सु
 शर्माया मदिति सुप्रणीतिं॥ देवीनावस्वारित्रा मनागसमस्त्रवंती मातृहेमा
 स्वस्तया॥ ॐ ३म्॥ अदितिं यज॥ यजामहे॥ अदितिं महिभूधुमातरं सुव्रता
 नामृतस्यपनीमवसेहवेम॥ तुविक्षत्रामरंती मुरुवी सुशर्माणि मदिति सेत्रणी
 तिं वौषट्॥ इदं अदित्यै नमम॥ विरात्रो संयज्जे॥ अग्नये स्थिष्वृतेनुब्रूहि॥ प्रद्वो०

वाजोम् ॥ अग्निये ० ग्नि ० र्षी सामस्य ० अदिते ० उपां ० प्रियाधामा ० देवा ० जुषता ०
 हविरिमो अग्ने वीततमा निरुव्याज स्वावशिदेवतातिम ॥ प्रतिनई ० सुरभी विम
 त् ३ वौ ३ षट् ३ दमग्नये स्तुतुकृते नमः ॥ पूर्ववद्विष्टिपागनुमंत्रणं ॥ व्यूहने ॥ अहि
 ते रुजिनि ॥ प्रोहामि ॥ ॐ अदितिस्तमपनुदतां ॥ नावोहामि सूक्तवाके अग्नि ० सो
 मनू ० अदिति ० उपां शुभ्र ३ हविः अजु ० महो ० अकृत ॥ देवा ० रोष प्राकृतं इति वृत्तया
 कृतस्य इदं ध्यानाख्यास्य कर्मणः सांगता सिध्यर्थं शत ब्राह्मणान् भोजयिष्ये
 तेन युक्तपुरुषः ॥ प्रियतां नमः ॥ अथ त्रिरात्र नियमाः त्रिरात्रं मनृतनं वदिष्ये ॥ त्रि
 रात्रं मतिधीनं कालप्राप्तान् न निराकरिष्ये ॥ त्रिरात्रं महं सुदं विहारे कृते कुस्मे
 चिन्नदास्ये ॥ नष्ठापियास्योमि ॥ त्रिरात्रं ब्रह्मचर्यं करिष्ये ॥ आस्मिन् विहारे त्रिरा
 त्रं महमग्नीन्धारयिष्ये ॥ १ ॥ त्रि ० महमग्निहोत्रं ययस्य होष्ये ॥ आ आ ध्याना
 हिताग्नि समये त्रि ० महमध्यः शयिष्ये एते नियमा यजमानेन पत्या च नियमः ॥
 कार्यः ॥ १ ॥ एतेषां त्रिरात्र नियमानां मध्ये यजमानो पत्नी कुतश्चिद्विद्वाहनामादा
 दा एकं नियमधर्मं विस्मरति न करोति ॥ तदा आनादिष्ट प्रायश्चित्तं होतव्यं ॥

अध्वर्यवदक्षिणाग्नौ ॥ तदनंतरमग्नीध्रे ॥ आधानकर्मणि तया विहितमिमम
जुष्यं महं संप्रदेद ॥ तन्निष्कृयी भूतं हिरण्यं वा ॥ ततः भो अध्वर्यो ॥ आधानक
मंगितया विहितं तत्कर्म प्रति ॥ ष्ठास्विधर्मं शिमे अध्वरो ताराष्टोमे वा सप्तसीतु
य ॥ मंहं संप्रदेद ॥ पत्नी च स्वीये ददाति ॥ तौ अद्विस्त्रपरिधानकुरुतस्ततस्ते क्वा
यजमानः स्वकर्मपरिपूरणाय परमेश्वरप्रीतये गोभू हिरण्यवस्त्रादिरूपां कि
चिदक्षिणां ब्राह्मणेभ्यो ददाति ॥ तदशक्तौ भक्ष्यास विनयं साध्यां प्रणममात्रं
करोति ॥ ततस्ते विप्राः सष्टाः आशीर्वचनं ब्रूयुः अध्वानां गकर्मलोपनिमित्तं प्रायि
श्रितं लिख्यते ॥ त्रिरात्रमध्ये गार्हपत्यः शांती भवति तदा भू संस्कारपूर्वकं गार्हप
त्यनिर्मथ्य स्थापयति ॥ गार्हपत्ये आज्यसंस्कारं कृत्वा समिपू पूर्वकं दक्षिणाग्नौ
भुवः स्वाहेति यजुर्वेद प्रायश्चित्तं कृत्वा रुहोति ॥ इदं वायवे नमः ॥ ततः सकृद्गृही
तेन स्रवातुं नो अग्न इत्यादि पंचभिः पंचवारुणैर्मंत्रैः पृथक् पंचवारुणी जुहोति ॥ य
था देवततथा त्यागाददाति ॥ इति गार्हपत्ये आज्यसंस्कारं कृत्वा चतुर्गृहीत्वा समि
पूर्वकं दक्षिणाग्नौ भूः स्वाहेति पूर्ववत् पश्चादाहवनीये भू संस्कारपूर्वकं गार्ह

२०

॥ प्रतिप्रस्थातृप्रयोगः ॥

AcM
1255

॥ प्रतिप्रस्थाता प्रयोगः ॥

प्रति०

१

त्रिः

श्रीगणेशायनमः॥अथहिरण्यकेशीसूत्रानुसारिप्रैतिप्रैस्थोत्तैत्वेष्टोति
ष्टोमेस्येप्रयोगप्रारंभः॥सोमप्रवाकेनप्रातिप्रस्थात्रंकर्तव्यमित्युक्तेकोयत्तय
कऋत्विजःकादाक्षिणेति॥यजमानेनप्रतिप्रस्थातारंयणइत्युक्तेमरुन्मेवो
चोयशो०भर्गो०भुक्ति०स्लामं०चःसर्व०चस्तन्मामवतुतन्माविशतिनेनभुक्षि
षीयइतिजपित्वादेवोदेवमेतुसोमःसोममेत्यर्तस्यपृथाविहार्यदोषकृत्यंइ
त्यभिप्रव्रजति॥पुद्धानामासिस्रुतिःसोमसरणीसोमगमेयंइतिपंथानमा
तिष्ठते॥प्रात्वानावीति॥पितरोभरितिस्वानृषितृनभिमन्त्रयते॥ततोमधु
पर्कः॥तानुनभ्रामिमशने॥अनाधृष्ट०स्तेन्यं॥तानूनभ्रःसमवन्तशति॥प्र
वर्ग्यसंभरणेमदंतीरूपस्यश्य॥नमोवाचइतिशांतिंकरोति॥संभरणांतेशं
नोवातइतिशांतिः॥प्रवर्ग्यनमोवा०ति॥स्वरस्योत्तरत्तुपविशति॥प्रदंतीरूप
स्यश्य॥सिध्येत्वा॥धृष्टिमादाय॥तपोवग्ने॥अयासः॥गार्हपत्याडदीचो

१

CC-0. Mrugendra Vinod Collection. Digitized by eGangotri

प्रति०

२

नुमंत्रणानंतरं मधुहवि० तपस्तप ॥ महावीरे अजापय आजयति ॥ अक्षरि
स्येणुत्वोपयच्छामि ॥ उपयमनेनोपयच्छति ॥ एतस्मिन्काले प्रतिप्रस्थानाय
उपयमनं प्रदाय ॥ दक्षिणं पुरोडाशं जुहोति ॥ अहर्ज्योतिः केतुना जुषता
सुज्योतिर्ज्योतिषाः स्वाहा ॥ इति प्रातः ॥ रात्रिर्ज्योतिः के० षाः स्वाहा ॥ इति
सायं ॥ यजमानोपस्थानानंतरं उपर्यग्नौ धार्यमाणं पर्मष्टं तदध्यापूरय
ति शकलनिरसनानंतरं एतस्मिन्काले उभरं पुरोडाशं जुहोति ॥ अहर्ज्यो
तिरिति प्रातः रात्रिर्ज्योतिरितिसायं ॥ उपादाने ब्रह्मोपह्वानंतरं होत
रुपह्रस्व ॥ अथर्व० ब्रह्म० अग्नी० यजमानो० उपकुतइति प्रतिवच
नं भक्षणानंतरं उपयमनं गृहीत्वा उच्छिष्टं दधरे प्रक्षाल्य अंतर्वेदिनि द
धाति तस्मिन्सकमाववधाथोमदं तीराणीय आपोहृष्टामयोधुव इति ति
ष्ठन्निर्माजयते ॥ शेषमंतर्वेदिनि नयति ॥ गामुत्सर्गानंतरं शंखोवात इति शां०

२

रा

अथोपसत्तममथमेहनिवेदिकरणं॥उत्तमेहनिआपह्निफीभ्यां प्रवर्ग्योपिस
 यांप्रवर्ग्यप्रवर्ग्यमुद्दासयति होमानंतरंअहतेनवाससोपरिस्त्रितेपत्नीमुदान
 यतिअनुनोथा०मयः॥अनिरेनु०रिषः॥उपनिष्क्रामंति॥सहपत्न्यात्रिःस
 त्रिसाम्योनिधनमुपयंति॥दिवस्त्वा०नव्यसे॥प्रथममभिप्रव्रजंति॥अस्य
 स्त्वा०नव्यसे॥द्वितीयं॥प्राणस्यत्वापर०नव्यसे॥तृतीयं॥अपरेणोत्तरेवेदि
 त्रिधाय॥इष्टाहोत्रीयस्यसर्वेनिधनमुपयंति॥नवार्पाहारस्य॥अभ्युक्ष
 णानंतरंअथैनमुपतिष्ठंते॥रंतिर्नामासि०रायस्योषेण॥सुमित्रानुआपु०दि
 मःइतिमार्जयंते॥उद्भयं०क्षमं॥इत्यादित्यमुपतिष्ठते॥अनवेक्षमाणाःप्र
 स्यत्य॥इममृषुत्य०प्रवोचःइत्याहवनीयमुपतिष्ठंतेगार्हपत्यंवाएतस्मि
 न्कालेमदंतीरुपस्थस्यउत्तमेनानुवाकेनशांतिः॥इतिप्रवर्ग्योद्दासनंअथ
 वृत्तंप्रदायेत्यादि॥हविर्धानप्रवर्तमानेतिरुक्तायाप्राचीप्रवर्तमध्वरं०कुरुतं॥

प्रति ३

समुद्रं तः प्राचीं प्रवर्तयन्ति। यद्यक्ष उत्सृजेत्। सुवाग्दे० वद। अनुमंत्रयते।
हविर्धानि प्रणयनमं उपकरणद्विदेवत्यशुक्रां मथि चतु यहेषु अध्वर्युणा सह
तदुत्तरं वाकरोति। उत्तरस्यावर्तन्मां हिरण्यनिधाय परिस्त्रार्यं परिषिञ्च्य जु
होति। इरावती धे० युरेवे स्वाहा। अध्वर्युर्देक्षिणस्य हविर्धानस्य कर्माणि
करोति प्रतिप्रस्थातोत्तरस्य। अपुत्रन्यभयं नुदापचक्राणि च वर्तय गृहः सो
मस्य गच्छतु मिंदस्य सुः सदा पश्चार्धवेदे विन्तती यदेशे पदायाः सुं प्राते
नुदति। अपरेणोत्तरं वेदिमती न स्त्री न क्रमान् न क्रम्य। अत्र रमे० व्याः।
इत्यभितः पृथ्वा नभ्यस्ते स्थापयतः यथा रथः हविर्धानयोः। अंतरालं कं
रुतः। वैष्णवमसि विष्णुस्त्वा नम्रानु। इत्युपस्तभुतः पुरस्तादुत्तमो भव
तः। विष्णोर्नुकं० गा यः॥ उत्तरस्योत्तरं कर्णात्तदमपरेण मेधा निहन्ति। वि
ष्णोर्धुर्धर्मसि। नत्रैवे निबध्नीतः। विष्णोर्धुर्वोसि। ग्रंथी कुरुतः। नो प्र

प्रज्ञातो भवतुर्ध्वः शम्वाः समुत्तयोपरिष्ठात्परिवेद्यते यथा सुष्टुपर्येत्या
 स्मृणाभिनुतो यथात्रेण खरः संचरो भवति पूर्वमपरं च द्वारे कुरुतः अभयं
 दक्षिणां द्वारेयी परिषीव्यात् प्रतिप्रस्थातोत्तरां विष्टोः स्यूरसि ॥ सीव्यतः ॥
 विष्टोः प्रवेमसिग्रंथी कुरुतः तो प्रज्ञातो भवतः वेष्टवमसि विष्टवेत्वा सं
 मितमभिष्टशतः ॥ प्रतद्विष्टुः सवनेवीयी यमगोनमीमः कुचरो गिरिष्ठाः
 यस्मैरुपुत्रिषु विक्रमणे धीक्षियंति नुवनानि विष्टो ॥ इति संमिता इवि
 र्थानात्प्रागुपनिष्क्रामतः ॥ सदकरणे ॥ उत्तरां द्वारेयी परिषीव्यात् ॥ इन्द्रस्यूर
 सि सीव्यतः ॥ इन्द्रस्य ध्रुवोसि ॥ ग्रंथी ० भवतः ॥ ऐन्द्रमसीद्रायत्वा संमितम
 भिष्टशतः ॥ पूर्वेण द्वारेण हवित्थाने प्रविश्य ॥ अपरेण निष्क्रामतः ॥ इदं वि
 दुरिति जपेत् ॥ अपरेण द्वारेण सदः प्रविश्य पूर्वेण निष्क्रामतः ॥ उत्तिष्ठं नो

प्रति.

जसा सह पीत्वा शिमेऽजवेपयः। सोममिन्द्रचमू सुते। इति जयेत्। प्रवरणका
ले। जुष्टो वाचो भूया संजुष्टो वाचस्पतये देवि वाक्। यद्वाचो मधुमन्तमिन्माधा
स्वाहा सरस्वत्ये स्वाहा। क्रुचास्तोमः समर्धयिषा। युत्रेण रथं तुरा। बृहद्वायुने
वर्तनि स्वाहा॥ एताभ्यां प्रवृत्ते जुहोति पशुसंज्ञपमानंतरा। नमस्त आतान।
पत्न्या हित्यमुपपद्यते। अनुर्वीषे० वेण। पूर्णवाग्धारायमाणो पत्नी मुदो नयति।
आपो देवीः शु० यास्म। चाला लोपा वनमति। एते वैव सर्वे समुद्रम्पया त्वहि
मार्जयन्ते। वषट्मा मार्जनाते। आपो हिष्ठा० ३ इदमापः प्रवहता ~~इति नमः~~
वद्यंचमलं यत्॥ यच्चाभिदुद्रोहान्तरं यच्च शोषे अभीरुणं॥ आपो मानस्मादेन सो
विष्वा न्मुचत्वः रुसः॥ निर्मां मुंचामि शपथा निर्मां वरुणा दुत॥ निर्मां यमस्य प
द्मी शास्वस्मा देव किं लिषात् सोममुप किं लिषात्॥ इति मार्जयित्वा॥ याज्याया

अर्धर्चः॥ अतः पतपा० क्षाय स्वाहा॥ वसा होमं जुहोति॥ वषट्कृते सति वसा हो
 मोद्रेके णदिशः प्रतियजति॥ दिशः स्वाहा॥ प्रदिशः० आदिशः० विदिशः०
 उदिशः० स्वाहादिशब्धः॥ नमोदिशब्धः॥ इडां प्राप्नोति॥ प्रतिप्रस्थाता अनूया
 जानां कुतं कुतमनुयजति॥ गुहकां उं एका दशाधा संछिद्य॥ वसा होम हवन्वा
 हस्तेन वा॥ समुद्रं गच्छ स्वाहा॥ अंतरिक्षं० देवः सवितारं० अहोरात्रे० मित्रा०
 सोमं० यशं० चंद्रा० धावा० नमोदि० अग्निर्वै०॥ अश्वस्त्वोषधीभ्यः उत्तरतो
 बाहिषिलपं निमार्ष्टि॥ मनोमिहादि य उ० शीय॥ हृदयस्य भिमशति॥ आग्नीध्रीये
 सर्वं कृत्विजो लंकता वसेति॥ ॥ ॥ महारात्रे बुधा॥ प्रतिप्रस्थातः सवनी
 यां निर्वपेत्पुंक्त॥ सवनीयां निर्वपात॥ कर्मणे वा भित्तिपाणी प्रक्षात्पुनरुत्तरणशा
 लामुखीयदर्भात्संस्तीर्य पात्राणि प्रयुनक्ति॥ द्वे भर्जनार्थे कपाले अक्षौ पुरोडा

हि० प्रति०

५

शार्थानि कदाचानि शर्प कृष्णा जिनः शब्दा उलूखलं मुसलं दधदमुपस्था वा जिनं पा
त्ताराः सुचंचमसं वा कुटुंबात्री हं मे क्षणायं वेदं प्राशिवरुणं । प्रणीता प्रणय
न मिडाया वं अग्निहोत्ररुवणी उरवा शाखापवित्रं अभिधानी निदाने रोहने पात्रे आमि
हावाजिनोऽरुणार्थे ह्ये पात्रे धानाकरं भक्तौ जोऽरुणार्थानि त्रीणि पात्राणि मंदं तीचतुर्था
करण पिष्टलपफलीकरण पात्राणि वेदाग्राणि चतुर्थांश इध्मप्रत्रश्च नानि च प्रयुन
क्तिः स्यमानो होत्ररुवणी सुवंचु रूप भुवाज्यस्थल्युपवेषापाशुका एव ॥ पवित्रे कृ
त्वाः प्रणीताः प्रणयति ब्रह्म न पः प्रणेष्वा मियजमानवा चं यच्छि ॥ नयज्ञयोगः ॥ सं
विशंतां दस्मायवानस्पत्यासीत्यादि अपरेण शालामुखीयं पात्रौ निधत्से कस्याय
वानपरस्मा ॥ ब्रीहीनिधाय दक्षिणतस्म्यमवकृष्य धूरसीत्यादि उर्जं धत्सेवत्याव
र्तते ॥ अपहतमिति सकृत् शर्पे पवित्रे निधाय ॥ यच्छंतां ० देवस्य ० भ्यामिंद्राय ह
रिव ते जुष्टं निर्वपामि ॥ धानार्थान्यवान् ॥ यच्छं ० देव ० भ्यामिंद्राय हृषु पवते जु ॥

५

णस्येत्युपसर्पणं ॥ उर्वेतारिहमन्विह ॥ अरित्यावाप्तुपस्वसा दयानि ॥ इन्द्र
 दिवह्व्यः रश्मस्व ॥ इन्द्रपूषण्वरुः स्व ॥ सरस्वती भारतीह ॥ स्व ॥ इन्द्रः स्व ॥
 सशूकायामित्यादि ॥ देवस्य ॥ भ्याः सरस्वत्यै भारत्यै वाजुषं प्राशांमिन्द्राय
 दिवतु इन्द्राय पूषण्वतु इन्द्राय ॥ पात्रेषु प्रेक्षितेषु सुधाभागे व्यावर्तमानिति
 नानाभिन्नम् ॥ इदं सरस्वत्यै भारत्यै च ॥ इदमिन्द्राय च ॥ क्रमेण पूर्वापर

हि० प्रति०

५

शार्थानि कृत्वा निशर्प कृष्णा जिनः ॥ १ ॥ उत्तरखलं मुसलं दधरमुपस्था वा जिनं पा
लाराः सुचंचमसंवाकुटं पात्री दंतं मेक्षणं यं वेदं प्राशिचहरणं । प्रणीता प्रणय
न मिडायां अग्निहोत्ररुवणी उरवा शाखापवित्रं अभिधानी निदाने रोहने पात्रं आमि
सावाजिनोद्धरणार्थं दूपात्रे धानाकरं भक्तौ जोद्धरणार्थं निशीणि पात्राणि मंदं तीचतुर्धा
करणपिष्टं पक्वत्नीकरणपात्राणि वेदाग्राणि चतुर्धा शिख्यप्रश्नानि च प्रथुन
क्तिः ॥ २ ॥ अग्निहोत्ररुवणी सुबंजुहूपभृधुवाज्यस्थल्युपवेष्टाः पात्राश्च का एव ॥ पवित्रं कृ
त्वा प्रणीताः प्रणयति ब्रह्मजपः प्रणेष्यामि यजमानवाचं य ॥ ३ ॥ नयत्तयोगः ॥ सं
विशंतां दद्यायवानस्पत्यासीत्यादि अपरेण शालामुखीयं पात्रौ निधत्से कस्याय
वानपरस्या ॥ ब्रीहीनिधाय दक्षिणतस्म्यमवकृष्य धूरसीत्यादिर्जं धत्से यस्याव
र्तते ॥ अपरुतमित्सकृत् शूर्पं पवित्रे निधाय ॥ यच्छंतां देवस्य ॥ भ्यामिंद्राय ह
रिवते जुष्टं निर्वपामि ॥ धानार्थं न्यवान् ॥ यच्छंतां देव ॥ भ्यामिंद्राय पूषण्वते जु ॥

५

करं भार्यान् ॥ पुनर्यवान् अर्पात्पात्रांतरयवान् निष्काश्य अर्पे पवित्रान् धाय ॥ य
सुं० देव० भ्याः सरस्वत्यै भारत्यै जुष्टं० पुरोडाशार्थाः श्रीहीन ॥ ततः पिष्टं
होमपात्रांतरे श्रीहीनिष्काश्य अर्पे पावत्रे निधाय ॥ य सुं० देव० भ्यामिंद्राय जुष्टं०
पुरोडाशार्थाः श्रीहीन ॥ इदं देवानां॥ इदमुनः सह ॥ स्मृत्येत्येति च प्रतिबीजं
भावर्तते ॥ अर्पादानसमये शर्पे भेदेन सर्वान्यवी श्रीही आदये दमहं निर्वरु
णस्येत्युपसर्पणं ॥ उर्वेतारं ह्यमन्विह ॥ अदित्यावाप्तुपस्थसा दयानि ॥ इंद्र
रिव हव्यः रक्षस्व ॥ इंद्र पूषण्वरुः स्व ॥ सरस्वती भारती ह० स्व ॥ इंद्र ह० स्व ॥
सभ्रकायामित्यादि० देवस्य० भ्याः सरस्वत्यै भारत्यै वो जुष्टं प्रा शांमिंद्राय ह
रिव त इंद्राय पूषण्वरु इंद्राय ॥ पात्रेषु प्रेक्षितेषु यथाभागं व्यावर्तयामिति
श्रीहीनिर्भज्य ॥ इदं सरस्वत्यै भारत्यै च ॥ इदमिंद्राय न ॥ क्रमेण पूर्वापर
भागयोर्देवताभ्यादिभ्यः सरस्वती भागं लाजार्थं तथा येन्द्रभागं पुरोडाशा

हिं-प्रति

६

धर्मवर्हति॥ कृष्णाजिनादानास्तु लूखलाधिवर्तनांतंतं॥ प्रोक्षणीशेषेणयव
नाद्रि कृसादोफलाकरणांतं करोति॥ दिवेचनंतं नसान्नात्रिष्कलाकृतं वादति
प्रेषः प्रतिबीजं॥ तत्र सकृन्मुसलादानमुभयार्थं॥ हविष्कदेहीतिसकलपुमवी
जएवा॥ ततो श्रीहीणामावापादि॥ तुषनिहसंतं त्रेषा॥ प्रश्नात्पनिनयनंतं त्रेण
कृष्णाजिनादानादि॥ पुरोजाशीयान्निनहि॥ उपवेषादानादि॥ ध्रुवमसीतिधा
नाभर्जनार्थं कपालमुपधापुनरपाग्नरस्यादि॥ ध्रुवमसीति जाजार्थमेकपा क
लमुपदधाति॥ निर्दग्धमित्युभयत्र भवेदेव॥ पुनरेकादशकपालम्बदेहापुरो
जाशस्यापदधाति॥ भृगुणामिति धनं जातेतत्तत्त्वे सतः॥ पुरोजाशादेतत्तत्त्वं॥ ला
नतः प्रातर्दीहंदेहयति॥ निरुच्छंजं यं भयं सहतेन यं द्विभः सभृतायश्रय
धं॥ तेनगार्हपत्यादुहावांगारान्निरुह्य॥ मातरिश्चनो घूर्मोसिचोरसिप
थुर्वसिश्चिश्चधायाअसिपरमेणधाम्नाहर्हस्यमाहूः॥ तेपुकुंभीमधिभ्रय

६

क

म

ति॥भृङ्गामंभिस्तपसातप्यस्व॥अंगारेःपरीधे॥उपसृष्टांमेप्रभृतात्॥
~~संप्रेष्याति~~॥संप्रेष्याति॥वसुनांपवित्रमासिसहस्रधारं॥कुभ्यां प्रागग्रं॥शारवा
 पवित्रमादधात्युद्वेपानः॥अन्वारभ्यवाचंयच्छतिधारयन्नास्ते॥अ
 दित्येरास्नासि॥अभिधानीमादत्ते॥तृष्णीनिदाने॥पूषासि॥वत्समुपसृ
 जतिविहाराणांचोपसृष्टामंतरेणमासंवारिष्टा॥संप्रेष्याति॥अमुक्ष्मावः॥
 लाभवतीः॥उपसृष्टाजनुमंत्रयते॥उज्जुपयः॥सदेयं॥उपसृष्टां॥द्यौश्च
 मंदधानु॥दुह्यमानां॥उत्संदुहं॥तु॥धारोघोषमनुमंत्रयते॥दोधाह
 तितंष्टकति॥कोपुक्षः॥प्रणोक्षामिन्नावरुणाभ्याः॥हविरिंदियं॥गुं
 यस्यांदेवानांमनुष्याणांपयोहितं॥सावित्र्यायुः॥देवस्त्वासवितापुना
 नुवसोः॥पवित्रेणशतधारेणसुपुवा॥कुभ्यामानयति॥एवंपूषासीत्यादि
 यदन्यत्संप्रेष्यात्तेनोत्तरेदोहयित्वा॥यमुनां॥सावित्र्याचाः॥सरस्वती॥

हे. प्रति.

७

सावित्र्यकर्म ॥ ब्रह्मदुग्धिमित्रावरुणाभ्यां देवेभ्यो हविर्हविः ॥ अयमाया
यत्तत्पुनर्वत्सेभ्योमनुष्येभ्यः पुनर्हो हायकल्पतां ॥ त्रिः संप्रेष्यति ॥ वि
ष्टष्टवागनन्सारभ्यो त्तरा दोहयति ॥ तृष्ठी वा सर्वसु दुग्धा कसु ॥ दु
तस्तोको. वीभ्यां ॥ विप्रुषोनुमंत्रयते ॥ द्यौश्चेमं. दधातु ॥ सा नोपि
दोहनं संक्षाल्य ॥ संप्रेष्यथ. स्तानये ॥ कुंभ्यामानमथात अपयित्वा ॥
तृष्ठी केन सर्पिषा भिष्यार्य ॥ दृष्टुगा दृष्टुगा पातुं मा वो यज्ञपतीरिष
त् ॥ कर्षेनिरो द्यु द्धा सयति ॥ सोमेन त्वानेना मिमित्रावरुणाभ्यां दधि ॥
शीतं बुध्नं कृत्वा दधात नक्ति ॥ यत्तस्य संततिरसियुजस्य त्वासां तमनु त
संतनोमि ॥ अमिहोत्रोष्पणमानयति ॥ आपो हविंषु जाग्रत यथा देवेषु
जाग्रथ ॥ एवमस्मिन्यज्ञे यजमानाय जाग्रत ॥ अपि वा वाथे पात्रे आनय
यति ॥ अहंस्तनो धोरते ॥ अपि दधाति ॥ यद्विद्वन्. विध्यत ॥ इमो पूर्णः ७

हिरक्षसि ॥ उन्मुच्य शारवापावे त्रं प्रज्ञातं निदधाति ॥ विष्टो हव्यः रक्षस्व ॥
 सान्नायंगार्हपत्यदेशे उपरि निदधाति ॥ देवस्य ० संवपामीति यवान्या
 न्या ० समो य्य पात्र्यां तरे व्रीही न्या न्यां पिष्टानि च संवपति ॥ हव्योर्वै इति य
 वान् व्रीहींश्च हव्योस्तेति पिष्टानि ॥ ततः समाप इत्यादि सर्वे कपालाना
 मंगारापोहनांतं कृत्वा धुर्मस्थि विश्वायु पइ ॥ इति स्वे कपाले ओ य्य
 पुनर्धर्मा स्थिति ब्रीही नूतनो म ॥ स्वस्येत्यादित्वं गृणीष्ये त्यंते पुरोडाशस्य
 कृत्वा तप्तं प्रातर्दोहसायंदोहमानयत्यामिक्षां वाजिनं च पृथक् पात्रयोः
 कृत्वा प्रज्ञाते निदधाति ॥ पर्यग्निकरणं तत्रेण सर्वेषां ॥ देवस्त्वा ० नाके ॥ अ
 भिज्वलनं पुरोडाशस्यैव ॥ अग्निस्त इति प्रतितपनं सर्वेषां ॥ संवपामेति पु
 रोडाशस्य ॥ अविदहंतेति सर्वेषां ॥ गार्हपत्यस्य पश्चादाय्ये न्यानि नीय ॥
 सदो हविर्धानयोर्मध्ये स्प्यंति यं च स्तब्धौ वाजिनपात्रं संभृद्दीतिसंप्रप

हि. प्रति.

८

जा

ति। आग्नीध्रश्चमसपक्षे। अनिशितोसिसपत्नसूर्यणः॥ पृताडेः सुविस्त्वा॥
ये॥ प्रत्युष्टः रक्षः प्र० ग्नेस्त्वाते० मि॥ वाचं प्राणं० जिमं० ज्मैस्यहः॥ सुकूपक्षे
० अनिशितासिसपत्नश्चर्यणी॥ पुताच्ये ह्यग्निस्त्वा० ये॥ प्रत्युष्टः० ग्नेस्त्वाते०
जुहमंत्रेणसंमृज्यप्राशिन्नसंमार्गः॥ अयंसंमार्गोवेदाग्रचतुर्थोशेन॥ तस्य
प्रहरणं॥ उद्धासनकाले इदमहमिति पुरोडाशस्य॥ सूर्यज्योतिषो विभा
तमहव इन्द्रियाय॥ धानाकाजाश्चाभिमुख्य॥ स्योनं वेदति धानाकाजपा
त्रयोः॥ स्योनं तदात पुरोडाशस्य पात्र्या तूष्ठी माभिक्षा वाजिनोद्धर
णपात्रयोः॥ अत्र धानानां नाभिधारणं॥ आप्यायतां० तां॥ रवमउ० ध्वं
त्वचमउ० ध्वं॥ सुरूपान्वो वसुविदः॥ पशूनां ते जसा सरस्वत्यै भारत्ये
जुष्टानाभिधारयामे॥ कौनभिधारयति॥ तूष्ठी पुरोडाशमभिधार्य॥ यस्त
आलेत्याभिक्षां वाजिनं चाभिधारयति॥ आर्द्रः पृथग्जवो भुवेनस्य गोपाः

८

अताउत्संतिजनिव्योमतीनां ॥ प्रथमपदलोपोवा ॥ कपामाथस्त्रिकामि
 श्रित्पात्रेधानानिकाशय ॥ तस्मिन्सीदोमतेप्रतितिष्ठयवानांमैधाःसुमन
 स्यमानाः ॥ उपस्तीर्णेपात्रेनिदधाति ॥ आर्द्रप्रथमबोभुवनस्यगोपाःश्रुताः
 स्मंतिजतितारोमतीनां ॥ धानावह्नाजामिकाशय ॥ तस्मिन्सीदोमनां ॥ उप
 स्तीर्णेपात्रेनिदधाति ॥ आर्द्रप्रथमुरितिप्रकृतिवत्पुराडाशं ॥ दृष्ट्यामि
 क्षां ॥ तूष्णींवाजिनमुद्रासयति ॥ इराभूतिः ॥ संख्यायोद्रासनं ॥ युथाभा
 गव्यावर्तथासितिधानाःसमशोविभज्य ॥ इदमिंद्रायहरिवेच ॥ इदमिंद्र ते
 यपूषण्वतेच ॥ क्रमेणव्यादिश्यात्रधानास्तूष्णीमभिधार्यनिधायान्या
 नांकरंभंकरेति ॥ वातस्यभ्राजिरसीत्यादिपि ॥ पाणूनि कुरुतादित्यंतं
 कृत्वाजनयेत्तासंयोमीत्यपूर्वाज्येनसंयुत्यत्तूष्णीमभिधार्यनिदधाति ॥ इति
 सवनीयनिर्वापः ॥ अ ॥ उपचारेहोमानंतरं ॥ अदिरध्वर्युप्रत्युसनि ॥ उपाःश्रुप्रचोद

हि० प्रति०

९

ना

प्रथमेपर्याये प्रथमाभ्यामंशुभ्यां उपांशुपात्रमपि धाय अध्वर्योस्ततरत उपय
रुति मध्यमाभ्यां द्वितीये उत्तमाभ्यां तृतीये ॥ अथ महाभिषवः ॥ पुरस्तादध्वर्युः
दक्षिणतः प्रतिप्रस्थाता पश्चान्नेष्टोत्तरत उन्नेमोपविशति ॥ सर्वे दक्षिणपाणि
भिः यथार्थं मभिषु ण्वति ॥ ग्रहग्रहणं ॥ प्रतिप्रस्थातः पशुनेहीत्युक्ते पशुं स्नपयि
त्वा तीर्थेन प्रपादयति वपाहोमांते पूर्ववन्मार्जनं चात्वा ले ॥ प्रसृष्यतो ग्रहावकाशे रु
पति संते ॥ दोसं मुद्रोऽसुन्यं ॥ दोणकलशाधवनीयो ॥ देइधसी ॥ जोये ॥ पूतभृतं ॥
परिभूरग्निं ॥ तस्य ते ब्रह्म कर्त्तुं समुन्मज्जे ॥ सर्वं राजानं ॥ प्राणायामेव चोदावर्त्तसे
पवस्व ॥ उपांशुपात्रं ॥ अपांशुः स्व ॥ अंतर्यामि ॥ व्यानार्यः स्व ॥ उपांशुसवनं ॥
वाणं ॥ वृत्ते मे स्व ॥ ऐंद्रवायवं ॥ दुश्शुक्रतुभ्यां मे स्व ॥ मैत्रावरुणं ॥ चक्षुभ्यां
मेव चोदावर्त्तसे पवेथां ॥ शुक्रामथिनो ॥ श्रोत्र्यमेव स्व ॥ अश्विनं ॥ आत्मने मे
व स्व ॥ आश्रयणं ॥ अंगेभ्यो मेव स्व ॥ उक्थं ॥ आयुषे मेव स्व ॥ ध्रुवं ॥ वीर्यं यमे

श्री

व० स्व॥ मंत्रावल्यातिग्राह्यान्॥ विष्णोर्जठरमसि व० स्व॥ इन्द्रोणकलशं॥ इन्द्रस्य
 जठरमसि व० स्व॥ आधवनीयं॥ विश्वेषां देवानां जठरमसि० स्व॥ पूतभृतं॥
 कोसिको नाम० भस्मीयुतस्य ते ब्रह्मवर्चसमुत्तमजे॥ सर्वभोजानं॥ स्पृश्यस्वस्तिः॥
 विष्णुनस्वस्तिः॥ पशुर्वेदिः॥ पुरुषुर्नस्वस्तिः॥ इत्युक्ते वेदिकरणानि सन्यस्ता
 नि॥ यथारूपं॥ युक्षिणीयज्ञं० कथयन्॥ वेदिकरणानि सर्वाणि॥ सहोयतिष्ठ
 तो॥ उपमाद्यावीयस्थिवी कथ्येतां॥ यावाद्यथिव्यो॥ उपोस्तावो कथ्येतां॥ आ
 स्तावं॥ उपकलशो०॥ इन्द्रोणकलशं॥ उपसोमो० सोमं॥ उपोमि० आवनीयं॥
 उपदिवा कथ्येतां॥ देवान्॥ उपयज्ञो कथ्येतां॥ यज्ञं॥ उपमाहोत्रा उपहवे
 कथ्येतां॥ होत्रकान्॥ नमो नयमख्ये मखस्य मायशोर्यात्॥ आवनीयं॥ नमो
 रुद्राय मख्ये नमस्तुत्याभापाहि॥ आग्नीधीयं॥ नमुद्रं० र्वधी॥ होत्रीयं॥
 नमो यमाय म० पाहि॥ मार्जालीयं॥ इदं स्तुः शिथिरे समीचीमा इति स्पातं॥

पुनः पितृभ्यः पातु । यमः ।

हिंसाते०

३०

अधिषवणफलके ॥ सूर्योमोदे० तु ॥ सूर्यं ॥ वायुरं० तु ॥ वायुं ॥ अग्निः पृथि० तु ॥
अग्निं ॥ सरस्वतीम० तु ॥ सरस्वती ॥ देवीद्वारोमो० सं॥ द्वार्यो ॥ नमः सदसे ॥ सद॥
नमः सदसस्पतये ॥ सदस्पति ॥ ब्रह्माणंवा ॥ नमः सरवीनां० वे॥ ऋत्विजः ॥ स
प्रोद्विर्वैदेवं ॥ नमः पृथिव्ये ॥ पृथिवी ॥ इत्युपस्थाय ॥ पूर्वैर्णक्षरेण सदः प्रवि
श्य ॥ अहं देधि० तरः ॥ यत्र निषत्स्यतो भवन्ति ॥ ततस्तण्णं कोष्ठं वानिरस्य ॥ अप
उपस्थश्ये ॥ उं निव० न्हः ॥ उत्तरद्वारवाहू समीप उपविशति ॥ प्राचीना वीति ॥
आगंतवित० यास्त ॥ सदोदक्षिणाईमवेक्षते ॥ दिदेवत्यैः प्रचरतः ॥ आदित्य
पात्रमादाय ॥ उपयामगृहीतो सिवाय वइंद्रवायुभ्यां त्वा ॥ ऐंद्रवायवस्यै कदे
वांगृहीत्वा ॥ उपयामगृहीतो सिवाक्षसादसिवाक्पाभ्यां त्वा क्रतुपाभ्यामु
स्ययज्ञस्य ध्रुवस्याध्यक्षाभ्यां गृह्णामि ॥ तत्रैव द्रोणककशासुनर्गृह्ण
ति ॥ उमो निष्क्रम्य ॥ प्राग्मुखस्तिष्ठन् ॥ वायवइंद्रवायुभ्यामनुब्रूहि ॥

३०

आश्राव्यप्रत्याश्राविते वायव्यं वदं द्वा युभ्यां प्रेष्य ॥ वषट्कृते जुहुतः पुनर्वष
ट्कृते जुहुतः ॥ अध्वर्योः पात्रे प्रतिप्रस्थाता संपातमवनयति तस्यैकदेशम
ध्वर्युः प्रतिप्रस्थातुः पात्रे ॥ हविर्धानं प्रविश्य ॥ देवेभ्यस्त्वा ॥ आदित्यस्य
त्याः संपातमवनयति ॥ विष्टुं वुरुक्रमेण ते सोमस्तु रक्षस्य तं ते दुश्मशा
मा वरम्यत् ॥ आदित्यपात्रेणादित्यस्य स्त्री मपि दधाति ॥ आदित्यपात्रेण
उपयामः स्यत्तसदसि चक्षुष्याभ्यां त्वाक्रः मि ॥ मित्रावरुणे कदेशादुणा
ति ॥ उभौ निष्क्रम्य ॥ मित्रावरुणाभ्यामनुब्रूहि ॥ आश्राः मित्रावः ॥ वष
ट्कृते उभौ जुहुतः ॥ पूर्ववत्संपाताववनीय ॥ विश्वदेवेभ्यस्त्वा ॥ आदित्य
स्य त्याः संपातमवनयति ॥ विष्टुं वुरुः ॥ स्त्री मपि दधाति ॥ पुनर्व
षट्कृते उभौ जुहुतः ॥ उपयामः श्रुत्तसदसि श्रोत्रपाभ्यां त्वाक्रतुपाः मि ॥ आश्रि
निकदेशादुणा ॥ आश्रिभ्यामनुब्रूहि ॥ आश्राः अश्रिभ्याः ॥ वषट्कृते

हि.प्रति.

३३

प

व
जुहुतः पूर्ववत्संपाता^वनीयहविर्धानं प्राविश्य विभ्वेभ्यस्त्वादेवेभ्यः॥ आदि
त्यस्यास्याः संपातमवनयाति विष्टुं रयत्॥ स्नात्नीमपि दधाति॥ शुक्रा
मंथिभ्यां प्रचरतः॥ उन्नीयमानसूक्तसमाप्ते॥ देवस्य० ददे॥ मंथिनमाद
ते॥ चमसाः॥ चमसाध्वर्यवः॥ उभौ वा प्रोक्षिताभ्याः शकलाभ्यां तूष्णीं
हावपिधतः॥ अनुत्तोशं शुभ्रकौ सहते नयं द्विषः॥ अमोक्षिताभ्यां पाद
सूत्रपथः॥ सयतः॥ ताभ्यां चैवोपयत्ततः॥ स्तुतोस्ति ज० मंथिपा० तु॥
मंथिनो हरति॥ उर्व० हि॥ उभौ निष्कृष्य॥ आयुः संधत्त तमे जिन्वतं॥ प्रा
ण० तं मे० तं॥ अपान० तं मे० तं॥ व्यान० तं मे० तं॥ चक्षुः० मे० तं॥ श्रो
त्रे० तं॥ मनः० मे० तं॥ वाच० तं मे० तं॥ अग्रेण हविर्धने अरत्नी घात्रे
वासंधत्तः॥ उत्तरेण गच्छति॥ अनाद्यथासि॥ पादंगुष्ठाभ्यां उत्तरवेदिं
विलिखंते विपरिक्रामतः॥ सुप्रजाः० मथी० वा० हरति॥ अग्रेणा हवनी

३३

यमभितोयपंपुरस्तात्प्रत्यंवाववतिष्ठेते॥पञ्चात्प्रां चः श्वमसाध्वर्यवः॥सं
 जम्मानो०मंथी०षा॥अरुनीपात्रेवासंभतः॥आयुष्टुआ०प्राण०चक्षु०
 श्रोत्रं०तंतोदेवोष्ण०च॥उभोग्रहावभिमंत्रयते॥मंथिनोधिक्वा नमस्ति
 मंथिने पाते समित्तया सामिध्यस्व॥प्रोक्षितोशकलोआहवनीयआधतः॥
 निरस्तशो०ष्मः॥अप्रोक्षितो बहिर्वेदिनिस्ततः॥अपउपस्पश्य॥आश्वा
 व्यप्रत्याश्रविते॥प्रातःप्रातःसावस्यशुक्रवतोमंथिवतोमधुश्रुतइंद्रायसो
 मान्प्रक्षितान्मेध्यमध्यतःकारिणांचमसाध्वर्यवोवपश्कृतानुवषट्कतां
 शुक्रत होत्रकाणांचमसाध्वर्यवःसकृत्सकृदुत्वाभ्युनीयोपावैध्वं॥संप्रे
 ष्यति॥सप्रथमःसं०मित्रायसुतमाहुं होमिस्वाहा॥वदंषेकृतानुवषट्कते
 जुहोतिउत्तरतःपुरस्ताद्वहिःपरिध्याहवनीयादंगारंनिर्वर्त्यतास्मिन्मंथिनःस
 स्त्रावंसर्वकृतंजुहोति॥एतैरुद्भागोयंनिर्याचथास्तंजुषस्वविदेमोप

र

त

ष

हि. प्रति.

१२

त्यः रायस्यो वः सुवीर्यः संवत्सरीपाः स्वस्तिः स्वाहा ॥ अपउपस्पृश्या ॥
हविर्धनिं प्रविश्य ॥ कृत्वा पात्रमायतने सादयति ॥ अथ द्विदेवत्यभक्षः ॥
होत्रादन्तर्मेन्द्रवायवं ॥ भक्षो हि माविंशदीर्घायुत्वायशं तनुत्वायरात्रस्योषा
युवर्चसे सुप्रजा स्वाये हि वसो पुरो वसो प्रियो मे हृदोसि ॥ अन्ये नाक्रियमा
जं प्रतीक्षते ॥ अभिनोस्त्वा वा ऊभ्याः संघ्यासं ॥ प्रतिगृह्य ॥ नृक्षं संत्वा च
देवसोमसु बद्धा अवश्येपं ॥ अवक्ष्य ॥ होतरूपक्यस्व ॥ अध्वर्यवुः ॥
वाग्देवी सोमस्य पिवतु सकृदक्षयति ॥ एवं द्वेरेन्द्रवायवं ॥ सकृत्सकृदित
ते होत्वमसे प्रतिभक्षं संपातमवनयति ॥ नानुत्स्रजं त्यावनयनात् ॥
रेन्द्रवायवं प्राणे वूपनि ग्राहं मेत्रावरुणं चक्षुषोरुपमि ग्राहं सर्वतः परिहार
माभिनं श्रोत्रयो रूपनि ग्राहं भक्षयति ॥ वाजिनभक्षानंतरं पिष्टुलेपफलीक
रणहोमो प्रणीता सुमार्जनं पुष्पेषो दसनं कपालविमोचनं च क्रियते ॥ ॥

१२

ऋतुप्रवृत्तप्रचारः ॥ द्रोणकलशादुच्यते ॥ पूर्वस्य शेष उत्तरमुत्तरमसि गृह्णाति
॥ पूर्वोर्ध्वयुरपरः प्रतिप्रस्थाता मधुश्च माधवश्च भुक्श्च भुविश्च नमोश्च
नभस्यश्च येषश्चोर्जश्च सहस्रसहस्यश्च तपश्च तपस्पश्च ॥ उपयामगृही
तो सिसंः संपोस्यः सस्यत्यायत्वा ॥ उपयामगृहीतो सिमाध्यायत्वा ॥
स्वपात्रेति णे गृह्णाति ॥ पवित्रदशाभिः परिमज्ज्य ॥ स्वपात्रमादायाह
वनीयां गत्यादि संभोज्य स्यात् ॥ आच्यप्रत्याश्चावितसं प्रेष्यति ॥ ऋतु
ना प्रेष्य ॥ आध्यर्घ्यं प्राविशंतं उत्तरलोहारिति षडंगेण परिगृह्णाति ॥ नि
क्रामंतं पात्रेण ॥ आध्यर्घ्यं न ध्येन प्राविशति ॥ निष्क्रामति च ॥ वषट्कृत
ं गृह्णाति ॥ पूर्वद्वारं तिष्ठति ॥ उप० सिंघुचयेत्या ॥ आश्चाव्यप्रत्याश्चावि

१३

तो। कलुना प्रेष्या। वषट्कते जुहोति। उपया० सितपस्थायत्या। कलुना
 प्रेष्या। पात्रयोर्नुर्ये विपर्यस्या। उपया० स्थर्जायत्या। कलुभिः प्रेष्या।
 उप० सिसहस्थायत्या। कलुभिः प्रेष्या। पात्रयोर्नुर्ये विपर्यस्या। उपया०
 सितपस्थायत्या। अध्वर्युणा सहगृहीतः। उप० निष्क्रम्याश्राव्यप्रत्याश्र
 यितो। कलुना प्रेष्या। उप० सहजकृतः। अध्वर्योः पात्रे संपातमवनयति।
 अध्वर्युः प्रतिप्रच्छातुः पात्रे। प्रतिप्रच्छानेन भक्षयति। द्धिहेति। सकल
 कदिलरी। यस्य यस्य वषट्कारे जंकृतस्तं प्रतिप्रक्षिपतः। होपोदनेन
 प्रप्रहोपोनेहोहोयथाक्रमं। माजालीये पात्रं प्रक्षाल्या। आयतने सा
 दयति। मैत्रावरुणशस्त्रं च मस्तकं क्षणानंतरं। उत्तराभ्यामुक्थ्य विषह

भ्यां प्रचरति ॥ उपयामगृहीतोसींद्रायत्वा ॥ उक्थ्य पात्रेणोक्थ्य स्थात्या अर्धं
 क्रीति ॥ पवित्रदशाभिः परिमृज्या ॥ एष ते यो निरिंद्रायत्वा ॥ आयने सादयति ॥ पुनर्वा
 विरसि ॥ स्थाली मभिमृशति ॥ ब्राह्मणा चूं सिच मसमुक्त्वा ॥ श्वसना मुन्नय
 ति ॥ उपावर्तध्वमिति ॥ बर्हिभ्यां स्तोत्रमुपाकरोति ॥ एषान्नमेत्येत्ते ॥ इडा देवद
 रित्यादि ॥ जपित्वा ॥ अग्रेण ब्राह्मणा चूं सिचं तिष्ठन् शस्त्रं प्रतिगृणाति ॥ अ
 वसानेषु ॥ ओ धामो देवः ॥ प्रणवेषु ॥ ओ ३ धामो देवः ॥ आ हा वेषु ओं प्रो
 सामो देवः ॥ अं ते प्रणवः ॥ सर्वशस्त्राणामेष कल्पः ॥ शस्त्रं प्रतिगौर्यः ॥
 कथशाः इति प्रातः सवने जपति ॥ शस्त्रं प्रायश्चित्तानि जुहोति ॥ अग्रे यो
 कृते स्वाहा ॥ त्वं नो अग्ने सत्यं नो अग्ने त्वमग्ने अयासि प्रजापते भूर्भुवस्व

जुहोति

ति॥ हविर्धानं प्रविश्य॥ गृहमादत्ते च मसाः॥ च मसाध्वर्यवः॥ उक्थशाद
जसोमानां॥ संप्रेष्यति॥ वषट्कृतानुवषट्कृतै॥ सदोहविर्धानयोर्मध्येतिष्ठ
नक्षदेवेभ्यस्त्वादवायुवंपृणमिधयज्ञस्यायुषेजुष्टं॥ मैत्राजनाछः॥ सिचम
ग्रहसंपातमवनयति॥ न प्रतिप्रस्थाता भक्षयति॥ सर्वभक्षाश्च मसाः॥ प्रक्षालिते
षु च मसेषु॥ उपयामगृहीतो सींद्रामिभ्यांत्वा॥ सर्वमुक्थशेषंगृह्णाति॥ प
वित्रदशाभिः परिमृज्य॥ एषते यो निरिंद्रामिभ्यांत्वा॥ आयते सादयति॥ न
स्थाही मपि मृशति॥ अछावाकं च मसमुख्याः॥ श्वमसानुन्नयसर्वः॥ राजान
नुन्नयमातिरिचोदशाभिः कलशौ मृष्टान्मुञ्चति॥ इति संप्रेष्यति॥ अछावाकं
च मसमुख्याः॥ श्वमसानुन्नयति॥ दशाभिः कलशौ॥ मृष्टान्मुञ्चति॥ पूर्ववत्

नमुपाकरोति । उदेवहरित्यादिशस्त्रं प्रतिगार्थशस्त्रप्रायश्चित्तानि कृत्वा ग्रहमादत्ते चम
 साः श्रमसाधयवः । उक्थशा यजसोमानां । संप्रेष्यति । षषड्कृतानुषषड्कृतैः ग्रहचमसा
 जुहोति । देवेभ्यस्त्वेत्यच्छावाकचमसेग्रहसंपातमवनयति । न प्रतिप्रच्छाता भक्षयति ।
 पूर्ववद्रक्षः । प्रक्षालितेषु चमसेषु । आगन्तरित्यादिसवनाहुत्यंतं कृत्वा सर्वतेत्याहप्रशा
 स्तासंतिष्ठते प्रातः सवने ॥ ॥ अभिषवादिमाध्यंदिनः सवनेनायते तस्य प्रातः सवनेन
 कओ व्याख्यातो द्विदिदेवत्यर्तुग्रहे द्राग्रवेधे देवादर्विहोमाश्चानविद्यन्ते ॥ अभिषवे । इहा
 इहेतिसंराधयंतो भिषुष्वति । उत्तमे भिषवे बृहद्बृहत् । सुसंभृते राजनि । देवायावाण इदु
 रिंदु इत्यवादिषुरेदमचुच्यवुः परमस्याः परावतु आस्मात्तु धरुद्धा होरोरुंत रित्ता हो सु
 भूतेमसुषुर्वृत्तवर्चसं आसुषुवः समुरेरक्षाः स्य वधिषु रपहतं व्रत्यस्य ।
 ग्राव्यो नुमोदते । ग्रहग्रहणकाले । स्वनर्तुपात्रेण गृह्णाति । मरुत्वाः इन्द्रवृषभोरणा

यषिवा सोममनुषधंमदाय॥ आसिंचस्व जठरे मधुर्धर्मित्वः राजा सिप्रदिवः सुतानां ।
 उपयामगृहीतो सीद्रायत्या मरुत्वते । इति गृहीत्वा । दशतभिः परिमृज्य । एषते यो निरिंद्राय
 त्वामरुत्वते । सादयति । धारा विरमति । दोहे परिभूचक्षुर्भ्यामात्मनो गेभ्य एव च । विष्णोः रि
 द्ध्य विष्णोः त्रयः कः क उश्नादिषट् । यहा वकाशो रूपरूपा न । सर्पणादिस्तरणां ते जाते । प
 शुपुरोडाशं सवनीयांश्च निर्वपति । ओमिक्षो वर्जं । पशुपुरोडाशमक्षकपालं । सवनीयमेका
 दशकपालं । अलं कृतेषु दधिघर्मेण चरति । यावती द्यावा पृथिवी महित्वा यावच्च सप्तसिंध
 वितस्तुः । तावन्तमिंद्रते ग्रहः सहोर्जा गृह्णात्यस्तु । इत्याग्नीध्रागार ओदुंबरीः सुचिदधि
 गृह्णाति । वाक्स्त्वामनेश्वरीणां प्राणश्चत्वापानश्च । चक्षुश्चत्वाश्रोत्रं च । दशश्चत्वावरुचं । मा
 जश्चत्वा सरुश्च । मायुश्चत्वा जरा च । मात्मा चत्वा तनूश्च । श्रुतोऽसि श्रुतकृतः श्रुता यत्वा श्रुते
 भ्यस्तथा । इत्याग्नीध्राय धिप्रित्य । होतर्वदस्व यत्ते वाद्ये मिति संप्रेष्यति । यद्यश्नातो ममत्तने
 सुच्यमाने । श्रातः रविः । इति प्रत्याह । तमादाया हवनीयं गत्वा श्राव्य प्रत्याश्राविते । दधि १५
 घर्मस्य यज्ञ । संप्रेष्यति । यमिंद्रमादुर्वरुणं यमादुर्धर्मित्रमादुर्धमसत्यमादुः । यो देवानां दे

वतमस्तपोजास्तस्मै स्वातेभ्यस्तु। स्वाहा। वषट्कृतानुवषट्कृतं जुहोति। हरति भक्षंतं भक्षयति।
 ये प्रवर्ग्ये अत्र पूर्वांशं तिजपति। नमो वाचे० नुमदंतु। स्वस्वव्यतिरिक्तानुहय भक्षणं ते। शंनो वा०
 माहासीत। मयित्यदिन्द्रियं महत्। मायुदशो मयि कर्तुः। मयि धायि० आंकृत्याम० यिजाउपो०
 युजेनय० ब्रह्मणाते० सुत्रेणय० सुत्येवत० तस्य दोहं मशीमहि। तस्य सुम्न० तस्य भुक्षंते० तस्य
 तृदं देणपीत० उपरु० मि। भक्षयंति। सवनीयप्रचारांते। प्रातः सवनवद्वैकामधिप्रचारः। माध्यं
 दिनस्य सवनस्य निष्क्रेयस्य भागस्य शुक्र०॥ दक्षिणा काले। हविर्धाने दक्षिणां प्रतिगृह्ये देव
 स्थित्वा० तु। प्रतिग्रहं मंत्रः। मरुत्पतीययागकाले स्वस्वग्रहमादाय। इंद्राय मरुत्पते नुम्राहि। इंद्रा
 वदते च यमरुत्पते प्रेष्य। वषट्कृतं जुहुतः। अर्धयोः पात्रे संपातमवेनयति। तस्येकदेशमध्वर्युस्तथात्रे प्र
 तिप्रस्थात्पात्रेण भक्षयंति। मार्जालीये प्रक्षाल्योक्तुः सकाशे निदधाति। माहं प्रहयाद्यो। अति
 ग्राह्यमाग्नेयमादत्ते। अनुवषट्कारात्पूर्व। अग्नेते जस्विन्ते जस्वी त्वंदेवेषु भूयास्तं जस्वतं तं मामावु
 षंतं त्वं तं मनुष्येषु कुरुदीक्षाये च त्वात्पसश्च ते जसे जुहोमि ते जो विदसि ते जो मामाहासी
 न्माह ते जो हासिषु मामांते जो हासीत्स्वाहा। जुहोति। मयि मेधां मायि प्रजामय्यग्निं ते जो दधातु
 इति भक्षयति। प्रातः सवनवद्वैकामधिप्रचारः। उक्थं वाचि। इंद्राय त्वेति सर्वप्रयत्नसादनो। सेतिष्ठ

तेमाध्यंदिनः सवनं ॥ ॥ अथ तृतीय सवनं ॥ ॥ आदित्यग्रहः ॥ तूष्णीमभिषुण्वेति ॥ ग्रहग्रहणं ॥ आ
 शिरावनयनं पवमानग्रहग्रहणं ॥ दोद्वेपयीत्यनेविष्णोः त्रयः कः कलशादिषु ॥ उपस्थानं सव
 णं ॥ ॥ अर्धवस्तवनं ॥ पशो संवदस्वेत्युक्ते ॥ सवनीयं निर्वीयः ॥ द्वादशकपालः पुरोडाशः ॥ अलंकर
 णानंतरं ॥ जुकां पचस्व गृहीतं गृहीत्वा एष हाभ्यं सुक्वादायभृतः हवीः शमिनरित्यादिपाशु
 कं कर्म प्रतिपद्यते द्वादशप्रोशनांतं कृत्वा ॥ अगस्त्यता-सवनीयानां साद्यप्रचारः ॥ उन्नीयमानेभ्यो नुक्त्वा
 हीत्यादिमाराशः ससादनांतं बद्धांतरं व्याख्याय दामप्रभृतीनां स्थायनां नाभिरुपितयसंभंजो
 पंति ॥ सावित्रप्रचारानंतरं ॥ सशेषैश्च देवं कलशाच्छस्त्रं गृह्णाति ॥ वैश्वदेवशस्त्रे एकपाचद
 द्वादशभिश्च सभृत इत्येतस्याः शस्यमाना धीः ॥ प्रातर्धुजो विमुच्ये धामस्थिना वैहगच्छते ॥ अतएव
 सोमस्य पीतये ॥ इति द्विदेवस्य पात्राणि विमुच्यो परयाद्वारोपनिर्हृत्य माजौ लीये प्रक्षाल्य पूर्व
 याद्वारा प्रपाद्या यतनेषु सादयति ॥ सर्वभक्षाश्च मसाः ॥ सोम्यचरुयागः ॥ धिक्छिद्य विहरणं ॥
 पालनीवतग्रहप्रचारः ॥ आग्निमारुतशस्त्रे ॥ भूतमांसि भूतेमाधुमुख्यमसिमुख्यं भूयांसं ॥ इति ध्रुव
 मभिर्मन्त्रयते ॥ द्यावापृथिवीभ्यां त्यापरिगृह्णाति ॥ इति गृहीत्वा ॥ विभ्यं स्वादेवावेच्यानराः प्रच्योच
 यंतु ॥ इति ध्रुवस्थानाभ्यां वपात ॥ इति विदेवा नृः ॥ इति रश्मिवयाः ॥ सिद्धाथे व्यापार्थि वान् ॥ अहर

रति। ध्रुवं ध्रुवेण हविषा सुसोमं नयामसि। यथानुः सर्वमिज्जगदयक्ष्मः सुमना अस्त
 तां यथानुरद्रु इदिशः केवलाः सर्वाः समनसः करतु। यथानुः सर्वा इदिशो स्माकं केव
 लास्तन। सोतृ चमसे ध्रुवमव नयति। हारियो जनया गानं तं रं उल्लेत युप हवमिहो। इ
 दं यं नृपस्ते देवसोमस्तु तस्तोमस्य शस्तो क्यस्य हरिवत् इंद्री तस्य मभ्युमतु उ० मि। शनि
 संदः २५। संभिदं तो धानानां निम्ना निकुर्वंतो निरिवधयंतो भक्षयंत। आ पूर्यास्तमा
 पूरयत प्रजापतिं धनेन च। धानानि धीव्यो नरवेद्या निवपन्ति। दधिका० वत्। सोमा
 ग्रीधाना रेदधि इपुगन्भस्येति। धन्म आत्म० लिः। उगाहवर्गियमुपतिष्ठते। देवद्वेष्ट
 स्येन सोवयजेन मसि स्वाहा। मनुष्यकृत०। वितृकृत०। आत्मकृत०। परकृत०। एनसा
 नसोवयजेन मसि स्वाहा। यच्चाहमेनो विद्वाश्चकार्यश्चो विद्वाः स्तस्येन सोवयजन
 मसि स्वाहा। इत्याहवर्गिये प्रतिमंत्रं समशकलानभ्यादधासि। उभा कुवी युवाना सु
 त्यादाधर्मणस्पती। सुत्यस्य धर्मणस्पते वि सख्या नि सजामहे। सरण्या नि वि सजते।

१७

वेरादानादिप्रसर्पणांतं संतिष्ठते तृतीयसवनं ॥ ॥ अवभृथे । सर्वे सामो निधन
मुपयंति । उरुः हिराजा वरुणश्चकार सुधीय पंचामवे तु वा उ । अपदे पादा प्रतिभा
तवेकरुतापेयुक्ता हृदया विधेयं चित् । इति चाल्वा लंगला वदंति । अंतरेण चाल्वा लोक्त
रावुदं चो निष्क्रामंति । शतं तैराज निपजः सहस्रं मुवर्गं भूरा सुमतिषु अस्तु । बाधस्य
द्वेषो निर्गतिं पशु चैः कृतं चिदेनः प्रमुमुग्धं स्मत् । अपो दद्यात्तपामि । अभिषिक्तो धरुण
स्य पाशः । उदकांतमभिषिक्तं चित् । अपः प्रगात्त प्राप्नुः स्वास्ति शंतो वभृथे न चरंति । देवी
रापण्यवोगर्भं स्तंबः सुप्रीतः सुभृतमकर्म देवेषु नः सुदुतो वृतात् । सर्वे उपतिष्ठंते ।
सुमित्रान् भो द्विष्टः । प्रतियुतो वरुणस्य पाशः । उदकांतं प्रति योति । प्रत्यस्त्वो वः शः ।
उदकांतं प्रत्यस्य । ओ दुंबरीः समिध आदाय । अपामुता मे मत्तता अभूमा दश्मुज्योतिर
विहाम देवान् । किमुस्मान् कृणवुदरातः किमु धूर्तिरिह तु मर्त्यस्य । इति जपंत उन्नेतारः १७
पुरस्कृत्य अत्रैतां क्षमाणां यंति । राधो त्वेधिषी माहि स्वाहा । समिदसि स्वाहा । तेजोसि

तेजो मयि धोहि स्वाहा ॥ इत्याहवनीयेति स्मस्ति स्मः सामधोभ्या इधाति । अणोऽन्ये चारि
वः रसेनू स मसुद्धमहि । पर्य स्वाः अग्नौ आगमं तं मासः स्रुजुवर्चसा ॥ इत्याहवनीयमुपति
ष्ठते ॥

१८

१८

॥ लोष्टचिन्तिः ॥

५५५
२१००

श्रीगणेशाय नमः ॥ अथ हि रण्यके श्रीनां लोच नि निप्रयोगः ॥ शास्त्र
संप्रदायां भ्यां लोच नि तैः प्रयोगः ॥ दिष्टगमनस्य लोच नि पंचमे सप्तमे
नवमे बाहनि क्रियते दिष्टगमनमरणं तस्माद् युधु दिव सेषु लोच नि
तिः संप्रदाय विरुद्ध इति तत्र प्राप्ता निषेधादतीतं दशाह एक दशाह
अथो दशाह्यादिषु कर्त्तव्या यत्किंच न ह नि करिष्यते तस्मात् पूर्व दिने
सं कल्पं कृत्वा तस्मात् पूर्व श्रीलीया दिव से सं कल्प्य कर्त्तव्यं धुवन पक्षे
धुवनं तु क लियुक्ता निषेधासि लित लिख्यते द्वादशाह सपिंडने सपिंडीक
रणादुर्ध्वं अंकुशानं गतत्वा न अपराहे पादौ प्रक्षाल्या च स्य अनुकंगो

॥२५॥

अस्यासुकरावर्णो वसुधैव कुटुम्बक इति प्रा
 चीनाबीलीसंकल्पं कुर्वति सा दशाहस्रपिंडनाभावे वसुधैव कुटुम्बक इति प्रा
 त्रेतपदप्रक्षेपः पंचदशाहस्रपिंडसिद्धिर्नरनिकरिष्यते तैत्तिरीये
 संकल्पकल्पव्याप्तदिनापरिहारेण अमावास्यायामेव कुर्वति सा चका
 टकाग्निचित्ताम्रयामिचित्तेपि अविशेषेण कल्पव्या अत्र शास्त्रं बहुलं
 प्रदाय श्रमयान्तं हनुसारेण कथ्यते यस्मिन्दिने कल्पव्या तत्पूर्वदिने ॥३॥
 उपराह प्राचीनाबीलीप्राणनायक्योक्तचित्तिंकरिष्ये इति संकल्प
 या नरेणैव हस्तमानस्तुलंगला १ म १ पनस्तुलंगलात्तरतः पंचभिः प्रक्र
 मेस्तुलंगलां चतुरस्रं विहृत्य चरणं नदीसिखौ भीरादय १ म १ पनस्तुलंगलात्तरतः

रुष्टकाश्चिरिच्छादनाथं चित्वा व्या २ म २ ग न स्य दक्षिणतो निदधानि ॥ न द म द
 रुष्टकाः करोति शिष्टका उपधानो न रकात् ३ रुष्टका ३ रा छ दं ते भाव निर्वर्तिव
 रैः कर्षणं तावत् रुष्टकाः कायः षट् ग न पक्ष माभिः य प्र योगः ३ न थ व छ च र
 पंच शतं ५०० संपर्णिकाः द्वा विंशत्यो देकाष्टकाः ३२ तथा च षट् शतं भवति
 ६०० स न च त्र द स्याः विशेषानुपदेशात् तासां करणं वारण पुत्रकैः कार्यत
 प्रमाणं च यै ज मान स्याध्य यै वि द्यं गु लो लै धैः स पाद षडंगु ला यामैः चतु
 भिः फलकैः कार्य पादेष्टका करणं तु स्याष्ट मां शभ्यं गु ला या न फलकैः संप
 णेष्टिका क्षेत्रं एको न च त्वा रिंश दंगु लं ३ वं गु लं षोडशं ११ भ्य पादेष्टका क्षेत्रं तु
 न भंगु ला नि षट् विंशति लिकाः लिख्यं तु धांश ११ व निष्टका परिमाणं भाष्योक्तं

वि. वि.

॥२५॥

किं चिदुच्यते पंचपंचमं न मां सर्वं दत्तं तदस्मात्मा न तस्मिन् च तद्वि
शक्तिभागेन तद्विषयं तद्विषयं तद्विषयं तद्विषयं तद्विषयं तद्विषयं तद्विषयं तद्विषयं
ने सर्वं मग्निं च तद्विषयं तद्विषयं तद्विषयं तद्विषयं तद्विषयं तद्विषयं तद्विषयं तद्विषयं
शास्त्रादीनां पदार्थेषु यद्विषयं तद्विषयं तद्विषयं तद्विषयं तद्विषयं तद्विषयं तद्विषयं तद्विषयं
पंचमं तद्विषयं तद्विषयं तद्विषयं तद्विषयं तद्विषयं तद्विषयं तद्विषयं तद्विषयं
मं न भवत्यस्य तद्विषयं तद्विषयं तद्विषयं तद्विषयं तद्विषयं तद्विषयं तद्विषयं तद्विषयं
वेदविद्विषयं तद्विषयं तद्विषयं तद्विषयं तद्विषयं तद्विषयं तद्विषयं तद्विषयं ॥२५॥
वज्रं उग्रं तद्विषयं तद्विषयं तद्विषयं तद्विषयं तद्विषयं तद्विषयं तद्विषयं तद्विषयं
तद्विषयं तद्विषयं तद्विषयं तद्विषयं तद्विषयं तद्विषयं तद्विषयं तद्विषयं ॥

ततः संख्यया उन्मुक्तिमिदं दृष्टुं भैः स्थितिं पुरमिति उदुं भान्तापि
वेति भारद्वाजः यथा तस्यापि लोकाः प्राणिना तमपसर्पति तत्रापि
वृक्षे त्र्यम्बकेन तस्य रात्रौ स्मृता नावतनं गत्वा वा नाग्निं लौ
किकं दण्डोः समासेष्य मयित्वा तमेव भांडे निक्षिप्य सहे तेन ग्रामे प्रविश्य
परवान्ने ग्रामे मृगशानयोर्मध्ये निधाय तस्मिन् न्यस्यैव कृपां पाकः कर्तव्यः
लौकिके वा वन्द्यै च कृपां निर्मद्वेना इतस्मिन् न्यस्यैव पंचयक्त्वा पयित्वा
भक्ष्यैरप्येव पिधाय उदास्य तेषामभिचारणं च तदक्षरं दधि मधु
भिक्तुं वा त्रुता नुपुन्येण पंचयक्त्वा भारसंबंधि पात्रे निदधाति तत्र स
भारोः हिरण्यशब्दं पलाशशब्दो दुर्बराखाशब्दो शमीशब्दो दध्ने संवः

मात्स्यैः सह स त द्य बांधवाः आस २ म २ ग न यो रं न रा के अ विं प्र ज्व ल यं त आ स
 ले उ न थ यु धा यां प ला रा शा ख या उ न पे न वी न वि न स प नी ता तो ० ल ना ॥ उ न हो
 भिर ० म र्त्तौ चि प्र दे शं सं मा हि नि ॥ तां द क्षि ण तो यु द र्थे त्वा ॥ उ न प स्मृ ष्ठा ॥
 उ द्भू त्वा वो द्य हि रं ष्य श क स म् व धा य ॥ न वि तै ना नि ० ते मि यु ज्यं त म
 धि यः ॥ ष ट् ग वं सी रं यु न ति शु नं वा हाः शु नं ना राः शु ० ध तं ॥ शु ना सी रा
 वि ० च तं ॥ इ ति द्वा भ्या म ग्भ्यां ष ट् प रा यीः री ताः क ष ति ॥ मा गा र भ्य प श्वा
 क ष ति ॥ उ न द क्षि ण मा व य उ द्य म्प लं ग लं ॥ सी ते वं श म हे ले नि प्र त्य वे क्ष ते ॥
 पु न श्च शु नं वा हाः शु ना सी रा वि ति द्वा भ्या मा गा र भ्य प श्वा क ष ति ॥ ५ सी ते वं श
 म हे ला ० स से ॥ सी तां प्र त्य दू र वे ते ॥ पु न श्च शु नं वा हा शु ना सी वि ति द्वा भ्यां प श्वा
 हा र भ्य प्रा क क ष ति ॥ उ दं म्प लं ग लं ॥ ५

प्रजापतिः ॥ तत्रावलि ॥ अथप्राग्भासने प्रथिः ॥ तन्मन्त्रमिन्द्रादिना ॥ यथायमा
 यत् ॥ भूतवः ॥ विष्णवे रू उ तौ ज धि नाम भावे तत्र स्तुतने अवाभमधमिधान्वेत् ॥
 उमा मे सो निवामन रा ध्यानेत् ॥ अथ रावै राभिः प रि श्र य पं चित स्तु पारि ॥
 ध्वं पित रौ देवता ॥ मजापनिर्क सादवतु न था देव तयो ॥ राी दत्त ॥ तन्मन्त्रान् स्तु तं
 परि श्र य य म दक्षिणं दक्षिणं भो मे व मा निः ॥ अथ यत् ॥ ग भे ॥ तया देव ॥ स
 नैर्देवैः ॥ किं नान् ॥ अथ ॥ वे चि न्ना देव नं क्त्वे ॥ ति ॥ अथ यत् ॥ उ वं न र स्ति ता
 लो ज व हि र स्ति ता भवं ति ता न् ॥ उ वं न भो मे ति य त र स्ति निः प्र ति मं त्रं अ न न्की ध
 मा णः प्रा ग्भा दि द क्षि णां तं उ वं न र स्ति यत् ॥ अथ यत् ॥ भो मि ॥ मि नो तु ॥ उप
 तर्प मा त ॥ उप स्ति ॥ उ वं न यत् ॥ अथ ॥ उ वं न य मा ना ॥ अथ ॥ इ ति य त र स्ति ॥
 इ ति धा नि ॥ स्तु रं ती ॥ ति त्र मि श्र धा नाः प्र सी व्यं प्र वि द ति ॥ अप क्ता रा वा व वं उ

प्रागग्रौदभास्तान्मूलस्थपूयैर्निरुधाति तथैवंपूर्ववदौपरिधीगृहीत्वा॥
 मालावदौसंवाधेथां० मही॥वैवस्व० जसि॥ प्रागग्रौदक्षिणोत्तरौनिरुधा
 तिकेचिच्चितिल्लमेवपरिदधानिअथाकरतदर्भमध्ये॥ नक्षत्रमा० तर॥
 काशप्रसूनकांडंनिरुधाति॥ उग्रास्तेकुंभस्तेनरतउपनिश्य॥ पुराणैर्नै
 पिषाउत्तुल्लेखितमयमसंमज्ज॥ अन्नन्वीक्षमाणः॥ सदैवितैना० तैभ्यः॥
 शंभव॥ दक्षिणैर्निर्वाति यथांगमच्छिभिः पुनश्चाकृत्तिंक्त्वा॥ षड्दोलास्तु०
 शरीरैः॥ इत्येवमंशः उपतिष्ठते॥ ततोभुक्तवस्त्रेणस्थितुंभंसंमज्जतं
 भमाकृतैरुपरिष्ठाकुलादक्षिणतः शिरसमीपेपरंमयो० वीरुन्॥
 मीलाचूणश्चुर्जीन्॥ ततःपरिमृष्टेनजीर्णवस्त्रेक्षपन्नोदशोनाकृतिंप्रकाशय॥

[illegible]

सादयामि यज्ञे० सीद॥ प्रतीच्यां पूर्ववन्नामग्रहणं तथा देवतं च॥ रिशतं वा
 लोके सादयामि यज्ञे० २॥ इति दक्षिणस्थां उन्मेषं पूर्वनिद॥ नामस्य वाच्ये
 सादयामि यज्ञेश्व० ३॥ इति मध्ये पृथग्योः संभेदे तथा च बोधायनः चतुर
 स्रस्य च षष्ठादयं कृत्वा तयोः संभेदे मध्येष्टका उपरध्यादिति ॥ अधस्य वा
 विष्टपे सादयामि यज्ञे० सीद॥ इति नध्येष्टका दक्षिणतः षष्ठीं॥ ततः चक्रगा
 उपधानं॥ उपपन्नान् च तवाध्वकरेह सीदत्विति पुरस्तादुत्तरचक्रमुपरध्याति
 तत्रैवं संश्रपाटः उपपन्नान् च त० इह स्तु॥ इषा तयमसी० देवता॥ मजा० सीद॥
 चक्रमुद्धृत्य पुरस्तान्निदधाति नतु स्तुत्या सतु चक्रमुद्धृत्य निदधातीति
 भारद्वाजः अनुद्धृत्येति संश्रपाटः उपपन्नान् च त० परि॥ यो नि० १० देवानां ध्वं

तथा ग्राहकः

5.5.

उत्तरा
॥८॥ निर्गतलोहं उन्नरलोनिहृत्वाति ॥ इति शिवमनात्मद्वयदे वाद्वयमनात्मद्वय
पश्चात् ॥ यववयव्यात्मद्वयदे वाद्वयमनात्मद्वयदे वाद्वयमनात्मद्वयदे वाद्वयमनात्मद्वयदे
छत्ते ॥ पृथिवीं गच्छांत दिक्षं गच्छति ॥ इति ॥ उन्नरलोनिहृत्वाति ॥ इति ॥ उन्नरलोनिहृत्वाति ॥
स्मान्नात् ॥ तद्वत् ॥ ततः कर्त्तव्यमिति तिष्ठति ॥ उन्नरलोनिहृत्वाति ॥ इति ॥ उन्नरलोनिहृत्वाति ॥
भिः सिक्ताभिश्चोपमकीर्त्तनात् ॥ इति ॥ उन्नरलोनिहृत्वाति ॥ इति ॥ उन्नरलोनिहृत्वाति ॥
यः संगतं तुं ध्वजः ॥ उन्नरलोनिहृत्वाति ॥ इति ॥ उन्नरलोनिहृत्वाति ॥ इति ॥ उन्नरलोनिहृत्वाति ॥
ततः कर्त्तव्यमिति तिष्ठति ॥ उन्नरलोनिहृत्वाति ॥ इति ॥ उन्नरलोनिहृत्वाति ॥ इति ॥ उन्नरलोनिहृत्वाति ॥
पृथक् संवद्वान्नो रन्नरेण जने प्रसर्पति ॥ यद्वै देवस्य सावित्र्यं ॥ तनुं पुनः
मि ॥ कनिष्ठप्रथमा एव तन्ने गच्छति ॥ सर्वे जांजयन्त्यो ध्वजः ॥ यावद्वाप्यन्ता ॥

स्यात् ॥ १॥ तत्त्वैः साक्षात् पंति ॥ उदयं तमं ॥ अनादि लक्षणं तिष्ठति ॥
 ततः सर्वेषां पदं सत् ॥ ध्याता पुनः उदयं वन्दे ॥ सर्वस्मात् ॥ ध्यौ
 तव आभिपति ध्यायाम्यसुवर्णं चन्द्रं सूर्यं ॥ गृहं गच्छति ॥ अन
 वेष्टमाणा उगमत्पुनः नादितः सर्वं करोति ॥ अभिविधानाकार इति गु
 रवः ॥ एषा का उक्ता चित्तौ महान्निचित आविशोषेण कार्योऽनन्निचित
 तद्व्यविशोषेणोक्तै न केवळं चित्तिः ॥ पुरुषस्य किं पुच्छियोऽपि ॥
 उगमिचित्तद्व्यविशोषेणोक्तै स्त्रियाश्चैव निविवचनात् ॥ भवत्वेवंशास्त्रे
 मर्त्यादौ नैतिगु रवः ॥ गृहानैः पुनः पुनः पुनः चित्तिः ॥ श्रीगणेशो जयते ॥
 तत्र नां तीस्रं स्यात् ॥ इति श्रीगणेशो जयते ॥

हिलो

॥३॥

महापात्रेण लोचयितुं समयोगुत्तमुत्पादनात्वा कृतलोचयितैः प
द्वयैः ॥ शुभमस्तु ॥ यद्दशपुस्तकं कृतं दद्यात्तादृशं किं वित्तं मया ॥
शशिदुर्धामदुर्ध्वकाममदोष्टौ न विद्याने ॥ ५॥ श्लोक १५४ = तौ म
नामसंवत्सरौ ॥ २६॥ इदं पुस्तकं कृतं ह्येव नाम कृतं शशिना ॥
मज्जिनायक न किं त्वने ॥ शुभं भवतु ॥ ६५ ॥ ६६ ॥ ६७ ॥

॥ सर्वलोमुखप्रयोगः हिरण्यकेशीयः ॥

॥ " वैद्यायनीयः ॥

1296

श्रीगणेशायनमः॥अथहिरण्यकेशिसर्वतोमुखप्रयोगः॥सर्वतोऽजयतिलोकाविति॥सर्वतो
 मुखेनयःकामयेतसर्वमिदंभवेयमित्यापस्तंबः॥मध्येविहारःसमानो गार्हपत्यः॥भिन्नाद
 निशाखासुखीयाद्याः॥दक्षिणसमीपेदक्षिणाग्निः॥देशभेदाद्वत्तिभेदःअर्धभेदश्च॥विदु
 द्रथंतरस्त्रिदग्निष्टोमःप्राच्यादिदिशि॥पंचदशाऽक्थ्यादक्षिणस्यादिदिशि॥सप्तदशाऽक्थ्यः
 पश्चिमायादिदिशि॥एकविंशऽक्थ्यःषोडशीवोत्तरस्यादिदिशि॥एतानिषोडहिकान्येहानि
 हानिद्वादशाहीयदाशिरात्रिकाणि॥तस्माद्द्वादशाहधर्माः॥अहीनधर्माश्चक्रियन्तेशिशि
 रेदीप्ता॥चैत्रकपूर्वपक्षसप्तम्यावा॥वृहद्रथंतराभ्यावाविपर्यासमिति कुंदोगमतिः॥चत्वारि
 दृष्टानि श्रुतितालकारिणः॥उभयोरतिद्योतदर्शनाभावात्पृष्ठधर्माःसन्ति॥साग्निःससावित्रादि
 र्या॥पूर्वस्मिन्षोडशीवर्जनमाग्निःषोडश्याभावेसर्वत्रमहाग्निःकाठकोवा॥सौमिकाविहाराइति
 वचनात्॥उरवासंभरणादिसमानं॥नित्स्त्रश्चतस्रोवाउरवाः॥तथावायव्याः॥एकाहमध्येपा
 वादेकाहविकारमन्यते॥तेषांवसन्तेदीप्ता॥उत्तरवेदिःऋतुपशवश्चविकल्मेनभवन्ति॥प्रा
 तराग्निहोत्रंरुत्तानांदीमुखप्रतिसरबधंराजाहरणंपरिवेषणंसोमप्रवाकवरणंचरुत्वास

हि० सर्व० मु०

9

सर्वतोमुखेन ससावित्रेण सर्वतोमुखेन सप्रवर्ग्येण त्रिवृताद्वा दशानां दक्षिणेयज्ञेन यक्ष्ये ॥ इति निर्देशः ॥ सर्वतोमुखः ससावित्रः सप्रवर्ग्यस्त्रिवृद्वा दशानां दक्षिणायज्ञ इति पूर्वस्यां दिशि ऋत्विजो वृत्वा ॥ दक्षिणस्यां दिशि सर्वतोमुखेन ससावित्रेण सप्रवर्ग्येण पंचदशोक्थ्येन द्वादशानां दक्षिणेन यक्ष्ये इति ॥ सप्तदशोक्थ्येनेषि पश्चात् ॥ उत्तरतस्तु सप्रवर्ग्येणैकविंशेन षोडशानां सप्रवर्ग्येणैकविंशेन वा ॥ महर्त्विजो निरादेशानां ते कृते सर्वतोमुखेन वक्ष्ये सदा त्वां कानभिजीयां ॥ स सर्वमिदं भूयासमिति वासं कलः ॥ अध्वर्युः प्रणयनपक्षे ग्निं प्रणीय परिस्तीर्य अजस्रपक्षे पूर्वाह्निं हारादाहवनीयं दक्षिणाग्निं चोत्साद्य परिस्तीर्य जुहुंस्तु वचसं मृज्य दीक्षां शासनानि सर्वस्यामेव प्रयुज्याज्यं संस्तुत्य कश्माडहोमः सर्वत्र ॥ प्रणयनपक्षे पुनः प्रणीय संभारयजूंषि कृत्वा समारोपक्रमेणोद्वास्य पुनः प्रणीय सप्तहोतारं कृत्वा हवनीयं धारयति ॥ ततो दीक्षणीयेष्टिः सर्वत्र ॥ द्वादशादीक्षापक्षे एतत्सर्वमावेदनां तं कृत्वा सनीहाराणां सनां तं कृत्वा द्वादशाहं समाप्य पृथगरणीं समारोपणं कृत्वा देवयजनं गत्वा ॥ एदमगन्मेति देवयजनाध्यवसा नं कृत्वा प्रतिदिशं विहारं साक्षयित्वा समारोपक्रमेणाग्निं मधित्वा यतनेषु निदधाति ॥ अरण्ये

9

दीक्षा प५ ह्येसमारोप्य दीक्षा पक्षे एतावत्सर्वं आवेदनांतं कृत्वा मथित्वा प्रतिविहारं सर्वसोमिकं
 उदवसानायांतं कुर्यात् ॥ दीक्षणीयाया मन्त्राधानं मंत्रेषु आश्रयमिधानानां कुचिद्गुरुं कुर्वेति ॥
 अनूह इत्यापस्तंबः ॥ तत्रोहः ॥ अग्नी नृह्णामिस्वरथान्मयो भुवो यउद्यंतमारोहति सूर्यमदे ॥
 इमेतो ॥ स्वेषाय तनेषु ॥ इमा अग्नयो हव्यवा ह इह ताना वहंतु दीक्षणीया निहवीः पीमान्येषां
 मायि ॥ अंतराग्नी मेदेन ॥ इह प्रजा अनूहेन ॥ इमे पितृणामग्नयो वहन् नृहव्या निपितृभ्य आ ॥
 तान् पूर्व इत्यादि ॥ इदमहमित्यनूहेन तंत्रेण ॥ ययस्वती तंत्रेण ॥ अग्ने ब्रतपते ॥ देवा देवेषु ॥
 पूर्वस्मिन् विहारे सर्वानभिसंधाय तंत्रेणानूहेन कर्तव्यं ॥ भूश्च ० को वो युनक्तीति सर्वत्र ॥ ओं
 निर्वपत ॥ अग्निः होतारमित्यनूहेन ॥ उह पक्षे ॥ अग्नी होतृ निहता कु० देवा हविषां मरणं ॥
 इमानि तस्मै हव्याणि करोमियो ० चतुः शिखंडा युवतयः सुपेत्रा सो घृ० मत्स्यं दु० ध्वं य० वेदेन
 विदीर्हती रविंदंताः ० प्रथंतां पा० ता सुबह्वः ० षिप्रथंतां ० पृथिव्यो देव्यः संतु ॥ वेदैर्वेदीर्विनि
 दुः पृथिवीस्ताः प्रपप्रार्थिरेष्टथिव्यः ० अध्वर्यवे वेदेनेत्यनूहेन ॥ यो माह ० स्यं द्रवजैः शिर
 यडुत्थं ० तस्येयं ० जविमासां वेदीश्च ० भूमीनां ० भिस्त ॥ भूमयो भूत्वामहिमानं पुपुषुस्त

हि० स० सु० सतोदेव्यो वर्धयंते पयाः सि ॥ यक्षियायज्ञानि० श्र० ॥ आज्यमसीत्यावर्तते तत्तत्र गत्वा भेदेनावे
 क्षेत ॥ अद्रिराज्यान्याज्यैरपः० शीः शाकुरैरिमं० न्यज्ञानवत० पंचानां वोवातानां० सर्वत्र त्वाशब्द
 २ स्थाने वोवाशब्दः ॥ अशिश्रेभबहूः० ष्य० सुमनस इत्यविकृतं सकृतं सकृत् ॥ उर्षामृदूनि प्रथमा
 नानि स्थानानि देवेभ्यो जुह्यानि सदनेभ्यो बहूः० वि० सु० धत्तमां० चतुः शिखंडायुवतयः सुपेश
 साष्ट० नानि वसाते ॥ तास्तीर्यमाणामहते सोभगायतामेधुग्धं यजमानाय० शिवाएवमेशगमा
 श्वस्तस्योनाश्वमेसुषदाश्वस्तोर्जस्वत्यश्वमेपयस्वत्यश्वस्तधृष्टिचरणाश्वमेस्वधिचरणा
 श्वस्त ॥ इषमू० मेपिन्वध्वं ब्रह्मतेजो मेपिन्वध्वं० मेपिन्वध्वं ॥ अस्मिन्यज्ञ इत्यनूहः ॥ ध्रुवास्तु ध्रु०
 उग्रास्तु यो० अमिभुवस्तु अमिभुवरहूः० युनाज्मिवो ब्रह्म० हव्येभ्यश्चेभ्यो वो० धानावः सु० वयं
 वः ॥ यन्मे अ० विष्णावः ॥ युनज्मीत्यनूहोवा ॥ ते जिष्ठाते० अग्नभिधानानामनूहः ॥ विच्छिनन्निवि
 धतीभिः० विशोयंत्रानुदमाना अ० सीदंत्यो देव्यः० केधृतयस्त्वविधृतयः स्वधृतयस्तु प्राणान्म
 धिधारयत प्रजां मधिधारयत प० धारयत ॥ इमे प्रस्तरा उभयस्य धर्तारो धर्तारः प्रया० ते दधुस०
 पास्तेषु सुचो अध्यासादयामि ॥ आरोहत पथो जुहो दे० पक्षाज्जिराः संभृतां गावहश्रमा सु०

जु रु लु घृ ता च्यो गायत्र या न्यः क० अय्य ध० य छ ध्वः सु नी त्यो य जं न या २ यो प० अ वा हं वा ध उ प
 भृ द्भिः स० दो हे य ज्ञा ॥ सु दु घा मि व० सु भू त स्तो प भू तो घृ ता च्यः स्तो दु भे न० यो मा वा चा० ध्रु वा भ्या
 ह मु० स्या ना मे सी द त स्तु० वि सी द त० इ मे सु वा अ भि जि ह्नु० स मं ज नं वि ष्ठा वा० इ मे स्तु ॥ ओ घृ
 त स्य पू णी अ छि न्न प य सः श त धा रा उ त्साः ॥ मा० आ स न्ना भि म र्श नं क्र मे ण ॥ द श हो ता वि क्त
 तः स क्त त् ॥ अं गिर सो मे षां य ज्ञा नो प्रा त र नु० स मि स्त्वा अ ग्न य आ कृ ताः स्वा हा कृ ताः पि प र्त
 नः ॥ उ लु षा अ ग्न यो य ज मा ना य स्त नि श क्त्वा अ० अ ग्न यो दे वे स्त्वा म चि स्त्वा मं द्र जि ह्नु ॥ अ म
 र्त्वा नां वो हो ता रो मूर्ध स्वा० दे वाः पि त र इ त्य वि का रे ण ॥ अ ग्नि भ्य इ मा नि न म म ॥ अ नू हो वा ॥
 व सं ता नृ तू नां० ते माः प्री ताः प्री णं तु ॥ ग्री ष्मा नृ तू नां० वर्षा ऋ तू० श र द ऋ तू० हे मं त शि शि रा
 नृ तू० अ ग्नि भ्य इ दं ॥ अ ग्न य श्व क्षु ष्मं त स्ते षा म० सो मा भ्य इ मा नि न० सो मा श्व क्षु ष्मं त स्ते षा
 म० अ नू हो वा ॥ अ वि क्त तः पंच हो ता ॥ अ ग्ना वि ष्णु भ्य इ मा० अ ग्ना वि ष्णू ना म हं० वृ त्र हा०
 अ ग्नि भ्यः स्वि ष्ट कृ ष्य इ मा० अ ग्नी नाः स्वि ष्ट कृ ता म० अ ग्न यो मा दु रि ष्टा सां तु स० त मे भि
 र्जे षं ॥ इ डा नु मं त्र ण ज प श्व तु र्धा क र णा ग्नी ध्र भा गां त मा व र्त ते ॥ वा ज र य मा प्र स वे रु द्ग्रा भे

३

रुदयभिषुः॥ अथा० निग्राभैरध० उद्ग्राभं चेत्यविकृतं॥ वसूदेवानित्यविकारेण॥ उज्जितयोपि॥ एता
 अग्निसामेत्यविकृतं॥ पत्नी संयाजादिदानुमंत्रणं तंत्रमेव॥ सर्वस्मितासुरीक्षणीयासुसर्व
 त्रध्रुवाज्यधारणं कार्यं॥ उत्तरेण प्राग्वंशं इत्यादिवापनांतं पूर्वस्मिन्विहारे द्वादशाहप्रकृतित्वात्॥
 द्वादशादीक्षा॥ द्वादशोपसदः॥ एकात्वेति स्मः॥ साग्नित्वेष्ट॥ समानविधाः सर्वे ग्नयः॥ एकाहवि
 कारत्वात्॥ अपहृत्ते दीक्षापरिमाणे उत्तरवेदिदेशा उपरवाणो वेत्यादिसर्वत्र प्रायणीयायाजमा
 ने पूर्ववद्गृहः॥ शय्यंतां प्रायणीयाध्रुवाशेषाच्चतुर्गृहीतमित्यादिसर्वत्र॥ सर्ववर्णयाराजं क्रयः॥
 प्रतिविहारमावर्तते॥ आतिथ्यायाजमाने पूर्ववद्याजमानोर्ध्वेन॥ पत्नीमावर्तते अवांतरदीक्षायां॥
 मदंतीभिर्मार्जनांतं पूर्वस्मिन्विहारे तंत्रेण मांतिं कृत्वा भेदेन प्रवर्ग्य संभरणे॥ प्रवर्ग्यश्च पूर्वस्मि
 न्नुत्तरस्मिन्विहारे॥ इतरयोरुक्त्यत्वात्॥ अस्मिन्सर्वतोमुखे तंत्रेण भेदेन यदुक्तं तद्यजमान
 स्येव॥ प्रवर्ग्यपात्राणां भेदः॥ अनाधृष्यापुरस्तादित्यावर्तते॥ द्वादशाची भेदेन॥ अथ श्यंगोपा
 मपियुगपदवेक्षणस्याशक्यत्वात्॥ घर्नशेषभक्षणकाले संसृज्य पूर्वस्मिन्नेव भक्षणं॥ ऊता
 निहवीःषिमधूनिहवीःषिंद्र० पितरीनस्तुमामाहिःसिद्ध॥ अश्यामवोदेवाघर्माःप्रधुम०

अग्निमहि वो माषादिः सिद्धः ॥ मदंतीभिर्मार्जनं च पूर्वविहारे ॥ उत्तरतस्तं त्रेण स भवेत्तरथा भे
 दिन ॥ इहोपसद्धान्मानं पूर्ववत् ॥ पंचमेहनिपोर्वाहिकीभ्यां प्रवर्ग्योपसद्धान्प्रचर्य यूपच्छेद
 काले अग्निष्ठप्रथमांश्चतुरो यूपान्श्चिदंति ॥ यूपभेदात् ॥ उपशयपालीवतौ भेदेन ॥ एकयू
 पक्षेपियूपभेदो देशभेदात् ॥ नोपशयपालीवताः ॥ प्रतिविहारं वेदं कृत्वा विदिकरणं ॥ स
 र्ववेद्यमिमंत्रणं ॥ यत्प्रागुत्तरस्मान्नक्तलोत्तरसंवेदिदेशस्य मध्ये त्रिकुं निहत्येत्यादिवाच्याले
 खां संपूर्य वसतीत्यंतं कृत्वा पराहिके प्रवर्ग्योपसद्धान् कृत्वा वसति ॥ औपवसथ्ये हनिपो
 र्वाहिकीभ्यामित्यादि ॥ प्रवर्ग्याहासनकाले उल्लिष्टस्वरः संस्कृत्येत्युभयत्र ॥ अजामग्रीदि
 त्यादीममूषित्यंतं पूर्वस्य कृत्वा उत्तरस्य करोति ॥ अग्निप्रणयनात् कृत्वा काठकाद्रुतयः सर्व
 ३ ॥ अथैकविंशतिमाहुतीर्जुहोतीत्यंततः ॥ अग्नीषोमीयकं ॥ अग्निवत्युत्तरमित्यादिया
 जमानमावर्तते ॥ प्रतद्विष्णुरित्यादिप्रतिविहारमावर्तते ॥ केचित्सूर्वस्मिन्नेव ॥ अवेदिष
 स्कारत्वात् ॥ उपरवयाजमानमावर्तते ॥ अवांतरदीक्षाविसर्गो मुष्टिविसर्गश्च पूर्वस्मि
 निहारे ॥ आपो देवी रित्यादिरेष्टिकं ॥ यूपसंमानकाले सर्वत्रोपशयनिधानं द्विरुपशयः ॥

हि० स० मु०

४

याजमानस्यावृत्तिः॥ उपशयनिर्देशः॥ वरणकाले पूर्वस्मिन्नेव याजमानं वरणं॥ जुहोवान्वक्तु
वास्तोममावर्तते॥ नमस्त आतानेति सकृत्॥ अनर्वाग्रहीति पत्नी कार्यवृत्तिः॥ वषान्वारंभण
मावर्तते॥ ओषोहिष्ठेति मार्जनं यजमानस्य पूर्वस्मिन्नेव॥ पशुपुरोडाशानामंगयागेध्वेष्टि
कं याजमानं॥ वसतीवरीपरिहरणकाले अंतर्वेदिनिधानांतमावर्तते॥ रात्रौ पंचदोहाः॥ प्रति
विहारं पूर्वस्मिन्विहारे॥ इन्द्राय त्वा जुष्टं निर्वपामि॥ उपशयनिर्देशः॥ एकाहे क्रतुपशवोवा॥
सप्तदशो सारस्वतीमेव॥ सरस्वत्यै त्वा जु० उपशयनिर्देशः॥ ता एकविंशो सोमाय त्वा जु० उप
शयनिर्देशः॥ एकाहे क्रतुपशवः सर्वत्र॥ बोधायनमते सर्वत्राग्नेय एव॥ मार्जनां ते ग्रहावकाशे
रूपस्थानमावर्तते॥ आगंतपितर इत्यंतं॥ सवनीयानामासन्नाभिर्मर्शनं क्रमेण॥ ऐन्द्राय
वहोमकाले सकृद्देवादित्योपस्थानं॥ शुकान्वारंभणं भेदेन॥ इडाभक्षणं पूर्ववत्॥ सर्वत्र य
जमानश्चमसं पूर्वस्मिन्विहारे यश्चमसस्तस्मिन् सर्वान्यजमानश्चमसोश्च समाध्वर्यं वोभक्ष
णायावनयति॥ तस्मिंश्चमसे भक्षणं तत्रेण॥ असंभवे भेदेन॥ तत्रेवाप्याययति॥ स्तुत
स्थशस्त्रस्थितिप्रतिविहारं॥ इडाये हिं कुर्वित्यावृत्तिः॥ सर्वस्तोत्रशस्त्रेषु॥ स्तुतस्य स्तुतं श

४

स्त्रस्यशस्त्रमसिइतिसंभवेतंत्रेणोहेन॥असंभवेआवृत्तिः॥शस्त्राणांशस्त्राणिस्त्रोर्जमद्यः
 शस्त्राणिदुहामाशस्त्राणांशस्त्राणिदुहामागम्यादिन्द्रियावतोऽस्यात्॥यज्ञावभूवु
 स्तुवुस्तेप्रजसिरेतेवाहधिरे॥तेदेवानामधिपतयोवभूवुस्तेस्मानधिपतीकुर्वंतुव०एव
 मितरेषु॥स्तुतानांस्तुतानिस्त्रोर्जमद्यःस्तुतानिदुहामास्तुतानिःस्तुतानिगम्यादि०
 माध्यंदिनेनिग्राभ्यावृत्तिः॥दधिधर्ममंत्रस्तंत्रेण॥असंभवेमंत्रस्यभस्तोभिधायकत्वा
 त्॥सवनीयादिनाराशःसांतपूर्ववत्॥प्रचरण्याचतुर्गृहीतमित्यादिनीतासुदक्षिणासु
 इत्यावृत्तिः॥सर्वत्रद्वादशाशतं॥कृष्णविषाणाप्रासनमुत्तरविहारचात्वाले॥मरुत्वतीया
 दिमाहेद्रग्रहणं॥होमकालेतिग्राह्याणायथागृहीतानांहोमशेषंसवनाद्भुत्यंतसमाप्य॥
 तृतीयसवनेयाजमानानि॥आदित्यग्रहारभणमावर्तेतापिंडदानंच॥षट्कोताप्रजापतेन
 त्वदितिसकृत्॥पन्नेजनीनामायतनंपूर्वविहारादिषुत्रिवृदग्निहोमसंस्त्रपंचदशासप्त
 प्रदशोक्थ्यसंस्त्रेकाविंशषोडशिसंस्त्रः॥उत्तरेषोडशिसंस्त्रउक्थ्योवा॥द्वादशाहेयंत
 रेष्टाउक्थ्याइतिवचनात्॥आदित्योपस्थानंतंत्रेण॥षोडशाचमसान्॥अग्नीदोपयजा

॥ ५ ॥

नित्यादियज्ञपुच्छः सर्वत्र ॥ हारियोजनभक्षणमावर्तते ॥ अग्नौ यो वस्य ॥ पूर्वस्मिन्नेव दधिइस ॥
 भक्षणं ॥ भेदेन शूलोद्वासनादिसमिदाधानां तमावर्तते ॥ विष्णुक्रमणादिप्रजपेत्यस्मिन् पूर्व
 स्मिन् ॥ समित्यो अग्नेयाजमानमावर्तते ॥ अग्नेव रुइत्यावर्तते ॥ गार्हपत्योपस्थानं सर्वत्र यो
 तिषेत तव इति गोमतीजपांतं यूपोपस्थानं भेदेन ॥ अग्निना देवेनेत्यादिजागतविष्णुक्रम
 यं पूर्वस्मिन्नितिकेचित् ॥ अवभृथादिसर्वत्राक्षप्रचारस्तत्रेण मुख्यस्य सोमोपहनना
 दिपरिमहीयाजपस्तत्रेण ॥ समिदाधानमुपस्थानं च भेदेन ॥ उदयनीयादिसर्वत्र ॥ आनू
 क्तुत्वा सर्वत्र पालिवतकर्म ॥ वेद्युपोषणादिधूमानुमंत्रणमावर्तते ॥ प्राजिहितं
 समारोप्येत्यादिविधानात् ॥ दार्शिकीवेदितुष्टयं ॥ अग्न्याधाणाद्युदवसानाया प्रति
 विहारं ॥ पूर्णाहुतिर्वा ॥ केचिदेकमेव विहारं कृत्वा तस्मिन्नुदवसानाया पूर्णाहुतिं वा कु
 र्वेति ॥ प्रतिदिशं सोमिका विहारा इति वचनात् ॥ सर्वत्र गार्हपत्ययुक्तानि कर्माणि मुख्यो
 ध्यैः कुर्यात् ॥ ॥ इति सत्याषाढस्मृत्यानुसारी सर्वतोमुखप्रयोगः समाप्तः नीलकंठे
 नालिखत् ॥ ॥

444
1298

श्रीगणेशायनमः॥ सर्वतोमुखं व्याख्यातं चिन्वीत सर्वतोमुखेऽग्निमिति बोधायनो न चि
न्वीतेति शालीकिरत्रो हस्माह भोद्रव्यः पूर्वस्मिन्नेवाग्निचय इतरेषु सावित्राः स्युरि
त्येतदपि न कुर्यादित्याजी गविररण्योः समारोहणमिति सूत्रमाचार्ययोरत्रो हस्मा
ह गौतमो गृहपतिरेवारण्योः समारोहयत इतरे स्त्रिय इति शालीया इति प्रक्षितिर्न
प्रक्रमेण भीयान्मध्ये गार्हपत्य इति सूत्याजोऽकिं स्त्रिय देन प्रक्रमेण सर्वत इति जित
त्याच्यांदिशि भवति पंचदशो दक्षिणतः सप्तदशः पश्चादेकविंश उत्तरतः सर्वतो
वाज्योतिष्ठोमाः सर्वतो ज्योतिष्ठो म दक्षिणा इति अवर्ग्यस्य करण इति नोक्त्यप्रवृज्या
दिति किर्यायजमान इति कुर्याद्यथावकाशं शालीकिर्यजमानमित्यत्रोऽकिर्यग्नि सं
स्काराः स्युस्तस्याग्निस्तत्रेणेत्यन्यन्वाधानादिति सूत्रेण स्यान्नोहः किर्गार्हपत्यः स
रुदाहितः स्यात्तं सरुदन्वाधाय ततो यथार्थं गच्छेद्द्रक्षणा इति सूत्रेण सर्वसमवधाय
सरुदेवभक्षेयुरिति किर्माजं न इति सूत्रं भोद्रव्यस्य सरुदेकस्मिन्ति किर्लोकाग्निना
भरण इति सूत्रमाचार्ययोरत्रो हस्माह दीपवात्स्यः पूर्वस्मिन्नेव यजमानं स्यादिति किः

३
 अतुपश्रुनां करण इति सू. स्य क्रतुपशवएकादशिनान्श्रविकल्प्यंत इति. कि. समंजन इति सू.
 उमोपमं. न्यवीपुत्रययावंतस्तोभास्तावत्क. त्वः प्रचरणया समनक्ति. कि. र्दधिग्रहे
 इति सू. उमो. इत्यस्य यसा ज्येन वेति पूर्वः क. ल्यो. न स्योत्तर. केरं श्रवदाभ्ययोगे हणामि.
 तिसूत्रमोपमन्यवस्था चोह. कि. वीजपेयेयेद्वादशाहे सत्रे तां डिनामपनोतां डिनामयन्य
 द्विद्वलिभिदित्येवमेव एभिग्रहे. प्राणग्रहोरिति षोडशी ग्रहणाग्रहण इति सूत्रं. न स्यानु
 सवनं गृह्णायुरिति. किरति आद्याणां होम इति सूत्रं. के. भी. हे. इ. स्यानुवषट्कोरमुपजुहु.
 युरित्योपमन्यवः षोडशिनस्तोत्रमुपाकरोतीति सू. न स्ययेन केन चिदिति. कि. हृदयश्रुत्या
 नामुद्वासन इत्येकेक राउद्वासयेदिति. नः सर्वांसहेति. किरधभृथ इति सू. के. प्रांचएवाव
 भृथभवेयुरिति गोतमो रण्योः समारोहण इति सू. के. र. जो. नो गृह्यति रेवारण्योः समा
 रोपयंत इतरेयथार्थं गच्छेयुर्गच्छेयुः ॥ ॥ सर्वतोमुखेस्य प्रयोगो वक्ष्यते ॥ ॥ यः कामयेत
 सर्वात्मतामवाप्नुंसर्वतोमुखेन यजते। अनपजय्य कामो वा। चतुर्मुखांशां लोकां कृत्वा मध्ये
 गार्हपत्यः प्रतिदिशं दक्षिणाभ्या द्यः। सर्वतो दक्षिणाभ्या र्वे दक्षिणाभ्या परवर्जं लोकां याद

यः। वाग्मपांश्च आग्नीध्रीय चात्वालात्करादयः। एवं विहारं कल्पयित्वा। एकादीक्षातिस्त्रोवा।
 पौर्णमास्याः पूर्वयथा संभवेत्। तथा तस्या सुत्या भवति तथा दीक्षा कर्तव्या। त्रिचुत्पाच्या
 दिशि। पंचदशोदक्षिणतः। सप्तदशः पश्चात्। एकविंशत्तरतः। नोक्थ्यं प्रष्टव्यं। प्र
 तिमुखं मग्निचयः कर्तव्यः। अपिवा पूर्वस्मिन् नग्निचयः इतरेषु सावित्रास्युः। अपिवा अ
 ग्निश्च सर्ववित्रश्च नचेतव्यः। अपिवा सर्वतो वा ज्योतिष्टोमाः। सर्वतो ज्योतिष्टोमदक्षिणा
 च। ज्योतिष्टोममाश्रित्योच्यते। न प्रथमे सर्वतो मुखे। याः पुरस्तादित्यादिनिविष्टमित्यं
 ते प्रतिमुखं द्वादशस्तोत्रेण द्वादशरास्त्रेण रथंतरसांस्ता सप्त गोदक्षिणेन एकविंश
 तिदक्षिणेन वा ज्योतिष्टोमेनाग्निष्टोमेन चतुष्टोमेन सर्वात्मतामवाप्तुकाभः सर्वतो मुखे
 न सोमेन यक्ष्यति संकल्प्यः। अनयज्य्यकामः सर्वतो मुखेन सोमेन यक्ष्यति वा। सप्त
 होतृहोम आवर्तते कूर्शमाउहोमश्च इंद्राग्नीद्यावाष्टथिवी इत्यादि इह मासं तं पाहीत्यंतं
 प्रतिविहारमावर्तते। पत्न्याः प्रेयु ब्रह्मणस्पती सुप्रज सस्त्विति च प्रतिविहारं। अथ दीक्ष
 णीयादि सर्वं समानं। याजमानं चिदंशः। हविर्निरुप्यमाणामनुमंत्रयते। अग्नी

२
वर्षाः ऋतुः तोमाप्रीताः प्रीणंतु। शरदः
ऋतुः तोमाप्रीताः प्रीणंतु। शरदः

होतुनिहतानुवे हविषामएषां। अग्निश्चाब्दस्यान्तर्होवा। अग्निः होतारमित्यभेदेन। को
वायुर्नक्ति सवायुर्नक्तु। सर्वतोमुखे सर्वत्रत्वाश्चाब्दस्पष्टः। शब्दप्रयोगः कर्तव्यः। यानि धर्मे अ
विकारेण मंत्रादृतिः कर्तव्या। अग्नेऽहं पतइत्यादि महीनां ययोसीत्याज्यावेक्षणां तेषां प्र
तिविहारं। अज्यमसीति प्रतिविहारं। यंचानां वोवातानामित्यादि। भूरस्माकं। हवींषि देवानां।
हविर्देवानामिति वा। देवानां यः। कामाथवः। ध्रुवास्त्यध्रुवाहं। उयाः स्तोत्रो हो। अभिभुवस्थाभि
भूरहं। युनजिभुवो ब्रह्मणा देवो देवातवेदसः। इंधानवः सुप्रजसः सूवीरा वयंवः। अन्मे अ
पतइति मंत्रादृतिः। उल्लुषो अग्न इत्यभेदेन वा। अग्न्यभिधानं ऊहेन वा। उल्लुषो अग्नयो यजमा
ना यस्तानि शुष्मा अभिदासते। अग्नयो देवे द्दामन्वि द्दामं द्रजिह्वाः। अमर्त्यानां वो होतारो मू
र्धन्ता जिघर्षिः। मनांसि स्थप्राजापत्यानि मनोभिर्मः भूतैराविशतवाग्नेस्येन्द्रोत्यनूहः। अन्तार
भभेदाव। केचिन्मुख्यस्यान्वारं भमिच्छंतितदाहः। वाचस्ते द्यः सपत्नक्षयपया वाग्भिर्मदि
येराविशतावाचमद्रियेणाविशतेति वा। अग्निभ्यः। वसन्ततूनां तमाप्रीताः प्रीणंतु। ग्रीष्मा
न्तूनां तमाप्रीताः प्रीणंतु। अग्नीषोमाणीमहं देवयज्यानि श्वशुष्माभूयासः। देवयज्यये
शिशिरान्तूनां तमाप्रीताः प्रीणंतु

ता २

२

तिवा। एवमभ्यत्रापूहः। अग्निविष्णुनामहमित्यादि। अग्नयोमादुरिष्टात्पातुसविता राघना
स्यात्तपात्विति वा। सुरूपवर्षवर्ण एहीत्यविकारेण। सुरूपवर्षवर्णेति अस्मित्युरेडाशकांडे
इडादिदेवताया आवृहतात्सुरूपवर्षवर्णेति सा देवताभिधानं केचिदूहमिच्छंति। सुरू
पवर्षवर्णा एतेमान्भद्रादुर्याः अभ्येत० इडा एतादितय एतसरस्वत्य एतरेतयस्थसू न
यस्थजुष्टा जुष्टवो शीयापहता उपहवं वीशीय सामेत्याशीरित्यविकारेण। जुष्टयस्थ
जुषध्वनोजुष्टानस्थजुष्टीवो गमेयं। मनोज्योतिर्जुष्टा मिति मार्जनं पूर्वस्मिन्विहारे। बहि
षामहं देः ज्याभिः। नराशः सानामहं। अग्नीनां स्वेष्टं कृतामहं। वाजस्यमाप्रसवैरुद्रा
भैरुदग्रभीषुः। निग्राभैरधरांश्चकः। एमा अग्नित्यविकारेण। अग्नेर्विमोक्त्वात्। ऊ
हेनवा। विवोमुंचाभिः। धंचोस्मासु। प्रणो ब्रूतभागः। विष्णुनां शंयूनामहं। यज्ञे प्रतिष्ठाग
यज्ञेन प्रतिष्ठा मिति वा। सोमानामहं। त्वष्टृणामहं। देवानां पत्नी रग्निर्गृहपतिर्यज्ञस्य
मिथुनं तेषामहं। देवानां पत्नी रतयोगहपतयो यज्ञस्य मिथुनानि तेषामहमिति वा।
दीक्षाहुतयः प्रतिविहारं। यजमानस्य संस्कारकत्वात्। अथाग्नेणाहवनीधं पर्याहृत्य

प्रजापतौ लेति अवघ्राणं प्रतिविहारं पूर्वस्मिन्नेव वा। आप्याययसखी निति मंत्रावृत्तिः कर्तव्या।

३ यजमानाय प्रयत्नं तीत्यादिविधे देवा अभिभामा वदुः प्रनित्यं तत्पूर्वस्मिन्निहारे। अतस्ते हः सर्वत्रांतं सर्वसं। सृज्य पूर्वस्मिन्नेव पिबति एवं सर्वत्रांतं प्राशनं पूर्वस्मिन्नेव। प्रायणायायां यजमानं क्लृप्तिः पूर्ववत् सोमं क्रये। इयं तेषु क्रतुं नृरित्या धुन्मुक्तो वरुणस्य पाश इति दक्षिणा नडु द्विभो च नातं पूर्वस्मिन्नुत्वा। इतरेषां अपि। आतिथ्यायां पूर्ववद्वा जमानं पत्न्या सह प्रतिविहारं हविर्निर्वापः। अन्वारब्धायां पत्न्यामित्युक्तत्वात्। उन्मुक्तो वरुणस्य पाश इत्युत्तरा नडु द्विभो न प्रभृति माराजानं चाहवनीयं यां तरेण शासनांतं प्रतिविहारं। मध्यं प्रतिविहारं। आतिथ्यायां स्थितायां तान् नृत्वे अनुमेदीक्षामिति मंत्रावृत्तिः कर्तव्या। वाजवातीभ्यां व्यूहनमध्वर्यो रेव। न यजमानस्य। अथाध्वर्युरित्युक्तत्वात्। अवांतरदीक्षोपनयनं मदंतीभिर्भोजनं च पूर्वस्मिन्नेव। प्रवर्ग्य संभरणं नमो वाचे तत्रेण संभवे। अन्यथा भेदेन। अन्यत्वं प्रतिविहारं। दक्षिणा तत्र उपविशतो ब्रह्मा च यजमानश्चेत्युक्तत्वात्। शंनो वातः पवतां तं त्रेणा तं च संभवे। अन्यथा भेदेन। प्रवर्ग्य नमो वाचे तत्रेण अनाध्व्या पुरस्तादिति प्रतिविहारं दशप्राचीः प्रतिवि

हारं अपश्यंगोपामितिप्रतिविहारं तं त्रेणावेक्षमाणस्याशक्यत्वात् त्वमग्नेगृहपात्रिरितिगा
 हयस्यस्योपस्थानंभेदेनतं त्रेणावा। अश्विनाधर्मपातं धर्ममपातमश्विनेतिचमं चादितिः भि
 देन। धर्मभक्षणकाले संसृज्यपूर्वस्मिन्नेवभक्षणे हतानिहविः धिमधूनिहवीः धिद्रुतेमेष
 ग्निषुधितरोनस्थमाभाहिः सिष्टअपश्यामवो देवधर्माः मधुमतइत्यविकारेणकर्तृत्ववा
 दत्वात्। अशीमहोवोमामाहिः सिष्टेतिभक्षयति। हिरण्यवतीभिर्माजनेनपूर्वस्मिन्विहारे
 उत्तररातिस्तं त्रेणा उपसदिथाः। जमानकृतिः पूर्ववत्। प्रवर्गोद्वासनंप्रतिविहारं पृष्ठा
 क। यत्रयत्रयजमानस्यपत्याश्वसंनिधानापक्षातत्रतत्रताभ्यां सहैवकर्तव्यं। हविर्धोम
 प्रवर्तते। एहियजमानेत्यादिनयति यतीत्यंतं प्रतिविहीरं। हविर्धोनाभ्यामित्यादितं त्रेण
 दिवेत्येत्यादिउद्गातव्यः प्राहुस्तस्मिन्स्तच्चैष्टंतीत्यंतं पूर्वस्य कृत्वा इतरेषामपि समन्वा
 रव्येष्वपि व्रतेष्वित्यादि उरुविष्टो विष्कमस्वेतिस्त्रुबाहुत्यंतं पूर्वस्य कृत्वेतरेषामपि। अ
 पउपस्यस्य। ब्रह्मणो राजानमादायेत्यादिसुवरे भिदिरव्यषमित्याः हयनीयोपस्थानांतं
 पूर्वस्य कृत्वा इतरेषामपि। अवांतरदीक्षाविसर्जनं पूर्वस्मिन्नेव दीक्षितं देउ च पुधा

५ मि

कृत्वा प्रशास्तु ददाति। सुव्रतपुत्रः सर्वत्र क्रमेण। अथादत्त आज्यस्थाली स सुवांस्वरं ररा
 नामित्यारभ्य स्वर्वे तं यूपमुत्सृजन्तीत्यंतं पूर्वस्य कृत्वा क्रमेण। ग्रीष्ममीय पशोः अग्निम
 थनं क्रमेण पशुमध्वर्युर्वपाश्रपणीमन्वारभत इत्यादि अंकुषं तमित्यंतं पूर्वस्य कृत्वा क्र
 मेण। नमस्त आता नेति स कृत्वा अनर्वा प्रेहीत्यादि भेदेन। सर्वत्र यपौरं भोयजमानस्य इ
 दमापदति वात्सालमार्जनं भेदेन। वसती वरी परिहरण काले यजमानपत्न्याः क्रमेण श
 वेशनं॥ धातः सवने हृदेत्वेत्यादि आसन्धाना मंत्राया होत्यंतं प्रतिविहारं। शृणोत्वग्निः प्र
 विहारं। पन्ने जन्ती ग्रहणं पूर्वोत्तिन्नं वेदधिग्रह होमः क्रमेण निग्राभ्य वाचनादि उपशु
 होमांतं क्रमेण। अथाभिषोष्यंतः सर्वश एवराजानं पर्युपविशंतीत्यादि अंतर्गाम होमांतं
 क्रमेण। अथाप उपस्य यवर्हिषी आदायेत्यादि बहिष्पवमानस्तोत्रांतं क्रमेण स्तोत्रांतं
 स्तुतदो हवाचनं। विष्टोत्वं न इत्यादि स्वर्वे तं यूपमुत्सृजन्तीत्यंतं पूर्वस्य कृत्वा क्रमेण। अग्न
 यपश्रोवात्सालमार्जनांतं पूर्वस्य कृत्वा इतरेषामपि। स्फुः स्वस्तिरित्यादि उत्तरार्धं परेक्ष
 त इत्यंतं पूर्वस्य कृत्वा इतरेषामपि। आसन्नाभि सरोने क्रमेण। यान इन्द्र वायू इत्यादि

वा ४
 वेद्यो

तत्र स्थित एवावर्तते। यो नो भित्रा वरुणो यो नो भिना विविति च भेदेन। चमस भक्षण काले म
ध्यत आसीनाय भक्षाना हरन्ति यजमान चमसा ध्वर्यवः पूर्व विहारस्थस्य यजमानस्य भ
क्षाना हरन्ति। स्वो नेकपात्रसमानीय तत्रैषा भक्षयति। भक्षा एतमाविना तदीर्घायुत्वाय
सुप्रजास्त्वायेतवसवः पुरोयसवः प्रियामेहृदयस्थाश्चिनां यो वाहुभिः संध्यासं न चक्षुः
न्यो देवाः सोमाः सुचक्षा अवर्येषमं द्राभिभूतिः सोमस्य तेप्यत्वे तविश्व चर्षणायः शंभुवो
मयोमुवः स्वस्ति माहरिष्याः प्रचरता राजानां विबीभिषत मामेहादि त्विषावाधिष्ट वसुम
द्रणानां सोमा देवा यो मतिविदा प्रातः सर्वानां गायत्रं दस्तामिन्द्रपीतानामधुमत उपहू
ताना मुपहूतो भक्षयामीति तत्र स्थ एव यजमानश्चमसानाप्याय्य ददाति यन्ने जनी साद्वनं
पूर्वस्मिन्नेव। शस्त्राणामन्ते। शस्त्राणां शस्त्राणि स्थोर्जं मर्त्यः शस्त्राणि दुहामामा शस्त्राणा
शस्त्राणि गम्यासुः। पवमानयतिरिक्तं स्तोत्राणामन्तोपि। स्तुतानां स्तुतानि स्थोर्जं मर्त्यः स्तुता
नि दुहामामा स्तुतानां स्तुतानि गम्यासुः। इन्द्रियावंत इत्यधिकारेण। सामे सत्प्राशीरिति च।
यज्ञावभूवस्त आबभूवुस्ते प्रजतिरेते वा दधिरेते देवानामधिपतयो बभूवुस्ते अस्मा अधि

५

पती कुर्वन्तु वयमित्यादि सर्वेष्वपि स्तोत्रशस्त्रेष्वेवं नारायणसमक्षणेऽप्युहः कर्तव्यः । अथ
 गोकचमसे एहियजमानेत्यादि पञ्चादक्षमेकधनानीत्येतत्पूर्वस्य कृतत्वादितरेषामपि ।
 अश्वदाभ्यतिग्राह्यग्रहायादि गृहीतव्याः । पात्रप्रयोगकाले द्विदेवत्यपात्राणां दक्षिण
 तोतिग्राह्यपात्रयं सादयति । अश्वदाभ्योत्तरतः सादयति । ते उदुंबरमये स्वर्णरजतपर्य
 स्ते च । अंशुपात्रं चतुस्त्रिभुजं भवति । श्लक्ष्णमदाभ्यपात्रं । निग्राभ्यवाचनानंतरं मदाभ्यत्र
 हणः । तस्य प्रयोगो विस्तरेण गोपालेन दर्शितः । प्रयोगवृत्तौ च तथा कुर्यात् । अथोक्तलोभे
 मिषुणोतीत्यत्र प्रथमप्रहारे कृतं तेनामदेयं मनसा गायमानां शुंगलाति स कृदभिषु
 तस्य गृह्णातीति श्रुतेः । कथानश्चित्रइत्यादि च मसाध्यात्वा अनवानं । अनवानमिति श्रु
 तेः । उपसिद्धजघमीति प्रपतये स्वाहेति जुहोति । श्वाचारव्येत्यादितुल्यं । आश्रयणं ग
 हीत्वानियाह्या गृह्णाति । अथ आयूषि उतिष्ठ नो जन्तरणिर्विश्वदर्शित इत्यनुवाकैः
 प्रातः सवने गृहीत्वा माध्यंदिन सवने माहेंद्रस्यानुवषट्कारात्पूर्वं जुहुयुः । आग्नेयम
 श्वे ते जास्व नित्यादिभिः । ऐंद्रमिन्द्रे जास्व नित्यादिभिः । सौर्यं सूर्ये भ्राजस्वि नित्यादिभिः ।

५

भक्षणं मयि मेधाभिव्यादिभिः। एषामपि प्रयोगोपात्ते नोक्तः भेदाभावाद्धिभक्तं। सौर्यहोमानं
 तं रमाहेंद्रस्यानुवषट्कारः। भक्षणं मंत्रे ऊहः कर्तव्यः। प्रसर्पेति माध्यंदिना येत्यादि उत्तरा
 धावेक्षणां तं पूर्वस्य कृत्वा क्रमेणोतरेषु। निग्राभ्यादि प्रातः सवनवत्। दधिघर्म भक्षणं अत्र
 हेन। दक्षिणानि होष्यं नित्यादियतस्वसदस्यैरित्यंतं क्रमेण। अस्मदात्रादितं त्रेण जछा
 वाकचमसे एहि यजमानेत्यादि प्रातः सवनवत्। प्रसर्पेति तृतीयसवनायेत्यादि। आदित्य
 ग्रहप्रचारेत्यादि। आदित्यग्रहप्रचारस्तं त्रेण भेदेन वा षिंडदानवावर्तते। भूतमसीति ध्रु
 वोयस्थानं क्रमेण। विश्वस्य तं इति पूर्वस्मिन्नेव। पन्तेजन्यवयनं पूर्वस्मिन्नेव हारियो जन
 भक्षणं तं त्रेण वा भेदेन वा। माज्यंतामित्यादि भेदेन वा। अशुधो तस्येति पूर्वस्मिन्नेव क्र
 मेण वा। आदित्योपस्थानं तं त्रेण। दधिभक्षणं पूर्वस्मिन्नेव। सख्येव सज्जनं भेदेन
 विष्णुक्रमस्तं त्रेण भेदेन वा। भेदपक्षे शुभूरसीत्यादिसमहमित्यंतं पूर्वस्मिन्नेव। अग्न आ
 यूषिपवसेग्रेपवस्वाग्ने गृहपत इति च सकृत्। श्रुलोद्वासनं भेदेन सर्वोत्सहेव पूर्वस्मि
 न्नुद्वासयेद्वाशालीकि मतेन कृत्वा विषाणा प्रासनं प्रथमं च। त्वान्ते रांकु प्रासनं च। अवभृ

ध्ये सर्वेषां प्राग्वत् एवं च मध्यमुपेयुवो प्रतिमुख पूर्ववद्वा। सुमि श्यान आपद्भ्यादिसहदेवक। उ
 दयमित्यादिसहत्। समिदाधानसुपस्थानं च भेदेन उदयनीया सर्वत्र। यत्कुसीदमित्यादि
 आवर्तते। देवतोपस्थानं सहत्। यूपोपस्थानं क्रमणा उदयसानीया प्रतिविहारमेकत्र वा
 सर्वतोमुखत्वं त्रस्यदिज्ञात्रमिति दर्शनं। मनीषिणः प्रयोगज्ञाभायं तु यथार्थतां। इति सर्वे व
 तो मुखप्रयोगः समाप्तः॥ सर्वतोमुखप्रयोगो बक्ष्यते। शुद्धिकामो ग्निष्टोमो द्वादशस्तोमः
 प्रतिष्ठाकामस्य एकविंशो ग्निष्टोमो मुक्तिकामः सर्वैश्वर्यकामो मरणनिमित्तं भयं न मे
 स्यादितिकामश्च सर्वतोमुखेन यजेता तं महत्युच्चैः समैः सुस्थले प्रागादिचतुर्दिक्षु शालाय
 रिकल्पयेत्। मध्ये प्राजहितो गार्हपत्य एक एव षड्त्रिंशद्गुलविष्कंभः सर्वत्र तत्र तदिज्जु
 त्वासीनस्य पुरुषस्य दक्षिणपार्श्वे दक्षिणाग्न्यपरवमार्जोलीयादयः। वामपार्श्वे प्रवृग्ग्यो
 क्तराग्नीध्रीयशामित्रचात्वालाः। सर्वत्र शालामुखीयाः पाशुक्यो वेद्यश्च भवन्ति सर्वत्र सो
 मिक्त्यो वेद्यश्च त्रवेद्यः सदसाधिष्ठानि हविर्धानानि भवन्ति। सर्वत्र च शालाः ततदिज्जु स्व
 वंशाः मध्ये एकत्र वंशमूलानि भवन्ति यदिज्जु स्वो यो विहारः सेवतत्र प्राचीतदनुत्तरा इत

रादिशः परिकल्पयितव्याः। शालायां शालायां षोडशः कृत्विजः। सप्तदशवाः। शालायां दर्शपौ
 र्णमासिकपात्राणि सोमिकानि च पात्राणि भवन्ति। संभाराश्च। सक्तदेवनां दीमुखं। अरण्योः
 समारोप्य शालां प्रविश्य माधित्वा प्राजहति तेन्नि प्रतिष्ठाप्य प्रागादिविहारेषु क्रमेणाग्नीन्वि
 हृत्य मनस्वती होमादिसहैव सर्वत्र प्रवर्तते। अशक्ते पूर्वोदिक्रमेण क्रत्वर्थानां प्रतिदिशं भे
 देनानुष्ठानं पुरुषार्थानां सक्तदेवपूर्वस्यां शालायां मनुष्ठानं सर्वत्र प्रवर्ग्य संभरणं। सक्त
 देवयजमानस्य देवयजनाध्यवसानं। सर्वत्र मध्यमेवेशो राजानं प्रग्रथंति। सर्वत्र सप्त
 होता। सर्वत्र यूपाहुतिं कृत्वा यूपाहरणं यजमानान्चारं भादित्यापेक्षं क्रमेण कर्तव्यं प्रा
 जहितसकाशोऽसीनो यजमानो याजमानमंत्रान्वदेत्। हविरभिधानानामग्न्यभि
 धानानां च नोहः। पत्नी यजमानयोर्वयनाद्यप्सु दीक्षांतं पूर्वशालायां सव्येषाणावभि
 धात्येत्यादि इह मासंतं पाहीत्यंतं क्रमेणावर्तते। पत्नी मध्यपरया द्वारो प्रपाद्येत्यादि ज
 चनेन गार्हपत्यमुपसीदतीत्यंतं च अवर्तते। अग्न्यन्वाधानादि कृत्वा दीक्षणीया भेदेना
 वर्तते। तत्रैवैवोहः। इति परिभाषा। स्नानादिपंच कृत्वा प्रतिमुखं द्वादश स्तोत्रेण प्रति

७ मुखं द्वादशशस्त्रेण प्रतिमुखं रथं तस्मिन् द्वादशशतदक्षिणेन प्रतिमुखमग्निष्टोमेन सो
 मेना नपजय्य कामः सर्वतो मुखेन यक्ष्ये । मध्यतः आसीनाय भक्षानाहरंतीति वचने । सू
 जमानस्य सर्वत्र फलचमसाधिकरणा न्यायेन स्थानादिनिरसनार्थमिति नेयायिकाः
 अन्वारंभादिकार्थं यजमानप्रयोगविधिदीक्षणे प्रयोगविधिप्राप्तप्रयोगविधिप्राप्त
 योगपदविरोधः सृजं नमितीति । अग्न्यान्वाधानादिरुत्वादीशुणीयाभेदेन वर्तते तेन
 त्रौहो वक्ष्यते । ॐ निर्वपतेति अग्नीहोतृनिहतान्दुवे-विषं भुदेवा हविषां भरणं । को
 वोयुनक्ति स वोयुनक्ते । आज्यमसीत्या वर्तते । पंचानां वोवाता नामिति । उत्तरेषु त्वाश
 वस्थाने वःशब्दः बहुवचनायैक्षया च । ध्रुवास्थध्रुवो हं । उग्रास्थो ग्रोहं । अभिध्रुवस्था
 भिभूरहं । युनज्मि वो ब्रह्मणा देव्येन हव्येभ्य एभ्यो वो दुभ्यो जातवेदसः । इंधाता वः
 सुप्रजसः । वयं वः । आसं तानां हविषा मनुमंत्रणमंत्रं आवर्तते । उल्लुष्वा अग्नयो यजन्
 मानाय स्तनिसुष्मा अ-ते । अग्नयो देवे द्वाभ्यां चिद्वाभ्यां जिह्वाः । अमर्त्यानां वोहो तारो
 मूर्धेना जिघर्षि-मनां सिस्थ प्राजापत्यानि मनोभिर्माभूते राविरेत । वागस्ये । भेदेन वा

अन्वारंभमे वा अन्तः केचिन्मुख्यस्थान्वारंभमिच्छन्ति विप्रतिषेधादन्तर्हेनवा । ऊहेतु । वा
 चस्येन्द्रः सपत्नक्षयण्यावाचा मंद्रियेषु विरात । प्रयाजेषु । वसंता नृत्त-मितेमाप्रीताः प्री
 णं तु एवं सर्वत्र । आज्यभागानुमंत्रणे विशेषः । अग्नीषोमयोरहं देवयज्याभिरिति केचित्
 अग्नीषोमानाहं देवयज्याभिरित्यन्ये । तथैव प्रधानहविषु देवयज्याभिरिति । अग्निश
 ब्देन प्राशिञ्ज्यते । अथ योमादुरिष्टासां तु सविता घरासात् । सुरूपवर्षवर्ण एहीत्य
 नृहः । अस्मिन्पुरोडा इडादिदेवतादानानां सुरूपवर्षेति इडादेवताभिधानानां केचिद्गृहं
 मिच्छन्ति । सुरूपवर्षवर्ण एते मा भद्रा नुर्याः । अभ्येतमा-द्वमिडा एतादित्य एतत्सरस्वस्य
 एतं रंतयस्वरभतयस्थसूनर्यस्थ जुष्टा जुष्टीर्युष्माकमशीयो यद्गृता उपहवयुष्माकम
 शीय । यजमान इडा भक्षमेकीकृत्य भक्षयति । यजमानस्य पूर्वस्मिन्विहारे मार्जितं । अनूया
 जेषु । बर्हिषोहं देवयज्याभिप्र- । एवं सर्वत्र । वाजस्यमाप्रसवेरुद्राभिरुद्रग्रभिषु । अ-निग्रा
 भैरधरा । उद्राभंचेत्यविकारः । उज्जितयोष्यविकारेण । एमा अग्निनित्यविकारेण । रोहिते
 नवोभिर्देवताः भ्यां बद्रो-न्वयः सू-विवेक्षु-वामि-धेता समा-णा व्रतभा-सु-पत्नी संयोजे ।

सोमस्याहं देवयज्याभिः। त्वष्टुरहं देवयज्याभिः। देवानां प-देवयज्याभिः। एवं सर्वं च दीक्षणाया
 संतिष्ठते। आवो देवास इति प्रतिविहारमावर्तते पूर्णो दुस्यंतं। यज्ञस्योद्गमनत्वादीक्षा
 दुतयो यजमानसंस्कारार्थाः। यज्ञस्योद्गमनार्थं च। दीक्षा दुत्यादिपूर्णपात्रनिनयनांत
 मावर्तते कृत्वा जिनास्तरणादिसनिहारप्रस्थापनांतं पूर्वत्रापत्यादीक्षितस्य च सर्व
 त्र। अत दुहः सर्वे दुग्ध्या पूर्वस्मिन्विहारे प्रयच्छंति पुरुषार्थत्वात्। श्वो भूते वा चं विसृज्य प्रा
 यणीया आसु च विमोकात्। इयं तेषु कृतनूरित्यादिपदानि धानांतं सर्वत्र। पूर्वस्मिन्नु
 लीषं विसृज्य दंडं प्रयच्छति इतरेषां न प्रयच्छति इतरेषां न प्रयच्छति। दक्षिणादिशालात्रये
 ओकुंवरं दंडं त्रये छिन्वां प्रशास्तु श्वो दधुः। औषस्थान् प्र-च्येव स्वेत्यादिषु परतमनांतं प्र
 ति विहारं। आतिथ्यायाः पूर्ववधा जमानं पत्याः प्रतिविहारमन्वारंभः। तानूनप्रादि
 अवघ्राणं प्रतिविहारं। अवांतरदीक्षोपनयनं मदंतीभिर्मार्जनं च पूर्वस्मिन्विहारे अना
 धृष्टमसीत्यावर्तते। शान्तिद्वयं च सर्वे सहेव प्रयुः। दिशोऽप्युपस्थाय नोचनमवकाशच
 रणं च क्रमेण। अग्निनाथमेवाचनद्वयं क्रमेण। घर्मराषात्सं सृज्य पूर्वत्र भक्षयति तेनो

तेनोष्ठिष्टस्वरमपि पूर्वत्रैव। दुतानि हवींषि मधुनि हवींषि। पितरो नमस्थमामाहिंसिष्ट
 मधुमत इत्यविकारेण अथवा दत्त्वात्। हिरण्यवतीभिर्मर्जनं पूर्वस्मिन्विहारे उपसदिया
 जमानं पूर्ववत्। सुब्रह्मण्या वृत्तानं सर्वत्र। साग्निक् सर्वतोमुखे। क्रमेण सावित्र होमः। स
 र्वत्रोत्वासंभरणं। उत्तरतश्च देवयजमाना दुदवसायमध्ये प्राजिहितं कृत्वा च तत्सृष्टुदि
 क्षुं दारि वेदि चतुष्टयं पाशुकवेदि चतुष्टयं च कृत्वा वायव्यपशुभिर्यजेत। क्रमेण षड्द्विता
 पशुचतुष्टयसमाप्तौ प्रथमं प्राजहिते समारोप्य ततः प्रागादि क्रमेण समारोप्य शालां प्र
 विश्य प्राजहिते मथित्वा पूर्वस्यां शालाया मपि विहृत्य दीक्षणीया अग्नि होत्र होमः। तत
 उपव्याहरणादि कृत्वा चतुर्थं पिविहारे ष्वर्गी हृत्य प्रवर्ग्य संभरणादि। सर्वत्रोत्वा प्रष्टुं ज
 नं विस्तु क्रमणं वात्सप्रेणोपस्थानं च। सर्वत्रान्तपतीथागसमिधोभ्याधानं मुख्यापसमि
 धनं च। पूर्वत्र ब्रतप्रदानं सर्वत्र वेदिमानं। उपव्याहरणं। अग्निक्षेत्रपरिकल्पनं च। सर्व
 त्रगार्हपत्यचयनं। श्वोभूते पौर्वाहिकीभ्यां प्रचर्य स्तवयजुर्हरणं। उपधानांतं। स्वयमाह
 ण्णापधानं दियजमानेन सह कर्तव्यं। क्रमेणैकाधत्तुकरणं। रात रुद्राय नमस्कारः य

नि

प्रवर्ण्योद्गासनं क्रमेण २

न

२ स्थेचनं सामभिरुपस्थानं मनुष्यसंदेशं वाचनं अग्निरसि वैश्वानरो रसीत्यभिमर्शनं च क्रमेण
दक्षिणादानमपि क्रमेण गार्हपत्ये सुबाहुतिस्तत्रेण। आहवनीयोपस्थानं क्रमेण प्रति
विहारं। अग्निप्रणयनादि स्वर्गं होमांतं प्रतिविहारं। भक्षोपायनं क्रमेण धिष्ण्य निवय
नाद्यनुदेशानांतं क्रमेण। उपरवेयाजमानमावर्तते। अग्नीषोमप्रणयनं च क्रमेण। अवां
तरदीक्षाविसर्जनोत्तरविहारे पूर्वविहार एव वा। यत्ते शिक्वे इत्यादि स्वर्वंतं पूर्वस्य कृत्वा
इतरेषामपि कुर्यात्। क्रमेणोपाकरणं अप्रत्याश्रयणं तं कृत्वा पूर्वस्मिन्नेव यजमानस्य
वरणं। जुष्टो वाचो भूयासं प्रतिविहारं। रेवतीर्यज्ञपतिमित्यादि षष्ठदाज्यावकारा आस
त इत्यंतं पूर्वस्मिन् क्रमेण तरेषां। अस्मिन्स्वर्तोमस्वेतं त्रेण भेदेनेति च यदुक्तं तत्सर्वं याज
मान एव। नमस्त आतानेति सक्तं। अनर्वाप्रे हीति पत्नी कार्यं पूर्वस्य कृत्वा क्रमेणोत
रेषां। वपानाभाहरणे यजमानस्यान्वारं भोज्यावर्तते। पशुपुरोडाशां गयगेषु ऐष्टिक
मेव याजमानं। साम्निके देवसु बाहुविषु हस्तग्रहणादिविष्णु क्रमांतं क्रमेण। वसती वरीणां
परिहरणं क्रमेण। क्रमेण नाम सुब्रह्मण्याद्दानं यजमानस्य स्वारन्वारं भस्य विद्यमानत्वा

तमहासत्रइत्यादिपन्नेजनीनां ग्रहणं पूर्वस्मिन्नेव सादनमनु प्रवर्तनं च । सर्वत्र चतुष्टोमो
 ग्निष्टोमः प्रवर्तते । ऋतुकरणं क्रमेण निग्राभ्यास्थित्यादियत्ते सोमादाभ्यमित्यंतं पूर्वस्य
 कृत्वा मरेषामपितथैव । अभिषवादिपवमानग्रहणां तं पूर्वस्य क्रमेणोतरेषां । प्रसर्प्य ह्युत्था
 दिस्तु ते स्येत्येवमंतं क्रमेण । विष्टोत्वं नो अंतम इति प्रतिविहारं । आश्विनग्रहो द्यवका णा
 शचरणं तं क्रमेण । क्रमेण धिष्ठय व्याधारणादि आरशनादानात् । रशनादानाधा
 रभ्याग्रावग्निरश्वरतीत्येवमंतं क्रमेण । अग्नीषोमीयपशुवपायाः कृत्वा भार्जनं च कृत्वा
 इतरेषामपितथैव । स्फुटविद्यमोयस्थानादि आगतं पितर इत्येवमंतं क्रमेण । सवनीये
 धासेनाभिर्मर्शनं क्रमेण । इडां न्वारं भभावर्तते तत्र तत्र गच्छति । मध्यत आसीना यम
 क्षाना हरंतीति सहस्रशारवाय विचनात् । चमसा ध्वर्यवः पूर्वविहारस्थस्य यजमानस्य
 भक्षाना हरंति सर्वमेकस्मिन्प्रात्रे खानीय तं त्रेण भक्षयति । तत्र संभवो इतरथा भेदेन ।
 तत्र स्थस्य यजमान इतर चमसत्रयं आप्याय्य प्रयच्छति । चमसा ध्वर्यवो नाराशं सान्
 स्वेषु स्थानेषु सादयंति । यजमानः पने जनी सादतं पूर्वस्मिन्नेवास्तेनोपाकरणप्रभ

१.

तिस्तु तस्येत्यंतं प्रतिविहारमावर्तते । उपगानार्थं तत्रासंनस्य विहितत्वात् । शस्त्रस्य शस्त्र
मसीत्यादि । आज्यमरुत्वती । यवे श्वदेवानां शस्त्रस्य शस्त्रमसीति तत्रेण वा । शस्त्राणां
शस्त्राणि स्थोर्जं मस्यः शस्त्राणि दुर्हामा मा शस्त्राणां शस्त्राणि गम्यात् । इन्द्रियावन्तं ई
त्यविकारेण । सामे सत्याशीरित्यविकारेण । यशो बभूवुस्तु आवभूवुस्ते प्रजज्ञिरे ते वा हि
धिरे ते देवानां मधिपतयो बभूवुस्ते अस्मानधिपती कुर्वंतु वयमित्यविकारेण । एव
मितरेषु शस्त्रेषु । एकवचनेन बहुवचनेन वा । तं च संभवे इतरथा भेदेन । स्तुतस्य स्तुत
मसीति । ऊहपक्षे पूर्वोक्तः पक्षः एवं सर्वस्तोत्रेषु सर्वं शस्त्रेषु च । सर्वं च हिरण्यपात्रं मधाः
पूरयित्वा ददाति । माध्यंदिनस्याभिषवादि विष्टोत्वं नो अंतम इत्यंतं पूर्ववत् । दधिघम
भक्षणां तत्रेण । भक्षामि धाम त्वं मं च स्या नूहः । सवनीयाद्या नाराशं ससादनात् । दाक्षि
णहो मादि दक्षिणा तु देशानां तं पूर्वस्य कृत्वा क्रमेण तरेषामपि । सर्वं च द्वादशाशतानि
दक्षिणाः । पूर्वस्मिन्नाभिषेकः मरुत्वतीयाभ्यामित्यादि अंका वाक्यं च मसात् । एहियज
मानेत्यादि । अधवनीये वसती वरीव्यो नयतीत्येतन्मावर्तते । तृतीयसवने आशिरेपत्या

१.

अन्वारंभ आवर्तते। प्र सर्पां न्वारंभादिसमस्त राशोपस्थानां तमावर्तते। प्रचरण्यादिस
 मानमासाराशं ससादनात्। संनेषु नाराशं सेषु तत्र गत्वा पुरोडाशशकला लुपास्यति य
 जमानः पंनेजनीतिनयनं पूर्वस्मिन् विहारे क्रमेण यजमानस्य हारियोजनभक्षणोऽपि त
 णाधानात्र पदानं च। सकृदेव षष्ठोत्त आख्यातव्यं। यजमानः क्रमेण अप्सु सोमानभक्ष
 यति। यजमानस्य पूर्वत्र दधिदक्षभक्षणं क्रमेण सख्यविसर्जनं सर्वं। अग्निष्टोमसंस्था
 अग्नीदोषयजानि स्यादि। तंत्रेयाजमानानि। बर्हिषो रुदेव यज्याभिरित्यादि। अप्सु धौत
 स्येति प्रतिविहारमावर्तते। यज्ञो बभूवेत्यं तं पूर्वस्मिन्नेव। समिद्धो अग्ने अग्ने गृहपत इ
 ति प्रतिविहारमावर्तते। उत्तरत्र विषाणा प्रासनं शं कुप्रासनं च। अग्नीनां क्रमेण विष्णु
 क्रमणादिसकृदेवाशासनं। क्रमेण हृदयशूलोद्भासनं। क्रमेण नैऋत्ययनः ऋजीषादि
 होममुखचतुष्टयविकल्पनं च कृत्वा यमथेन चरेति। पूर्वत्र पत्नी यजमानयोस्तान्।
 ऊमेतरुन्तो नयस्वत्युक्त्वा सकृदेव नरणं। यजमानः पत्नी च बहिः समिधो गृही
 त्वा क्रमेण समिदाधानमुपस्थानं च कुरुते। क्रमेण बर्हि रूपाषणादियूपापस्था

नान्तं क्रमेण विक होमादि। अथ पूर्वाग्निं शकले समारोपयन्तीत्याद्यादि पूर्णं हुत्वं तं क्रमेण।
 सर्वत्र गोमत्युक्तिर्तर्पणे। अग्नीनां क्रमेण समारोपणं कृत्वा उद्वसायामथित्वोदवसानं
 यां कृत्वोद्वरणपक्षे प्राजहितस्य च समारोपणं। दीक्षितप्रयाणे अजस्रेषु च समारोपणं
 सर्वेषां। अजस्रपक्षे पूर्वस्मिन्विहारे ररणी। समारोपणादिमध्ये गार्हपत्य इत्यादिविधा
 ना सर्वेषां क्रमेण समारोपणं। गृहे दीक्षाप्रतिप्रतिदिशं विहारकल्पयित्वा दीक्षाः कृत्वा
 क्रमेण समारोप्य शालामध्यवसायप्रथमं गार्हपत्यमथित्वाग्निनिधाय प्राग्नादिक्रम
 पाप्रतिकुंडं अष्टौ कृत्वोमयेत् ॥ इति सर्वतोमुखप्रयोगः समाप्तः ॥

॥ आयुष्कामेष्टि ॥

CC-0. Mrugendra Vinod Collection. Digitized by eGangotri

॥ श्रीगणेशायनमः ॥ अथ आयुष्कामेष्टिः प्रयोगप्रारंभः ॥ उदगय
 नेपौर्णमास्याममावास्यावाप्रातरग्निहोत्रं २ हुत्वा प्राणानायम्य
 संकल्पं करोति ॥ संपूर्ण आयुष्कामेष्ट्यायक्ष्ये ॥ शतायुष्यार्थं ॥ वि
 द्युदसि ॥ अद्य यथायत्र मामूर्जं यथा तिथिं ॥ रे ४ २ हविः ॥ पौर्ण
 मासतंत्रं ॥ पंचदशसामिधेयः ॥ पात्रप्रयोगकाले ॥ नववि
 २ शतिकपाला निद्विस्थाल्योऽप्यश्वद्वंद्वं ॥ स्वादिरंचतुस्त
 त्किं ॥ सौवर्णं च प्रवर्तौ शतमानेन कर्तयुनक्ति ॥ इतराणि प्र१

आयुः प्राकृतिः वत्॥ निर्वापकाले॥ अग्नये जुष्टं निर्वपामि॥ प्रयो.
 १ सोमाय जुष्टं मि॥ वरुणाय जुष्टं मि॥ सरस्वत्यै जुष्टं मि॥
 अग्राविष्णुभ्यां जुष्टं मि॥ इदं देवानामित्यादि॥ अदित्यास्त्वोप
 स्ते सादयां मयि हव्यं रक्षस्वाग्नाविष्णु हव्यं रक्षेथां॥ नि
 र्वापवत्प्रोक्षणं॥ उत्क रे त्रिनिनीया॥ चरुपुरोडाशीयान् प्राग १
 धिवपनाद्विभजति॥ यथा भागं व्यवर्तयध्वमिति विभज्य॥ इदम
 ग्रेर्वरुणस्यैवाविष्मोः पुरोडाशार्थिन्॥ इदं सोमस्य सरस्वत्याः॥ चर्वर्था
 स्तसोम इव रक्षस्व वरुण हव्यं रक्षस्व सरस्वती हव्यं रक्ष

न॥ पुरोडाशार्थानामेवाधिवापः॥ एवं संवापः॥ कपालानामुपधान
 काले आग्नेयस्याष्टावुपधा य॥ सौम्यस्त्रालीं॥ वारुणस्य दशचतुर्थीष्टम
 योरावृत्तिः॥ सारस्वतस्त्रालीं॥ आग्नावैष्णवमेकादशकपालं॥ तस्याष्टावुपधा
 य॥ तूष्णीं॥ त्रीणि॥ यथाभागं व्यावर्तध्वं॥ यथाभागं व्यावर्तेथामिति चर्वीः॥
 यथाभागं व्यावर्तेथामिति पुरोडाशो॥ इदं सोमस्य सरस्वत्याः चर्वीः॥ इदं व
 र्णस्येदमग्नाविष्मोः॥ इति पुरोडाशो विभज्या॥ आज्यावेक्षणकाले॥
 आज्यमसीति स्थाने॥ यन्नवमैतन्नवनीतमभवद्यदसर्पितसर्पिर्भवद्य

आयुः दधियत्तत्तद्यत्तमभवदिति मंत्रः॥ आज्यमहणे ग्नहणकाळे॥ स्वादिरेत् प्रयो०
 स्मीचतुर्गृहीतंगृहीत्वा ज्यानि गृह्णाति॥ आसादनकाळे धवामासाद्यंतरे
 २ ण धवां॥ स्वादि रंतू स्मीमासादयति॥ अस्मिन् प्रवर्तौ युगमवदधा २
 ति॥ अभिघारणं आग्नेयं मंत्रे ण वरुणं सरस्वतीं॥ इतराणि तू स्मीं॥
 उद्वासनकाळे॥ आर्द्रो भुवनस्येति चरोरुद्वासनं॥ प्रियेणे त्यासादनं॥ य
 तोसीति त्रिः॥ अयं यत्न इति सर्वाणि॥ ममाग्ने चतुर्हेतावैदनिधानादि॥
 आज्यभागौ प्रचर्य अमयेनुब्रूहि॥ अग्निं यजा॥ अग्नय इदं॥ अग्नेरहं दे०

नादः॥ सोमायानुब्रू ३ हि॥ सोमं यजा॥ सोमायेदं॥ सोमस्याहं वृत्रहा भूया
 सं॥ २ वरुणायानुब्रू ३ हि॥ वरुणं यजा॥ वरुणायेदं॥ वरुणस्याहं नादः॥ ३
 सरस्वत्या अनुब्रू ३ हि॥ सरस्वतीं यज॥ सरस्वत्या इदं॥ सरस्वत्या
 अहं देवयज्यया वाचमन्नाद्यं पुषेयं॥ ४ अग्नाविष्णुभ्यामनुब्रू ३ हि॥ अ
 ग्नाविष्णुयज॥ अग्नाविष्णुभ्यामिदं॥ अग्नाविष्णोरहं वृत्रहा भूया
 सं॥ ५ न पार्वण होमो नारिष्ठान् हुत्वा स्विष्टकृतः पुरस्तादश्विनोः प्रा
 णोऽसीति चतुर्भि रूयहोमां जुहोति॥ ७ अश्विनोः प्राणोऽसितस्य तेद

आयुः तां ययोः प्राणोसिस्वाहा॥ अश्विभ्यामिदं॥ १॥ इन्द्रस्य प्राणोसितस्य ते द प्रयोः
 दातु यस्य प्राणोसिस्वाहा॥ इन्द्रायेदं॥ २॥ मित्रावरुणयोः प्राणोसितस्य
 ते द तां ययोः प्राणोसिस्वाहा॥ मित्रावरुणाभ्यामिदं॥ ३॥ विश्वे षां देवानां प्रा
 णोसितस्य ते द दतु ये षां प्राणोसिस्वाहा॥ विश्वेभ्यो देवेभ्य इदं॥ ४॥ हुत्वा
 प्रवर्तमभिघारयति॥ राउसि विराडसि सुम्राडसि स्वराडसि॥ इति चतुर्भिः
 स्वादिरस्याज्यविदुनिष्कासं पतेत्॥ दक्षिणस्यां वेदि श्रोण्यामासादयति॥
 घृतस्य धाराममृतस्य पंथामिद्रेण दुत्ता प्रयतां मरुद्भिः॥ तत्त्वा विष्णुः
 पर्यपश्यत त्वेडागव्यैर्यदिति स्वादिरस्थाज्यं यजमानो वेक्षते॥ अथ

यजमानस्य दक्षिणहस्तं गृहीत्वा ॥ अग्नौ हस्तं मन्वारभ्युत्पादुः ॥
इति श्रुतेः ॥ यजमान इतरक्तं लिज्जं पयसा हुः ॥ पावमानेन वास्तोमेन
गायत्रस्य वर्तन्योपांशो वीर्येण देवत्वा सवितोऽस्वजतु जीवा तवे जी
वनस्यायै ॥ तस्मीं यजमानो हिरण्या दत्तं निशेवपिबति ॥ इममग्न आ
युषेव च सेह धिप्रियः ॥ रेतो वरुण सोम राजन् ॥ मातेवास्मा अदितेश
मयच्छ विश्वे देवा ज रदष्टिर्यथा सत् ॥ प्राशित वं तम ध्वर्युरभि मंत्रयते ॥
अथ हिरण्यं खादि रादुधृत्य ॥ प्रक्षाल्य ॥ आयुषे विश्वतो रध दयम

आयुः निर्वरेण्यः॥ पुनस्ते प्राणा आयति परायक्ष्मं सुवामिते॥ तद्यजमानायं प्रयभ प्रयो
 वति॥ यजमान आचम्य॥ आयुरसि विभवायुरसि॥ सर्वायुरसि सर्वमायुरसि
 ४ ॥ सर्वमायुर्भूयात्॥ सर्वमायुर्गेवं॥ तं प्रवर्तदक्षिणकर्णे आवधीत॥ त
 ताभिरेव सव्ये द्वितीयं॥ अथाध्वर्युरगिरायुष्मानिति षड्विजमानस्य
 दक्षिणहस्तं गृह्णाति॥ अग्निरायुः॥ सोम आयुष्मा० मि॥ यज्ञ आयु० मि॥ ब्रह्मा ४
 युष्मा० मि॥ देवा आयुष्मा० मि॥ पितर आयुष्मांतः॥ रुते स्वधया युष्मांतः॥ स्तेनत्वाद्
 य मि॥ ततः स्विष्टकृदादि॥ आग्ने वासुणसारस्य तविरज्या॥ प्राशिन्नं चतुर्थीक
 रणं च सहिरण्येन्वाहायेदक्षिणा यज्ञं च मवर्जमिष्टिः संतिष्ठते

॥ इति आयुष्कामेष्टिः प्रयोगसमाप्तः ॥

॥ अतिपवित्रेष्टिः ॥

॥ होत्रं ॥

॥ याजुषहोत्रं ॥

श्रीगणेशायनमः॥ अथातिपवित्रेष्टिप्रयोगः। यजमानः यस्मिन्कस्मिन्श्रित्वर्चणिपूर्वाह्ने कृतमित्यक्रियोदभेष्टासीनइत्यादि० पापक्षयकाशः अतिपवित्रे
 ष्वायथ्ये। तदंगगणप्रतिपूजनं पुण्याहवाचनं मानुकापूजनं नोदीशालं च करिष्ये इति संकल्प्य उक्त्वा कुर्यात्। ततः कृत्विश्वरणं तेषामर्हणं च। पृथक्
 अरण्योररणीषु वा अग्नीं वा समारोष्य प्राचीनप्रवणे देशे शम्यामात्रे ष्वायतनेषु अरण्योररणीषु वा अग्नीं अग्नीं वा मथित्वा सेवे स्नाने निधाय उद्ध
 रणपक्षे गार्हपत्यादाहवनीयमुद्धृत्य ममाग्नइत्यादि० अद्य यज्ञाय० इमामूर्जं यथा तिथि० वहत्यतिपवित्रेष्टीयः हविरिदमेष्टां मथि। पोर्णमासं तं वा बहिषा
 व्रतं। त्रयोविंशतिद्वारुमिधं। ततस्त्वां त्रयोविंशतिधेत्यूहः। वेदं कृत्वा परिस्तृणीते नोभावग्नी कर्मणे वामित्यादिपाचसः सादनकोले। स्यं ८८ अष्टाशी
 तिकपालानि च रुक्मालीवर्जमन्यानि प्रकृतिवत्। प्रणीता प्रणीय गार्हपत्ये स्मार्तवदान्यः सः स्तृत्य सुवंसु चंचलं समुज्याहवनीयं परिस्तीर्य परिषिच्यदर्विहोम
 धर्मेण अग्नीं चतुर्गृहीतानि जुहोति। येन देवाः पवित्रेण० मान्यः पुनस्तुमा स्वाहा। पावमानीभ्य इदं० प्राजापत्यं पवित्रं० पुनीमहे स्वाहा। अस्त्रण इदं० इदः सुनी
 ती सहमापुना० पुनातु स्वाहा। इद्राय सुनीत्या सहिताय सोमाय स्वस्वा सहिताय वरुणाय समीच्या सहिताय यमाय राते प्रमृणाभिः सहिताय जातवे
 दसे र्जयंत्या सहिताय वेदं० पुनरह्ना दशवारं गृहीत्वाभिर्भूतानामधिपतिरित्यह्ना दशाभ्या तानान्विग्राहं जुहोति। यथा देवतेत्यागः। ततः संविशंतामित्यादि
 निर्वपे। अग्नये तुष्टं निर्वपामि० अग्नये पवमानाय जु० २ अग्नये पावकाय जु० ३ अग्नये रुचये जु० ४ वैश्वानराय जु० ५ अग्नये पथिकृते जु० ६ अग्नये वैश्वान
 राय जु० ७ अग्नये व्रतपतये जु० ८ अग्नये नीकवते जु० ९ अग्नये व्रतभृते जु० १० अन्वापादि प्रोक्षणे। देवस्य० भ्यामग्नये पवमानाय अग्नये पावकाय अग्नये रुचये वैश्वान
 राय

नरायाणयेपथिकृतेनयेयैनेवैश्वानरायाणयेवतपतयेनयेनीकवतेनयेवतभृतेनोनुष्टुप्प्रो० शं ध धमित्यादिकृपाकोपधाने सर्वेषा माग्नेयवदष्टावष्टौ कृपात्वा
निवैश्वानराग्निर्वैश्वानरयोर्द्वादशाद्वादशा। अंतेपंचकृत्वाश्चिदसीति। भृगूणामित्यादि यथाभागं व्यावर्तध्वं यथाभागं व्यावर्तेथां० इदममयेनीकवते इदमम
येवतभृते इदमममित्यादिसमानमोद्वासनात्। सर्वेषां मंत्रेणाभिधारणं। आप्यायतां घृतयोनिर्० जसामयेनुष्टुमभिधारयामि। एवमुचरन्ना। आर्द्रः प्रथस्तुरित्या
दि प्रियेणनाम्ना० आदंतु। यज्ञास्तु सर्वतः श्रिताः स० पशुमनीः। अयं यज्ञः० विद्वयं० चतुर्होता अयं वेद इत्यादि आज्यभागभ्यां प्रचर्य व्याख्यासेपंचुहोतारि
प्रथमपुरोडाशावदाय अमयेनुष्टु० अग्निं यज्ञ अमयइदं० अग्नेइदं० न्नादः० चतुराज्यग्रहन्नाह। सरस्वत्यै प्रियायै अनुष्टु० सरस्वतीं प्रियायै० सरस्वत्यै
प्रियायाइदं० दक्षिं रसीति सर्वेषां माज्ययागानां उपांशुयागः। पुरो० अमयेपवमानायाअ० अग्निं पवमानं० अमयेपवमानायेदं० अग्नेः पवमानस्याहं० न्ना
दः० ३। आज्यं विष्णुवउरुक्रमायानु० विष्णुमुरुक्रमं० विष्णवेउरुक्रमायदं० दक्षि०० पुरो० अमयेपावकायानु० अग्निं पावकं० अमयेपावकायेदं० अग्नेः पावकस्या
हं० न्नादः० ५। आज्यं देवाय सवित्रेअ० देवः सवितारं० देवाय सवित्रइदं० दक्षि०० पुरो० अमयेऽउचयेनु० अग्निंऽउचिं० अमयेऽउचयेइदं० अग्नेःऽउचेर० न्नादः० ७
आज्यं रायवेनियुत्वतेनु० रायुं नियुत्वतं० रायवेनियुत्वतइदं० दक्षि०० पुरो० वैश्वानरायानु० वैश्वानरं० वैश्वानरायेदं० वैश्वानरस्याहं० न्नादः० ९। आज्यं दधिका
कोअनु० दधिकावाणं० दधिकावाइदं० दक्षि०० पुरो० अमयेपाथिकृतेअ० अग्निं पाथिकृतं० अमयेपाथिकृतइदं० अग्नेः पाथिकृतोहं० न्नादः० ११। आज्यं विष्णवेअ०
विष्णुं० विष्णुवइदं० दक्षि०० १२। पुरोडा० अमयेवैश्वानरायानु० अग्निं वैश्वानरं० अमयेवैश्वानरायेदं० अग्नेवैश्वानरस्याहं० न्नादः० १३। आज्यं सरस्वत्याअ० सरस्व

तीय० सरस्वत्याइदं० दक्षि० १४ अग्नयेव्रतपतयेनु० अग्निं व्रतपति० अग्नयेव्रतपतयइदं० अग्नेव्रतपतेरहंदे० न्नादः १५ आज्य सरस्वतेनु० सरस्वते
 यज० सरस्वतइदं० दक्षि० १५ पुरो० अग्नयेनीकवतेनु० अग्निमनीकवतंय० अग्नयेनीकवतइदं० अग्नेरनीकवतोहं० न्नादः १७ आज्य प्रजापत
 येनु० प्रजापतिय० प्रजापतयइदं० दक्षि० १८ पुरो० अग्नयेव्रतभृतयेनु० अग्निं व्रतभृतंय० अग्नयेव्रतभृतइदं० अग्नेव्रतभृतोहंदे० न्नादः १९ आ
 ज्य सवित्रेनु० सवितारंय० सवित्रइदं० दक्षि० २० ततः उपहोमः । उभाभ्यां देव सवित० पुनीमहे स्वाहा । सवित्रइदं० वैश्वदेवी पुनती देव्या० रयी
 णा० स्वाहा । वैश्वदेव्यै देव्याइदं० येन देवा अपुनत० पुनीमहे स्वाहा । दिव्या य ब्रह्मणइदं० यः पावमानीरधे० मातरि श्वना स्वाहा । पावमानीभ्य
 इदं० पावमानीयोऽध्ये० मधूदकः स्वाहा । पावमानीभ्यइदं० पावमानी स्वस्त्य० पयस्वतीः० मृतः हितः स्वाहा । पावमानीभ्यइदं० पावमानी
 दिशंतु० समाभृताः स्वाहा । पावमानीभ्यइदं० पावमानी स्वस्त्य० घृतश्चुतः । ऋ० मृतः हितः स्वाहा । पावमानीभ्यइदं० येने सरस्वर्मियो मधु०
 मीमहे स्वाहा । सरस्वतइदं० दिव्यः सुपर्ण वयसं वृहं० सेकुवेम स्वाहा । सरस्वतइदं० सेनानी केन सुवि० दिदीहि स्वाहा अग्नयइदं० इत्येकादश
 उपहोमाः । ततः सिष्टहृदादि । सर्वेषां विरुज्य प्राणित्रं चतुर्धाकरणं च । हिरण्यवाससी दक्षिणा । ब्रह्मणी ब्रह्मणी स्वा ब्रह्मणे वाः । दुताद्ये मा माहिः
 सिष्टमहुते मर्त्यं शिवे भवतं । प्रजापतेर्भागोऽस्य उर्जस्वतो पयस्वतो प्राणापानो मे पातः । समानयानो मे पातः । मुदानयानो मे पातः । मक्षितोऽस्य शि
 तेषां मामिक्षेष्टा अमुत्रा मुष्मिन्लोके । अतूहो वा । इमे हिरण्यवाससी सहस्रधारे उत्से अक्षीयमाणे । तदध्वतुः पृथिवीमेतरिक्षं दिवं च ताभ्यां हिरण्य

विहि

वासोभ्यामनितराणिमृत्युं। प्रजापतेरिति पूर्ववत्। सूक्तवाके। ~~सूक्त~~ आज्यभागान्ते। अग्नयइदं० अग्नेरहमुज्जितिमनूजेषां॥ सरस्वत्येप्रियायाइदं० सरस्वत्याः
प्रियायामहमु०२ अग्नेः पवमानायेदं० अग्नेः पवमानस्याहमु०३ विष्णवदुरुक्रमयिदं० विष्णोरुरुक्रमस्याहमु०४ अग्नेः पावकायेदं० अग्नेः पावकस्याहमु०५ दा-
देवायसवित्रइदं० देवस्यसवितुरहमु०६ अग्नयेऽनुचयइदं० अग्नेः अनुचेरहमु०७ वायवेनियुत्वइदं० वायो नियुत्वसोहमु०८ वैश्वानरायेदं० वैश्वानरस्या
हमु०९ दधिक्राव्याइदं० दधिक्राव्यारहमु०१० अग्नयेपथिकृतइदं० अग्नेः पथिकृतोहमु०११ विष्णवइदं० विष्णोरहमु०१२ अग्नयेवैश्वानरायेदं० अग्नेर्वै-
श्वानरस्याहमु०१३ सरस्वत्याइदं० सरस्वत्याअहमु०१४ अग्नयेव्रतपतयइदं० अग्नेर्व्रतपतेरहमु०१५ सरस्वतइदं० सरस्वतोहमु०१६ अग्नयेनीकव-
तइदं० अग्नेर्नीकवतोहमु०१७ प्रजापतयइदं० प्रजापतेरहमु०१८ अग्नयेव्रतभृतइदं० अग्नेर्व्रतभृतोहमु०१९ सवित्रइदं० सवित्रहमु०२० देवेभ्य आज्य तु
पेभ्यइत्यादि। नरुविः शेषमक्षः। नित्याः पत्नी संयाजाः। पुनरात्मपार्वणवर्जप्रकृतिवत्॥ इतिपवित्रेष्टिः प्रयोगः समाप्तः॥ अथअतिपवित्रे
ष्टिहोत्रं॥ नमः प्रव-क्रइत्यादिसप्तदश सामिधेय्यः। शोचिक्केशस्तमीमहो३ पवमानः सुवर्ज० सपुनानुमो३ पुनंतुमादेवज० विश्वआयवो३ समिधो
अमरुत्यादि। आवाहने। आज्यभागान्ते। अग्निमा३ वहा। सरस्वतीं प्रियाया३० सर्वेषामाज्यभागानां सर्वत्रोपांशु प्रयोगः। अग्निपवमानमा३० विष्णु
मुरुक्रमंआ३० अग्निपावकमा०५ देवं सवितारंआ०६ अग्निऽनुचिमा३०७ वायुं नियुत्वंतंआ३०८ वैश्वानरमा३०९ दधिक्रावाणंआ३०१० अग्निपथि
कृतमा३०११ विष्णुआ३०१२ अग्निर्वैश्वानरमा३०१३ सरस्वतीआ३०१४ अग्निं व्रतपतिमा३०१५ सरस्वतमा३०१६ अग्निमनीकवंतमा३०१७ प्रजापतिंआ०१८

अग्निं व्रतमृतमा ३०१ सवितारं आ ३०२ देवां आ ज्यपां आ ३०३ देव्यादि । उत्तमेषु याजे । ये यज्ञा महे स्वाहा मिं स्वाहा सोमं स्वाहा मिं स्वाहा सरस्वती
 प्रियां स्वाहा मिं पवमानं स्वाहा विष्णुमुक्कमं स्वाहा मिं पावकं स्वाहा देवं सवितारं स्वाहा मिं रुचिं स्वाहा वायुं नियुत्वंतं स्वाहा वैश्वानरं स्वाहा दधिका
 वाणं स्वाहा मिं पथिकृतं स्वाहा विष्णुं स्वाहा वैश्वानरं स्वाहा सरस्वती स्वाहा मिं व्रतपतिं स्वाहा सरस्वतं स्वाहा मिं मनीकवतं स्वाहा प्रजापतिं स्वाहा मिं
 व्रतमृतं स्वाहा सवितारं स्वाहा देवा आ ज्यपा इत्यादि । पवित्रं वंता वा ज्यभागौ । यत्ते पवित्रं मर्चिषि ० पुनीमहो ३ ये ३ यज्ञा महे मिं जातवेदः पवित्रं ० क
 तूः रनूवौ ३ ० लंच सोमन वशो जीवा ० वनस्पतौ ३ ये ३ ० हे सोमं ब्रह्मा देवानां पदवीः ० तिरेभा ३ ० प्रधानस्य । अग्नेः प्रकृतिरुत् । उत्तमः प्रिया मि
 या ० म्या भूत आं ३ ये ३ ० हे सरस्वती प्रियां इमा जुह्वाना युष्मदानमो ० न वृक्षां ३ ० अग्न आ यूष्पि पवस आ ० दुर्लभौ ३ ये ३ ० हे मिं पवमान ममेप
 स्वस्य पाअ ० यिमं यी ३ ० श्रीणि पदा विचक्रमेवि ० धारयन् आं ३ ये ३ ० हे विष्णु मुक्कमं तदस्य प्रियमभिपाथो अ ० मध्वत्साः ३ ० अग्ने पावकरो वि
 षा ० न्वक्षियक्षि चो ३ ये ३ ० हे मिं पावकं सनः पावकदी दिवो मेदे ० हविश्च ना ३ ० अघानो देव सवितः प्रजावत्सा ० यः सुवो ३ ये ३ ० देवः सवितारं वि
 श्वानि देव सवितर्दुरि ० आसुवा ३ ० अग्निः रुचिं व्रतमः शुचिर्वि ० त आहुतौ ३ ये ३ ० मि रुचि सुदमे रुचयस्तव रु ० ष्यर्चया ३ ० प्रवायुमह्वारुहती
 मनी ० यक्षसि प्रयज्यो ३ ये ३ ० हे वायुं नियुत्वंतं आनो नियुद्भिः श ० सदानाः ३ ० कृतावानं वैश्वानरमृतस्य ० मीमहो ३ ये ३ ० हे वैश्वानरं नाभियज्ञानां
 देवै वा ३ ० दधिका व्यो अकारिषं जेष्ठो ० तारिषत् आं ३ ये ३ ० दधिका वाणं आ दधिकाः शवसा पंच ० वचाः सी ३ ० अग्ने नय सुपथाराये अ ०

विधेमोऽये३० हे मित्राधिकृतमादेवानामपि पंधा० कल्पयाती३वो० इदं विष्णुर्विचक्रमे त्रेधा० पाः सुरे ओं३ये३० हे विष्णु प्रतद्विष्णुस्तव ते वीर्या० निवि
आवौ३० वैश्वानरो नर्तया प्रयातु० वाहसो३ये३० हे मित्रे श्वानरं पृष्ठोदिविपृष्ठो अग्निः पृ० पातु नक्तं३वो० प्रणो देवी सरस्वती वाजे भिर्वा० अयवतु
ओं३ये३० हे सरस्वती आनोदिवो हृदतः पर्व० शृणोतु३वो० त्वममेव तपा असि देव० धीर्यो३ये३० हे मित्र तपति यद्वेव यं प्रमिनामवता० कल्पयाती३
वो० पापिवाः सः सरस्वतस्त० जामिषं ओं३ये३० हे सरस्वतं यत्प्रवृत्तं पशवो यं तिसर्वं० हुवे मा३वो० भद्राते अग्ने स्वनी क सद्व्यो रस्य० रे प आधो३
ये३० हे मिमनी कवं तं भद्रं ते अग्ने सदसि ननी० रुषे अन्ता३वो० प्रजापते न त्व देता न्यन्यो० रयीणां ओं३ये३० हे प्रजापतिं सवेद पुत्रः पितरः स० आभवात्
वो३० त्वममेव तमृ० वोढवो३ये३० हे मित्र तमृतं व्रतानु विभद्रुतपा अदाभ्यो० जातवेदा३वो० हिरण्यपाणि भूतये सवितार० तापदं ओं३ये३० हे स
वितारं वाममघ सवितर्वा ममु० भानस्यामा३वो० अथ सिद्धकृतः॥ वैश्वानरो रश्मिभिर्मापुनातु० मापुनी तो३ये३० यजामहे मिंस्त्रिष्टु कृतम
या० यारसो मस्य प्रिया० ऋग्नेः प्रिया० दे सरस्वत्याः प्रिया० ऋग्नेः पयमानस्य प्रिया० दिष्टो रुरुक्रमस्य प्रिया० ऋग्नेः पर्व० मस्य प्रिया० दे देवस्य क
सवितुः प्रिया० ऋग्नेः उच्येः प्रिया० दे वायो निर्धुत्वतः प्रिया० दे श्वानरस्य प्रिया० दे दधि कायाः प्रिया० ऋग्नेः पाथिकृतस्य प्रिया० दे दिष्टोः
प्रिया० ऋग्ने वैश्वानरस्य प्रिया० दे सरस्वत्याः प्रिया० ऋग्नेः प्रमपतेः प्रिया० दे सरस्वतः प्रिया० ऋग्ने रत्नावतः प्रिया० दे प्रजापते प्रिया० ऋग्ने र्व

इसविभुः प्रिया०

तमृतः प्रिया० देवा आज्यपाइत्यादि। हविर्हृद्भिः सवितस्तृभिः नादिमाइवो० सूक्तवाके। आज्यभागांते। अग्निरिदं हवि० कृत॥ १॥ सरस्वती प्रियाइदं० कृत॥
त॥ २॥ अग्निः पवमानइदं० ३॥ विष्णुर्बभूवुः कर्मइदं० ४॥ कृत॥ ५॥ अग्निः पावकइदं० कृत॥ ६॥ देवः सविताइदं० कृत॥ ७॥ अग्निः रुचिरिदं० कृत॥ ८॥ वायुर्नियुत्वा नूइदं०
कृत॥ ९॥ वैश्वानरइदं० कृत॥ १०॥ अग्निः पथि कृतइदं० कृत॥ ११॥ विष्णुरिदं० कृत॥ १२॥ अग्निर्वैश्वानरइदं० कृत॥ १३॥ सरस्वतीइदं०
कृत॥ १४॥ अग्निर्ब्रतपतिरिदं० कृत॥ १५॥ सरस्वतीइदं० कृत॥ १६॥ अग्निरनीकवानूइदं० कृत॥ १७॥ प्रजापतिइदं० कृत॥ १८॥ अग्निर्व्रतभृदिदं० कृत॥ १९॥
सविताइदं० कृत॥ २०॥ देवा आज्यपाइत्यादिसंस्तुजपांतं समानं॥ इत्यतिप्रविशेष्टिहोत्रं समाप्तं॥ ॥ श्रीसांबसदाशिवार्पणमस्तु॥ ॥
इदं पुस्तकं जनार्दननेन बापटोपनामकेन गोकपकरेण लिखितं॥ ॥

५५५
२७/३

श्रीगणेशाय नमः० अतिप्रविशेष्टि चें टिपण ॥ यजुषो नः ॥
उगचम्य ॥ पुरुषा ॥ देव्यो अद्भुत ॥ शोचिष्के शस्त
मीमहो ॥ पवमानः सुवर्जः ॥ तुमो ॥ पुनं तुमा देवजः ॥
उगयवो ॥ समिधो ॥ अग्नः ॥ क्षिप्तो ॥ अध्वरः ॥ रयादि ॥ उग
वाहने ॥ उगज्यभागांते ॥ अग्निमवत ॥ उगवृह ॥ सोममा ॥ अ
ग्निमा ॥ वृह ॥ सरस्वती प्रिया ॥ (उपांशु) ॥ अग्नवृह ॥ (उष्ट्रैः)
अग्निं पवमानमा ॥ वृह ॥ विष्णुमुरुक्रमं आ ॥ ३ ॥ अग्निं

हिं हो०

५३५

पावकमात्र०॥ देवसंविचारं उमात्र०॥ उग्निसंशुचिमात्र०॥
वायुं नियुक्तं उमात्र०॥ वैश्वानरमात्र०॥ दधिभावाणं
उमात्र०॥ उग्निसंशुचिमात्र०॥ विष्णुं उमात्र०॥ उग्निसं
वैश्वानरमात्र०॥ सरस्वतीं उमात्र०॥ उग्निसंशुचिमात्र०॥
सरस्वतीं उमात्र०॥ उग्निसंशुचिमात्र०॥ प्रजापतिं उमात्र०॥
उग्निसंशुचिमात्र०॥ सवितां उमात्र०॥ देवां उमात्र०॥
इत्यदि॥ उत्तमे प्रयत्ने ५ यत्र यजामहे भूर्भुवः स्वाहाग्नि ५३५

ॐ स्वाहा सौम ॐ स्वाहा ग्नि ॐ स्वाहा (सरस्वती प्रियं) (उपां०)
 (उच्चेः) स्वाहा ग्निं पवमानं स्वाहा विष्णुं मुरुक्रमं स्वाहा
 ग्निं पावकं स्वाहा देवीं सवितारं स्वाहा ग्निं शुचिं स्वा
 हा वायुं नियुतं तं स्वाहा वैश्वानरं स्वाहा दधि क्रान्ता
 णं स्वाहा ग्निं पथि कृतं स्वाहा विष्णुं स्वाहा ग्निं वैश्व
 नरं स्वाहा सरस्वतीं स्वाहा ग्निं व्रतपतिं स्वाहा
 सरस्वतं स्वाहा ग्निं मनी कवंतं स्वाहा प्रजापतिं स्वा

५२५
५२५

हामिं ब्रह्म तं स्वाहा सवितारं स्वाहा देवाः ॥
इत्यादि ॥ पत्रं वं तो वाज्य भग्नो ॥ यत्ते पवित्र मर्चिः
पुनीमहो ॥ ये ३ यजा ॥ मिं भू ॥ जीत वेदः पवित्रं
क्रतु रन्व ३ वो ॥ त्वं य सोम नो वशते ॥ स्पृतो ३ ॥ ये ३
य ॥ सोमं भू ॥ ब्रह्मा देवानां ॥ त्विरे भा ३ न्वो ॥ प्रधा
नस्य ॥ उतग्निर्मर्ध ॥ जिन्वतो ३ ॥ ये ३ य ॥ मिं भू ॥ ५२ ॥
भुवो य ॥ वातां ३ वो ॥ ५॥ उत नः प्रिया ॥ म्या भू तू ३ ॥

ये ३ य० सरस्वती प्रियां भू० सुव रिमा जु० हा ना यु०
 वृक्षां ३ यै० ॥ अग्न आहु० सु तो ३ ॥ ये० य० ग्निं ३ ॥ प
 वानं भू० वर ग्ने पवस्व स्व० मयी ३ यै० ॥ नीले पदा वि
 स्रुते० धारयन् अतो ३ ॥ ये० य० विष्णु उरु क्रमं भू०
 स्त रस्य प्रि० तु ताः ३ यै० ॥ अग्ने पावकरो० यशि
 जो ३ ॥ ये० य० हे ग्निं पावकं भू० सुवः सतः पावकरी०
 अना ३ यै० ॥ अद्या नै देवरा० सुवै ३ ॥ ॐ ये० य०

हिं. हो

देव पूरितारंभु० वर्विश्वा निदेव० आसुवा ३ चौ० ५
५३५ उमन्निः शुचिंश्र० हुता ३ ५ ये० य० हेमिः शुचिंभु० रु
दगेशु० च्या ३ चौ० ५ प्रवायुमच्छा० यज्यो ३ उमो ५
ये० य० वायुं निसुत्वं तंभु० वरानो निसुद्धिः श० दाना ३
चौ० ५ अतपन्नं वै० महो ३ ५ ये० य० हे वैश्वा नरंभु०
व वैश्वा नरस्यदं ३ तस्मा ३ चौ० ५ दधि आ० बत् ५ ३ ५
उमो ३ ५ ये० य० दधि आवाणंभु० वरा दधि आः शव०

ॐ स्त्री ३ यौ० ॥ अग्ने नय० धे सो ३ ॥ ये० य० ग्निं पाथि कृतं
 भू० वरा देव नमः० या ती ३ यौ० ॥ इदं वि० सुरे ओं ३ ॥
 ये० य० हे विष्णुं भू० वः प्रतादिष्ठुः स्त० विष्वा ३ यौ० ॥
 वैष्वा नरो न० ह सो ३ ॥ ये० य० ग्निं वैष्वा नरं भू०
 वः चष्टो दिवि० न तां ३ यौ० ॥ प्रणो देवी० सवतु ॐ ३ ॥
 ये० य० सरस्वती भू० वरा नो देवो बह० अणो ३ यौ० ॥
 त्वमग्ने प्रतापा० जी० उयो ३ ॥ ये० य० हे ग्निं प्रतापि भू०

ह्रीं ह्रीं

॥ ४॥ वर्यसो वयं प्रमि० याती ३ वौं ॥ चीपिचा २ स २ स ० मि वं
उतों ३ ॥ ये ० य ० सरस्व तं भू ० वर्यस्य व्रतं पशवो यं ० हुवेम ३
वौ ॥ भद्रा ते अग्ने स्य ० उता धौ ३ ॥ ये ० य ० हेग्ने मनीक वं
तं भू ० न भर्तृते अग्ने स ० उता ३ वौ ॥ प्रजापते न ०
यीणां ३ ॥ ये ० य ० हे प्रजापति भू ० सवेद ० भवा ३
वौ ॥ तमग्ने प्रत भ ० ठवों ३ ॥ ये ० य ० निव्रत भ तं भू ॥ ४॥
व्रता तु बिभ्र ० वेदा ३ वौ ॥ हिरण्यपा ० पदं ३ ॥ ये ० य ०

प्रियाग्रः ४

हे सविता रंभुर्वा ममद्यः स्यामा ३ व्यो ५ स्विष्टकृतः ॥
 वैश्वानरो राशिमिः नीतो ३ ॥ ये ० य ० हे गि ३ स्विष्टकृतं
 भुं रघा उग्निरग्नेः प्रियाग्रः ॥ सोमस्य ० न्यया उग्नेः
 प्रि ० न्यया ट्सरस्वत्याः ५ प्रिया ० न्यया उग्नेः पवमा
 नस्य प्रि ० न्यया ट विष्णो रु रुक्रमस्य प्रि ० न्यया
 उग्नेः पावकस्य प्रि ० दू देवस्य सर्वितुः प्रि ० या उग्नेः
 शुचेः ॥ प्रि ० न्यया ट वायो निर्मुक्तः प्रि ० दू वैश्व
 नरस्य प्रि ० दू दधि आयाः ॥ प्रि ० या उग्नेः पथि ०

५५ ५ तस्य प्रि० ट॥ विष्णोः॥ प्रि० न्ययाउग्नेर्वैश्वानर
 स्य प्रि० ट॥ सरस्वत्याः॥ प्रि० न्ययाउग्नेर्वैश्व
 पतेः प्रि० ट॥ सरस्वतः॥ प्रि० न्ययाउग्नेर्वैश्व
 वतः प्रि० ट॥ प्रजापतेः॥ प्रि० न्ययाउग्नेर्वैश्व
 तः प्रि० ट॥ सवितुः॥ प्रि० न्ययाउग्नेर्वैश्व
 ताः॥ इविर्वैश्विः स० हिमाद्रौ॥ सुक्त्वैकै॥
 अग्निर्वैश्विः॥ सोमइ० चत॥ उरगिर्वैश्विः॥
 सरस्वती प्रिया॥ इदं॥ इविः॥ अनुषत्तवी च धात॥

महो ज्ञा यः॥ अवात॥ अग्निः पवसा नदइहं॥
 विष्णुः ^{सु} कर्मः॥ इहं उपां॥ अग्निः पावकइहं
 कर्त॥ देवः सवितः॥ इहं उपां॥ अग्निः शुचि रिहं॥
 कर्त॥ वायुनिः सुवान्॥ इहं उपां॥ वैश्वानरइहं कर्त॥
 इधेः आवाः॥ इहं कर्त॥ अग्निः पथि कर्त॥
 विष्णुः॥ इहं उपां॥ अग्निः वैश्वानरइहं कर्त॥
 सरस्वती॥ इहं उपां॥ अग्निः र्जत पति रिहं॥
 कर्त॥ सरस्वान्॥ इहं उपां॥ अग्निः रनी कर्त॥

हिं हो०

॥५॥

निदं हं कत॥ प्रजापतिः॥ इदं० उषं० चार॥
अग्निं तत्र दिदं हं कत॥ सवित॥ इदं० उषं०
कत॥ देवा उा ज्य पा उा० कत॥ अग्निं हो० कत॥

॥५॥

॥ आश्रयणेष्टिः ॥

३५६

॥ इति आग्रयणेष्टिप्रयोगप्रारम्भः ॥
अथ

श्रीगणेशाय नमः॥ ॥ अग्न्याग्नयणेष्टिप्रयोगलिरच्यते॥ प्रातरग्निहोत्रानंत
 रं नादीन् प्राध्वं कृत्वा दर्भेषां सीन इत्यादि० आग्रयणेष्टिमारभ्य माने न्वाश्रमणीयेष्ट्या
 यक्ष्ये॥ कूर्शमां उहोमं कृत्वा पुनः प्रणीय चतुर्होतृसारस्वतहोमयोर्विकल्पः॥ संस्मृ
 जयंतां मन्वाश्रमणीया समाप्य॥ दर्भेषां सीन इत्यादि० नवान्नप्राशनाधिकार
 सिद्धिद्वारा श्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थं ब्रीहिश्यामाकाग्रयणेष्ट्या यक्ष्ये॥ विहारणादि०
 समाम्ने० अद्य यज्ञाय० इमा भूर्जयथा तिथि० आग्रयणीयः॥ हविरि० कालतस्तत्रं
 वा० आमा वास्यतंत्रं० वेदं कृत्वा वेदिः० बर्हिराहरणे त्रीन् कलायान् संनह्यैकध्वं पुनः
 सन्नह्यति तदेकं निधानं॥ एवं त्रीणि निधानानि॥ ततः शूल्वकरणादि० इध्मस्या
 पि त्रीन् कलान् संनह्य शूल्वे संभरति॥ प्रसूनमयं बर्हिरिध्मश्च॥ द्यावापृथिव्य

ज्यपक्षेनैतत्॥ त्रयोविंशतिधा संभराणि॥ परिस्तृणीत० नो भावगनी० कर्मणे वा
 मित्यादि पात्रस्य सादनकाले एकविंशतिकपालानि स्थालीद्वयं मेषणे च० प
 त्र्यो आशयपात्रं मेषणे प्रणीता द्वयं अन्वाहार्यं स्थालीवर्जं तदुलसं वायपात्रे इत
 राणि अरणी अधिमंथनशकलं द्रव्यं च॥ दृश्याय वा प्रणीता द्वयमादाय॥ वानस्य
 लोसीति मंत्रादृत्या प्रक्षाल्य॥ कोवो गृह्णातीत्येकस्मिन्॥ आपो गृहीत्वा॥ कस्त्वा
 गृह्णाति सत्वा गृह्णातु कस्मैत्वा गृह्णामि तस्मैत्वा गृह्णामि पोषायत्वा॥ अनया
 त्वा गृह्णामि॥ पृथिवी मनसा ध्यायन्॥ द्वितीयपात्रे पयो गृह्णाति॥ देवो वदत्यप
 यत्पूय देवस्त्वा सवितेति पय उत्युनाति॥ आपो देवी रित्यभि मंत्र्य॥ पयो देवा ग्रेष
 प्रसवप्रदं मयं ज्ञं नया ग्रे यज्ञपतिं घे हित्वा मिंद्रो वृणीत वृत्रतूर्यं त्वमिंद्रो वृणीथा व

म

नमो योऽसितभासि पयोभिर्मन्त्र्यः॥ ब्रह्मन्मपः पयश्चेति वा॥ ब्रह्मन्मप्ययाः सिद्धये वा
 मीत्यामन्त्र्यः॥ को वः प्रणयति॥ कस्वाप्रणयति सत्वाप्रणयतु यो देवं प्रणयानियतं
 सत्सादयतु नः॥ इरं मदहृतं पृथुदाकुः सहस्रपोषं यजमानेभ्यं चत॥ देवा गतु
 विदइति वा॥ भूयश्चेत्यविकृतं ब्रह्म पूता रक्षा ब्रह्म पूतमसि कस्वायुनं तिसत्वा
 युनक्तु विभ्यः कामेभ्यो देवयज्याये॥ उभयं सादयति संविशंतामित्यादि पा
 त्रीत्रये पुराणनवश्माकान्निधाय॥ दक्षिणतः॥ जपति॥ धूरसीत्यादि॥ मित्रस्य
 स्वित्यस्यावृत्तिरुहो वा॥ मित्रस्य नः॥ स्वसिधं॥ उरुवातायेत्यस्य शक्तदमो जावृत्तिः
 ॥ पात्रीयक्षे सत्त॥ उर्जधस्वेत्यावृत्तिः॥ ययो मयि धेहीति सकृत्॥ अपहतः र
 क्षः आवृत्तिः॥ दशहोतारं व्याख्याय श्रुपेयवित्रे निधाय पुराणान्निर्वपति॥ अग्न

येनुष्टुभं निर्वपामि ॥ ततोऽग्निहोत्रं हवणीपवित्रे प्रक्षाल्य शूर्पे कहे शो नवान्निर्वपति ॥
 इन्द्राग्निभ्यां जुष्टं ० आग्नेंश्चाभ्यामिति वा ॥ पुरोडाशीयान् ॥ विश्वेभ्यो देवेभ्यो जुष्टं ०
 र्वथान् ॥ पुनः स्वयमक्षालनं ॥ शूर्पे प्रक्षाल्य तरे श्यामा कान्निर्वपति ॥ सोमाय जुष्टं ०
 पुनः प्रक्षाल्य नवपुरोडाशीयान् ॥ द्यावापृथिवीभ्यां जुष्टं ॥ अथवा निरुद्धं हविः पा
 त्रांतरे निष्काशयद्वितीयं निर्वपति ॥ इदं देवानां इदमुनः सह स्फात्यैत्वा ० एतेषाम
 वृत्तिः ॥ अभिमर्शकरणत्वात् ॥ उहमयीच्छंतिकेचित् ॥ दिवचनानां बहुवचनानां
 मोहः ॥ पुराणगवद्योरेकबीजत्वात् ॥ दिवचनानां ॥ इमे देवानां ० इमे उनः ० स्फात्यै
 वा ० इमानि देवानां ० इमान्युनः स्फात्यै वोनारात्यै ० उर्वतरिक्षमन्वितं मन्विति वा ॥
 अग्निहव्यं रक्षस्व ॥ इन्द्राग्नीहव्यः रक्षेथां ॥ विश्वे देवा ह ० रक्षध्वं ॥ सोम ह ० रक्षस्व ॥

अदिसावां मुले नारयामि ॥

आवापि वीह० रक्षेथां॥ ततो ज्यानी होमः॥ उत्तरेण गार्हपत्यं दर्भेषु स्तुवं जुह्म
 त्वं स्वाती प्रोक्षणी पंचसमिधः संमार्गदर्भा आसाद्य पवित्रे कृत्वा प्रोक्षणीः स
 कृत्य पात्राणि प्रोक्ष्याज्यं संकृत्य स्तुवं जुह्म संमृज्या हवनीयं देशं गत्वा दक्षिणतस्ति
 ये पंचगृहीतं गृहीत्वा पंचसमिधोभ्या ध्यायेना हवनीयं गत्वा दक्षिणतस्ति
 ष्ठन विग्राहं जुहोति॥ वृता युधाय श० विश्वा स्वाहा॥ इन्द्राये दं० ये च त्वा रः प० स
 र्वे स्वाहा॥ देवेभ्य इ०॥ ग्रीष्मो दे० स्याम स्वाहा॥ ग्रीष्म हेमंत वसंत शरद्वर्षाभ्य इ०
 हुवत्स राय० अहता रयाम स्वाहा॥ इदुवत्स राय रिवत्सरं संवत्सरेभ्य इदं॥ भद्रा नः
 त्रियः० स्थान स्वाहा॥ देवेभ्यः पितृवे च दं॥ अश्रुकायामग्नि होत्र हवण्या प्रोक्षणीः
 सः कृत्य॥ ब्रह्माणमामंज्य॥ देवस्य० भ्यामग्नये वो जुष्टं प्रोक्षामीद्राग्निभ्यां विश्वे

ॐ देवेभ्यः सोमाय द्यावापृथिवीभ्यां ॥ रुक्माजिनादानादिप्रथमे बीजे हविष्कृतमा-
 हयति न तुष निरसनं पात्र्यां प्रस्कंदनां तं कृत्वा ॥ अग्नेस्तनू० अवरक्षो० वर्षदुम० व-
 र्षदुहास्तु ॥ प्रतित्वा० परापूर्तं० पराध्मा० वायुर्वो वि० देवो वः० प्रोक्षय्य न शेषेण श्या-
 माकानां द्वि० कृत्य दृष्टार्थत्वात् ॥ श्यामाकेषु बीजे धर्म इति आसेष्य विरुद्धत्वात् ॥ अ-
 ग्नेस्तनूरसि० वाचं विसृज्य ॥ अवरक्षो० वर्षदुमसि० वर्षदुहाः० प्रतित्वा० परापूर्-
 पराध्मात्ता० रक्षसां० आववाहः० वायुर्वो० देवो वः० त्रिफलीकर्तव्यै० सह देवक्रेमे-
 वा मेनाहृत्या फलीकरणं ॥ सर्वेषां फलीकरणे कीकृत्य निदधाति ॥ पृथक् प्र-
 क्षाल्या प्रक्षालनाये कीकृत्य सहैव निनयति ॥ ततः रुक्माजिनादानादि ॥ अः ३
 ॐ रुद्रसि रुत ॥ पुराणानां अन्यवकिरंतीत्यंतं कृत्वा ॥ यथाभागं ० ध्या ॥ नवानि

प्रथमश्रुति

इह मिश्रमिथ्यायावापृथिवीध्वान्॥ पुरोडाशार्थोवा॥ इह विष्णोः
प्रथमश्रुतिः॥ पृथिवीध्वान्॥ ततो हृषदुपले प्रहास्य देवस्य लेस्यादिप्रतिगृह्णादित्यंत
हस्ताजिने करेशे प्रस्कंदनं॥ कपालोपधाने॥ आग्नेयैश्चाग्नयोः प्रकृतिवत्॥
प्रणीतापयच्छाल्यां समानीया॥ अवाग्ने॥ आदेन॥ शुभमसि पृथिवी॥ एवमेव
प्रणीतो हंकं सहितां सोम्यच्छाली॥ तत एककपालं न प्रथमेन मंत्रेण॥ भृगूणां
मित्यादि॥ तप्यस्वितिच्छाल्यो हंककपालानां॥ पात्रोः क्रमेण संवापः॥ पात्रोतरे
तंडुलानां भूर्वादेव॥ हव्ये स्विति क्रमेण पिथान्युसूय॥ देवो वदति तंडुलान् क्रमेण
संवापइत्यावृत्तिः॥ अह्यः परिसमद्विरित्यावृत्तिः॥ मरुत्स्य॥ २॥ यथा भागं
॥ इव पिंडं विभज्य॥ इह मिश्रमिथ्यायावापृथिवीध्वान्॥ इह महमित्यादि॥

पुरोडाशावधि मित्य ॥ घर्मास्तु विष्वायुषः ॥ वैश्वदेवस्तुत्यांतं दुलानावपति ॥
 तथैवसौम्यस्तुत्यांश्यामाकतं दुलान् ॥ एककपालमधि मित्य प्रथमपरिमार्ज
 ने पुरोडाशानां ॥ अंतरितं ॥ सहदेव सर्वेषां ॥ देवस्वेति पुरोडाशानां ॥ अग्निस्व
 इति सर्वेषां ॥ संव्रह्मणेति पुरोडाशानां ॥ निर्णेघ्नं मे कीदृशं अमितपनादिभिरिति ॥
 नीयोत्तरपरिग्रहादि ॥ उद्दासनकाले ॥ इदमहं पुरोडाशानां ॥ सूर्यज्योतिः सर्व
 षां ॥ स्थानंत इति पात्र्योराशयपात्रे च पृथक् पृथक् ॥ आग्नेयवर्जं तूष्णीमभिधार
 णं ॥ पुरोडाशाबुद्धस्य ॥ आर्द्रो भुवनस्येति स्थाली सहितं च रुद्दासनं ॥ नतस्मिन्सी
 देति ॥ एककपालमुद्दास्याशयपात्रे निधाय कपालान्यभिधार्य सर्वेषामलंकरणं
 ॥ अलंकरणकाले लौकिकाज्येनैककपालं पूरयित्वा मग्नं पृष्ठं करोति ॥ आसीद

आ. शि.

५

लित्यासाद्य॥यस्रोसिस०पुराणस्य॥योनःकनीयः०अपतमिश्राम्नी०अपतमग्नेद्वौवा॥
योनःकनीयः०अपतंविश्वेदेवानुदंतां॥प्रजापतीरुचैः॥आज्यपक्षेप्रकृतिवत्॥अयंयज्ञः॥
विहव्यं॥चतुर्होता॥पंचहोता॥अग्नेर्जनित्रमसि॥अधिमंथनंशकलभादायापरणा
हवनीयंबर्हिषिनिदधाति॥वृषणोरुचैः॥आयौदमौशकलेबद्धधाति॥उर्वश्यसि॥अध
रारणीमादत्ते॥पुरूरवाः॥उत्तारयि॥हृतेनास्ते॥आज्यस्त्राल्याविलेउभेअरणीयुगप
दनक्ति॥आयुरसि॥शकलेउभेअरणीसमबद्धधाति॥अग्नयेमथ्यमानायानुब्रूहि॥
संप्रेष्यति॥प्रथमायामृचिन्निरनूक्तायात्रिःप्रदक्षिणंमंथावर्तयति॥गायत्रंछंदोनुप्रजा
यस्व॥प्रथमं॥त्रैष्टुभंछंदोनुप्रजायस्व॥द्वितीयं॥जागतंछंदोनुप्रजायस्व॥तृतीयं॥य
थासस्वमतर्धमंथाति॥द्वितीयमग्नेनमंजादत्तिः॥जातायानुब्रूहि॥जातेगैसंप्रेष्य

५

ति॥प्रहियमाणायानुब्रूहि॥प्रहियमाणेसंप्रेष्यति॥भवतन्नःसमनसौसमोक्ता
 वेरपसौ॥मायज्ञःहिंसिष्टमायज्ञपतिंजातवेदसौशिवोभवतमद्यनः॥अग्नेजोतरं
 परिधिसंनिधानाहवनीयेतमग्निमनुप्रहरति॥अग्नावग्निश्चरतिप्रविशन्नृषीणां
 पुत्रोअधिराजएषः॥स्वाहाकृत्यब्रह्मणातेजुहोमिमादेवानांभिधुयाकर्मगधेयःस्वा
 हा॥प्रविष्टायामनयइदं॥आज्यरुद्धाल्याःस्नुवेणतमग्निमभिजुहोति॥अयंवेदइ
 त्यादि॥प्रधानकालेआग्नेययागःप्रकृतिवत्॥ऐंहाग्नयागम्॥आग्नेइपक्षे॥अ
 ग्नीद्राभ्यामनुब्रूहि॥अग्नीद्रौयज॥अग्नीद्राभ्यामिदं॥अग्नीद्रयोरहंदेव॥येन्द्रिय
 व्यंनादोभूयासं॥विश्वेभ्योदेवेभ्योनुब्रूहि॥विश्वान्देवान्यज॥विश्वेभ्योदेवेभ्यइ
 विश्वेषांदेवानामहंदेवयज्यया०प्राणैःसायुज्यंगमेयं॥स्नुवंप्रक्षाल्यश्यामार्कंम

प्रचरति॥ सोमायानुब्रूहि॥ सोमं यज॥ सोमायेदं सोमस्याहरेव यज्याया० च ब्रह्म
 सं॥ पुनः प्रक्षाल्यैककपालेन प्रचरति॥ जुहामुपस्तीर्य मा मे रिष्यमिष्टस्य कृत्स्नं पु
 रोडाशमवदायाशयं सर्वं आपूर्यस्याभिधार्य न हविः प्रत्यभिधारणं॥ उपांशु० प्रच
 रः॥ द्यावापृथिवीभ्यां॥ उपांशु० अनुब्रूहि॥ द्यावापृथिवीयज॥ वषट्कृते स्तुव्याध्वे
 न कृत्स्नं पुरोडाशं प्रतिष्ठितमपर्यावर्तय न जुहोति॥ आज्यपक्षे ध्रुवातश्चतुर्गृहीतेन या
 गः॥ द्यावापृथिवीभ्यामिदं० द्यावापृथिव्योरहं० यो भयोर्लोकयोर्ऋध्वासंभूमानं प्रति
 ष्ठांगमेयं॥ अत्र वाज्यानीहोमो ध्रौवाज्येन॥ सिष्टकृतादि० सर्वेषां एकमेव सिष्टकृतं
 प्राशित्रमिडान्॥ दधकृष्यकृयजमानभागान्॥ प्रतिबीजं॥ इडाभागप्राशित्रप्राशने
 प्राकृतएवमंत्रः सर्वेषां॥ आग्नेयस्यैव चतुर्धोकरणं॥ दक्षिणाकारे प्रथमं जंबवत्समं त
 र्वेदिनिदधाति॥ मात्रा सहितमिति वृत्तिः॥ सोमं वा सोमं त्रिवेदायं तीक्ष्णं॥ समान

तत्रेणनक्षौममितितुयुक्तः सूत्रकृदाशयः॥ भ्राजासहस्रानेपिवत्सस्यप्राधान्यादेकवच
 नांतएवोहः॥ ब्रह्मन्ब्रह्मेत्यविकृतोमंत्रः प्रजापतेरितिवा॥ पुंवत्सो॥ स्त्रीवत्सेतु॥ ब्रह्मन्ब्र
 ह्मा० हुताद्येमाग्राहिः सीरहुतामहः शिवाभव॥ प्रजापतेर्भागोस्वर्जस्वतीपयस्वतीप्र
 क्षितितोस्वक्षितौवा० लोके॥ अयंवत्सोमृतस्यपूर्णः० दिवंचतेनवत्सेनातितराणिमृत्यु
 ॥ स्त्रीवत्सेतु॥ इयंवत्सामृतस्यपूर्णसहस्रधारेउत्सोअक्षीयमाणोसहस्रधारपृथिवी
 मंतरिक्षंदिवंचतयावत्सयातितराणिमृत्यु॥ वत्संसासमुच्चयपक्षेदिवचनंतउहः॥ ब्रह्म
 णीब्रह्मणीस्त्रोब्रह्मणेवाः हुताद्येमाग्राहिः सिंघेब्रहुतेमहः शिवोभवतं॥ प्रजापतेर्भागे
 स्वर्जस्वतीपयस्वतीप्राणापानौमेपातः समानव्यानौमेपातमुदानव्यानौमेपात
 मक्षितेस्त्रोक्षितौवा० मोमेक्षेवाथा० के॥ इमेवत्सवाससीअमृतस्यपूर्णसहस्रधारे

वा

उत्सेजशीयमाणे॥ तैद्वतुः पृथिवीमंतरिक्षं दिवं च ताभ्यां वत्सवासोभ्यामतितराणि
मृत्युं॥ ब्राह्मणा अयं वो वत्सो हिः संतो यथा भागं प्रतिगृह्णीध्वं॥ इयं वो नत्सेति स्त्रिय॥
इमे वत्सवाससीद्व्युभयोः॥ देवस्य त्वा० रुद्राय गामिति प्रतिग्रहः॥ रुद्राय गंतयेति स्त्रि
यः॥ यः पक्षे रुद्राय गं सोमाय वा सोमनास्त्वा कृतं न वसो अतज्वत वस्तुतिरहं येन वर्धो
यो अष्टतत्त्वताभ्यामि मृतं भिन्नावेव प्रतिग्रहाविति वैजयंतीकारः॥ पुं वत्स एव देय इ
तितु युक्तं॥ न तु स्त्री वत्सः॥ अथ मजो वत्सो दक्षिणेति श्रुति लिङ्गात्॥ वत्सं ददातीति द्वि
तीययानिर्दिष्टं सूत्रकृतानि अथ द्रव्यदाने तु॥ ब्रह्म नू० हुताय मामा हिः सीरहुतं म
ह्यः शिवं भव॥ प्रजापतेर्भागो स्यूर्जस्वस्य स्यस्मा० ह्यक्षितमस्य क्षित्यै० इदं वत्सवासो
निष्क्रयद्रव्यं ममृतस्य पूर्णः सहस्रधारगुत्समक्षीयमाणं तद्वाधार पृथिवीमंतरिक्षं

समुद्रं त्वाप्रदि गो० तद् स्वं ये निमग्निरा

दिवंचतेन वत्सनिष्क्रय इत्येणातितराणि मृत्युं ॥ वत्सनिष्क्रय इमं यथा ० देवि दक्षिणे उ
त्तानायां गीरसः प्रतिगृह्णातु तेनामृतत्व ० इति अलिग्रहः ॥ हवियो ह्यसनादिभ्यथा दे
वतभुंजीत यः ॥ यजमानभागप्राशने संयज्ञपतिरिति पुराणस्य ॥ आचम्य ॥ भद्रान्नः
श्रेयः ० स्थोनः ॥ नवभागप्राश्याचम्य ॥ अग्निः प्रथमः प्राप्नातु सहि वेदयथा हविः ॥
शिवायस्मभ्यमोवधीः कृणोतु विश्ववर्षणिः ॥ श्यामा कामां प्राश्येत्यादिसिद्धमिष्टिः
संतिष्ठते ॥ दशब्राह्मणान् भोजयेत् ॥ संतिष्ठत आग्रयणे हिः ॥ ॥ नानातंत्रश्यामाके
ष्टिपक्षे सौम्यचरुवर्जपूर्ववत् ॥ जीह्याग्रयणं कुर्यात् ॥ अथ यवाग्रयणं ॥ यक्षेभ्युबेषु
वसंते कस्मिंश्चित्पर्वणि पूर्वपक्षे देवजत्रेवाप्रातरग्निहोत्रोत्तरंगणे शंसं पूज्यपुण्या
हं वाचयित्वा ॥ ॥ अद्येत्यादि ० नवान्नप्राशनाधिकारसिद्धिद्वारा श्रीपरमेश्वरप्रीत्य
र्थं यवाग्रयणे ह्यायक्ष्ये ॥ अध्वर्युवरणादि ० अग्निर्विहृत्य ममाग्ने ० अद्य यज्ञाय ॥ इ

आ. शि.

मामूर्जं यथा तिथिः॥ आग्रयणीयः हविः॥ आग्रयणे शुद्धि रिति वा॥ अमा वा स्थितं
त्रं॥ पात्रासः सादनकाले त्रयोदशकपालानि स्थाली संभक्षणस्येयम्॥ पात्रासहा
यपात्रं भक्षणेन॥ प्रणीता इयमिडाया॥ अन्नाहार्यवर्जमितराणि॥ प्रणीता प्रणयनं
ब्रीह्याग्रयणवत्॥ यवाग्रयणेन पुराणानां पुरोडाशाः॥ सूत्रे पुराणानां ब्रीहीणां मिति
विशेषलिङ्गदर्शनात्॥ निर्वपणकाले एकमेव बीजं॥ आग्नेयसौम्यवर्जदेवतात्रय
स्य निर्वपणं॥ पूर्ववद्वाज्यानीहोमः॥ प्रोक्षणे देवस्यत्वा॥ आग्नेयसौम्यवर्जदेवतात्रय
विश्वेभ्यो देवेभ्यो द्यावापृथिवीभ्यो शेषं पूर्ववद्देवतात्रयस्य॥ न चतुर्धाकरणं॥ वत्सव
वदक्षिणा॥ यजमानभागप्राशने॥ एतमुत्तमं मधुना संयुतं युवः सरस्वत्या अधिम
नावचक्रैषु॥ इन्द्रासीत्सीरपतिः शतक्रतुः कीनाशा आसम्भरुतः सुदानवः॥ इ
ति प्राश्य ब्राह्मणतर्पणं तत्पूर्ववत्॥ संतिष्ठते यवाग्रयणं॥ ॥ अथ श्यामाकाग्रयणं॥

अथश्यामाकाग्रयणं॥वर्षतौपर्वणिनक्षत्रेवा॥अद्येत्यादिपूर्वबहुक्ताश्यामाकाग्रय
 णश्यायक्ष्ये॥विहारादिपूर्ववत्॥पौर्णमासंतं॥वर्हिषावतं॥पंचदशासामिधेन्यः॥नोभा
 वग्नी॥पात्रप्रयोगेच्छालीसंमेषाणांस्थेनदंडं॥शम्याद्वदुपलकुटुमेषाणप्रकृति
 वत्बर्हिः॥मदंत्यन्वाहार्यच्छालीवर्जप्रकृतिवत्॥श्यामाकवीजंनिर्वोपेसोमायनुष्टंनिर्वो
 मि॥पूर्ववदज्यानीहोमः॥हस्ताभ्यांवोजुष्टंप्रोशामिसामाय॥नोचैःसमाजहि॥वर्षदृष्ट
 मसीत्यादिहस्तेनतूषोपवाकः॥प्रक्षालनंनिमीयधृष्टिरसीत्यादिच्छालीमुपधायश्रूपा
 देवतंतुलान्समुप्योत्सूयधर्मास्तुविश्वायुषं॥मधिश्रित्यपर्यग्निहृत्यश्रवयित्वोत्सुकैः
 प्रतितप्याविदहंतेतिसंप्रेष्यावेदनादिउद्वासनकालेसूर्यज्योतिरित्यभिषंअतश्मी
 मभिधार्योद्गीभुवनस्यत्पुद्गास्यदेवस्तेत्यलंकृत्यश्रियेणआसीदलित्यासाद्यप्रजा
 पतिरसि०अयंयजःममाग्ने॥चतुर्होताप्रवरणकालेसोमायानुब्रूहि॥सोमंयज॥

आ. शि.

९

सोमायेहं सोमास्थाहं वृजहाभ्यासं ॥ शिवरुद्रादिनवतुर्धीकरणं हस्तिणाकोलंतर्ब
दिक्षौमं वासो निधाय ब्रह्म ब्रह्मासीत्यादि ॥ हुताद्यमासाहिः सीरदुतं प्रहस्यः शिवं भव ॥
प्रजापते भोगोस्यूर्जस्वस्य स्वहाणापानौ मे ॥ सहस्रधारमुत्स मक्षीयमाणं तद्वाधारष्ट
थिवी ॥ तेन सौमं वासासातितराणि मृत्युं ॥ इदं वो वासो यथाप्रति ॥ सोमाय वासो ग्नास्ते वि
प्रतिग्रहः ॥ यथा देवतमुज्जितयः ॥ अग्निः प्रथमप्राश्नालिति प्राशनं ॥ सिद्धप्रिष्टिः संति
ष्ठते ॥ श्यामाकाग्रयणं संतिष्ठते ॥ ॥ अथाग्रयणानुकल्पावश्यते ॥ ते तु जनारब्धदर्श
पूर्णमासस्येति वृत्तिकृत ॥ अशक्तविवयमित्यन्ये ॥ त्रीहियवाग्रयणयोरिवानुकल्पाः स
र्वे ॥ श्यामाकाग्रयणस्य तु अग्निहोत्रीनवानादायत्वे कएवानुकल्पः ॥ ते च शरदिपो
र्णमास्याममावास्यायां च प्रकृते हि नवैरेव कुर्यात् ॥ तत्र यजमानभागे प्राशने भद्रं
न इति संन्य ॥ अपि वानवान् त्रीहि ॥ न्यवान्वा अग्निहोत्रे गवे भक्षणार्थं दत्वा तस्याः पय

सासायं प्रातर्हुत्वा लौकिकनवान् भक्षन् इति प्राश्नाति ॥ अथिवा अमावास्यायौ र्णमा
स्यावाचतुःशरावमोदनं नवानां तूष्णीनिर्वापादधिप्रयणोतं कृत्वा जुह्वन् च चसं
मृज्याज्यं संस्कृत्य शृतं च रुमभिचार्योदास्या तं वेद्यासाद्या हवनीयं परिस्तीर्य पशुं
चतस्रः समिध आधाय तूष्णीयवदानधर्मेणावहायोपनिश्चैव जुहोति ॥ नदर्वि
होमधर्मोः ॥ आज्यहोम एव दर्विहोमधर्मः ॥ इन्द्राग्निभ्याः स्वाहा ॥ विष्वेभ्यो देवेभ्य
इंद्रं धावा एधिषीभ्याः स्वाहा ॥ अग्नये सिध कृते स्वाहा ॥ चतस्र आज्याहुतीर्हुत्वा
परिषिन्ध्य नरशेषचतुरो ब्राह्मणान् भोजयित्वा च रशेषं भक्षन् इति प्राश्नाति ॥
यवाग्रयणे तन्मंत्रेण ॥ इत्याग्रयणानु कल्याः ॥ ॥ इति सत्याषाढहिरण्यकेशीसू
त्रानुसार्थाधानपद्धतौ सानुकल्पाग्रयणेष्टिप्रयोगः ॥ ॥ आधानमाहावधिका

आ. शि.

१०

रपूर्वश्रुतिस्मृतिप्रेरितचित्तपूर्वम् ॥ इष्टिद्वयादिप्रतिपादनं च ततोऽग्निहोत्रस्य नव
प्रसक्तिः ॥ १ ॥ आरंभणं दर्शनिधेः परस्तादुत्सर्गपूर्वा पुनराहितिश्च ॥ तृतीयमा
धानमथाग्निहोत्रप्रवाशजातं तु नृते गृहस्य ॥ २ ॥ ततः प्रकृष्टं स गृहस्य यानं माग्रा
यणेऽपि नितयानुकल्पम् ॥ एतत्समस्तं युयथाधिया मयानिरूपितं तत्तद्विचार्यतां
बुधः ॥ ३ ॥ सूक्तं वापि दुरुक्तं वा यस्वात्तत्तु विशोध्यतां ॥ लल्लो दुंदिरहं भूयः प्रार्थ
येत द्विहो जनात् ॥ ४ ॥ कृतिरिष्टं भृगुवंशसूक्तं शकृत्परशुरामपद्मसमर्पितां ॥
मतिं मतां तनुतां स न सोऽमुहं मख कलां सुकलफलभूरिहं ॥ ५ ॥ ॥ शके १७५६ ज
यनामसंवत्सरे आश्विनशुक्लद्वादशी भो मनासरे तद्दिने इह पुस्तकं आपदे इत्युप
नाम रामचन्द्रसुतहरभटेन लिखितं समाप्तं ॥ स्वार्थं परार्थं वा ॥ ६ ॥ ॥ ६ ॥

११

आ.सि.

३९

॥ इति आभयपेक्षित्योगसमाप्तः ॥

सप्तहोत्र

9255

(॥ सप्तहोत्रप्रयोगः ॥)

अग्निश्च विष्णोः तप उत मम हो दीक्षापालाय वनतं हि रात्रौ । विष्णोर्देवैर्यज्ञेः संविदानो दीक्षामस्ते यजमा
 नायधत्ता उच्यते । उच्यते स्विष्टकृतः । प्रोक्ष्य अग्ने दीदिह पुरा नो जस्य यास्त्य प्रीय विष्णोः सा श्रियं त उच्यते
 तिवानो यज्ञे । यजामहे ग्निं स्विष्टकृतं मया लग्नि रग्नेः प्रिया धामान्यया द सोमस्य प्रिया धामान्यया
 इ अग्नि विष्णोः उ प्रिया धामान्यया द देवाना माज्य पाना मित्या दिजु पत्सं रुगिर मो अग्ने वीत तम
 ने हव्या जसो वी शि देवता तिमं । प्रतिने ई स रूपा णि व्यं क्तं नो षे इ इ हव्या । उच्यते नो यं वज्रमानो स्य
 यत्तस्या गु र उ द व मशी यति तस्मिन्नु पहतः । अवांति रे लो माज्य यात् । ने द मादि मार्जे न म वा गु द य न
 यायाः । न यो नु याजाः । सक्त राक्ते । अग्निरि दं कृत । सोम इ दं कृत । अग्ना उ विष्णु उ पाशु इ दं रुमि
 नु षे ता म वी व धे तां म हो ज्य या का तां । देवा आज्य पा इत्यादि । अस्या म धे हो जा यो दे वं ग मा या मा ज्ञा स्ते
 म यजमानो स्य यत्तस्या गु र उ द व मशी यत्या शा स्ते य दने न रु विषा शा स्ते त द द्या न द ध्या त द से दे वा
 रा स त मित्यादि । इ द मा दी का र्या सक्त वा के वा ग र रा शि स्थाने न वा जना मा दे वा प्र क त्यां त्य ऊ धं पि पि न
 याः अ न ला ग से व न ना स्ति अर्वा गु द य नी या याः ॥ आज्ये लां ता दी क्ष ए य्याः सं नि कृ ते ॥ ॥ प्रा मणी य
 नि कृ ष ॥ ॥ न मः प्र व क्त इत्यादि प न्च द श सा मि धे न्यः । आज्य ना गो न च व तः ॥ वा ज स न यि म ने षु व तः
 आ व ह दे वा न्य ज मा ना या प थ्यां स्य स्ति उ पां शु अ-ग्ने आ व ह । अग्नि उ आ व ह । सोम उ आ व ह
 स नि वा रे उ आ व ह । अदि ति उ आ व ह । दे वा आ न्य पा इत्यादि । प न्च मि या न । ये य ज म हे सा हो उ

सप्त. हो.

॥२५॥

पथं स्वस्ति स्वाहाउः अग्निं स्वाहाउः सोमं स्वाहाउः सवितारं स्वाहाउः अदिनि उपां सु स्वाहा देवा अज्य
पाह स्वादि अन्नना ज्यसागोः सर्वेषां प्रधाना नां उपां सुत्वं । स्वस्तिनः पथा सुधन्व सु ५ स्वस्ति सुधन्व
स्वस्ति । स्वस्तिनः पुत्रकृषे पुयोनि पुस्वस्ति रावे मरुतो दधातना ७ । ये यजामहे ८ । पथां स्वस्ति
स्वस्तिरिदि प्रपथेष्वं चारिणः स्वत्यं चिदा वाममेति । साना असा सो अर ए नि परतु र्चा वि चानु कतु देवगो
पा नो महे । अग्नेन जस्य पथा राये अस्मान् विश्वानि देव वयुना निवि दान् । युयोध्यस्म ऊक ऊरा
एमे नो भयिष्ठा तेन मनुक्तिं विधेम । ७ । ये यजामहे अग्नि मा देवाना मपि पंथा मगन्म यच्छ क्रम
मतदु प्रवो ८ । अग्निर्वद्वा स यजात्से उ होता सो अ धरा न्स्व रुदन्क पयाती ३ वो ३ । ए सोम प्र
चिक्रितो मनीषा स्वरज जिघमनुनेषि पंथा । त व प्रणी ती पितराने द दो दे ७ वे ष रत्न म्म जंत धी वाः ।
७ । ये यजामहे सोमयाते धामानि दिवि या पृथिव्या या पवनं सो ष धी ष स्था तेभिर्नो विभ्वः स मना अह
७ ना जन्मो म प्रति रुव्या गृभा या ३ वो ३ । आ विश्व दे वं स ३ । एति स्तु तै र द्या वृणी महे । सत्य सुयं स
पितारं ७ । ये सवितारं ब्रह्मायि श्र्यो जाता न्या आ वति श्र्यो केन । प्र व सुवानि स्तु वितारं ३
३ । ये यजामहे मातृ पृथिवी द्या मने ह सं स्तु चामा एमदिति स्तु प्रणी निं । दे वी ना वं स्वरि नाम ना ग स मस्व वा
ती मा रु हे मा स्व स्त ये ७ । ये अदिनि मही म पु मातरं सु वताना म्म तस्य पत्नी म व सो ऊ व मा तु वि ॥ २५ ॥
३ । ये यजामहे ती मुरुवी स्तु ३ । मा ए मदिनि प्र स्तु प्रणी ती ३ वो ३ । स्विष्ट कृतः ॥ ॥ से दग्नि रग्निनी ॥

॥२५॥

यस्तन्यामत्र राजा तनयो वीक्षुपाणिः। सरुपाथान्यक्षरासमेतोऽथ यजामहे ग्निं स्विष्टकृतमया ल
ग्निः उपध्यायाः स्वस्तिः उजैः प्रियाथामान्यया दग्नेः उपध्यायाः सोमस्य उः प्रियाः सविता उः प्रि
न्या दग्नेः प्रियाथामान्यया द देवानीमाज्यपानामित्यादि जुषतां हविः सदग्निं यो ननु
प्यतो निपातिसमेद्धारमंरु स उरु ध्याते। स्तुजाता सः परिवरति वीरा उजैः ॥ इत्यादि स्तुत वा
कवदी क्षणीया वत्। पथ्याः स्वस्तिः उः इदं हविः कृत। अग्निरिदं उः इदं हविः कृत। सोम इदं उः
कृत। सविता उः इदं कृत। अग्निः उः इदं कृत। देवा आज्यपादयामदेवा योता प्रायणीया संनिध
ते ॥ अथ सोमं क्रयज्यते ॥ ॥ तद्यन्वप्यमो न कवायदा अने सा वृहतिराजानमभ्यर्चयः न दाप
श्चादतस्त्रिपदमाने तरेण हविर्धानस्य वर्तनी अवस्थाय प्रेषितो ये निहिकारात्। सोमाय राते क
ताय प्रो ह्यमाणायानु ब्रूहि सु ब्रूह एय सु ब्रूह एयामा क्रय। इति प्रेषितः सन् ॥ तं पि प्रस्वं कविः स्व
विश्वानि धारयन्। अपजन्त्यं न यन्नुद। इत्सु को दक्षिण पाद प्रपदेन त्रिः पास्तेन पक्षिराति संस्तुतेन ए
दित्सु स्त्री। तत आह। हिं न भुवः स्वरो न द्रादति प्रोक्तेः प्रहिव हस्पतिः पुर एताते अरक्त। अथ म
वस्य र आ पृथिव्या आरे शान्ते क पु हिव र वीरां न द्रादति अस्मा। अथ रो न द्रा स्त।
ति धं न व मं द्रे णानु ब्रजं नु तं रा अंतरो गो व न त्मनी ॥ अथ म वस्य वर आ पृथिव्या आरे शान्ते क पु हिव र वी
सर्व वीरो सोमया स्त मयो भुव कृतयः संति दा शुष। न नि नो पि ता रु वा मि मं म स मि दं न वो जु गुषा

तस्य हे-
॥२॥

एतत्पाणिहोमत्वनोदधेनवां सोमगा ॥ १ ॥ वावयं वई यामो ववो विदोः सुमली कोन-आविरोः सर्वे नंदं
तियरासागतेन ससासाहेन सखा सखायः ॥ किं त्विषस्य सितुषाणि ह्येषां नरं हि तो नवीत वाजिनार्थे
मा गदेवन तु भिर्वई लुक्ष्यं ॥ २ ॥ धातुनः सविताक् प्रजामिषो न च र्ध्वं नो ममेव ॥ अवस्थिते अनसिदसि गो
त्यक्षादतिक्रम्य राजानमजिमुखो वतिष्ठते प्रपाद्यमाने राजन्यग्रेणावोत्तु संजने ता सतः क्षपामि ररु
अजिन्य तु मजावं तं रयिमस्मै सप्तिन्यतो ॥ याति धामानि रुविषाय नंति ता तं विश्वा पारभूरस्कयज्ञा ॥
धर्वं मान मेत ॥ यावद्राजमिधानं च वतिरजानमुपस्थान्यरिदध्यात् ॥ गयस्फान प्रतरणः सवीदेव
रहा प्रचरा सोमदुयो मिमां धिमं शिषा सा एस्य देवकुतुं दं वरुणसिद्धिनाधि ॥ ययाति विश्वापुरितात
इमे सुतमोतामधिना वंरहे मो र्जिः परिदध्यात् ॥ वरुणे नमुषुवा ॥ प्रक्रमस्थाने धाग्विसर्गः ॥ ३ ॥ सुकः स्वरि
ति ॥ ॥ अथातिथेऽतांता ॥ नमः प्रवक्तु इत्यादिसप्तदशसामे न्यः ॥ शोचिके रास्तमी महो ॥ पृथुप
जास्तं सबाधः ॥ आवहदेवान्यजमानाय ॥ अग्निमग्न आहवह सोममावह ॥ विष्णु उ-आवहो देवा आ
ज्यपां इत्यादि ॥ ॥ अथाग्निसंथत ॥ ॥ तत्रस्थाना नमने कृत्या नीधेन प्रपद्य पश्चात्सामिधेनी स्थानस्य
पदमाने वस्था यामि हिं कृत्य अग्नये मथ्यमानायानुवाह ॥ प्रेषितः सन ॥ रिभ्रभुवेः स्वरं ममिता
देवसवितरीशानं वार्याणां ॥ सदा वन्मागमी महो र्जिः ॥ मदीयोः पृथिवी वनदे मं यत्तामि मिहं तां पिपे
तां नो मदीमजो ॥ यामाने पुच्छरादध्यध्वनी निरमंथत ॥ सुधो विश्वस्यवा यतो नमुला दध्यध्वनी ॥
उचई धेछनर्वणः ॥ वृत्रहणं पुरंदरो ॥ तेनुवापाथो वसमीधे दस्युहंत मां अवसाय ॥ यदि पुनर्न जाय

॥३॥

नतदारक्षो मयमेदं नतः अग्ने हं सित्यत्रिणं दीद्यन्मयेष्टा। स्वेक्षयेभुवि वतो मुक्तिं सित्याहुतोयत
 निप्रतिमादसे। यत्वास्मिन् समस्थिरोऽस्य आहुतो विरोचते ग्निरीले न्योगिरा। स्क्वाप्रतीकम
 न्यतोऽष्टतेनाग्निः समज्यते मधुप्रतीकं आहुतेः। रोचमानो विनावसोऽजरमापाः समिधस्तदेवेभ्याह
 व्यवाहृतं। नत्वा हवत मर्यादं तं मन्त्रा अमर्यं हतनाग्निं सपयता। अदाभ्यंगं रूपतोऽमदाभ्येन शोविषागे
 रक्षस्व दह। गोपाकृतस्य दीदिहोऽस्त्वे मग्ने प्रतीकेन प्रत्योषयादुधान्यः। उरुक्षयेषु दीद्योऽनंत्वाग
 निं कुरुक्षयादुव्यवाहसमाधिरे। यजिष्वा मानुषे जेनोऽहं ते ताराक्षोऽयः॥ ज्ञानायाऽनुब्रूहि त्वं। ध
 नं जयं रणे रणे। सुतं ब्रूवतु जंनं वउदग्निर्वनराज्जनिधनजयोरणे रणे। मायं हस्तेन स्वोदिनं शि
 भुंजातं न विभ्रति॥ अकसायाः प्रजिष्वा मग्ने यानुब्रूहि। विद्यामग्निं स्वभ्वरोऽप्रदेवं देववीतये नरत
 वाक्क वित्तमा आस्ये यो नो निषीदतोऽसि। माग्निः समिधमेकं विर्गृह्णति युवा। हव्यवारं नुक्षास्योऽस्
 ह्यग्ने अग्निना विप्रो विप्रेण सन्सता। सर्वं सख्या समिधसोऽन्तं मज्जयंतं रुक्मं तु पुरो यो वानमाजिषु
 स्वेषु क्षयेषु यजिनोऽयज्ञेन यज्ञं मयजंतं देवास्तानि धर्माणि प्रथमं मया सन्त। वरुनाकं महिमानः स
 वंतं यत्र पूर्वसाध्याः संति देवोऽग्निः परिदध्यात्॥ भर्भुवः स्वसि सिवाग्निर्विषगः॥ नमः प्रवक्तव्य
 दिपं वप्रयाजाः। ये यज्ञा महे स्वाहा मिवाहसो मर्यादा विह्वं उ- स्वाहा देवा अज्यपा इत्यादि॥ अतिथिमत
 वाज्यपासो॥ समिधाग्निं हुवस्य तस्मै वेधियतातिथिः। आस्ये रुक्मा जुहोत नोऽयं ग्निं नुषाणः॥

भाषादिः आतोऽपि तास सवायै वं चर० सबुधादाष्टजनुषापुमं बृहस्पतिदेवतातस्वर

अतिप्रस्थातविहृरप्रस्तोतः सामानिगाय। मन्वावीरस्योत्तरतः आग्नीध्रउपविश्यमदंतीरपस्यइया। नमोवावेयात्रो
दितावावादितातस्वरानेनमोजसोवात्रेनेमोवावस्यतयेनमन्त्रपिः योमन्त्रकस्योमन्त्रपतिभ्योमाभाम
योमन्त्रकवोमन्त्रपतयः परादुमाहमन्त्रकवोमन्त्रपतीत्यरोदावेभ्यदुवोवानुषुद्यासः शिवामदकां
मुखादिवेभ्यः शर्मभूद्योः शर्मपथिबी शर्मविश्रमिदजगात्। शर्मभुंजश्चस्यैभ्यश्चशर्मब्रह्मपुजापुतीर
तवदिष्येभुवनं वदिष्येतेजोवदिष्येयशोवदिष्येतपोवदिष्येब्रह्मवदिष्येसुसुवदिष्येतस्माच्चहमिदं
मुपस्तरणमुपस्तरणउपस्तरणमप्रजायेपशुनाभयाहुपस्तरणमहंप्रजायेपशुनाभयासुजाणीपानो
मृत्योर्मापातप्राणापानोमापादासिधुमधुमनिष्प्रेमधुजनिष्प्रेमधोयस्यामिमधोवदिष्यामिमधोमती
देवेभ्योवाग्वमुद्यासंभुश्चवेण्यामनुष्येभ्यस्तमादुवाचवतुशोनायेपितरोनुमदंतु। प्रथमानुवाक
नचांतिकहाअभिभ्रयत्याग्नीत्। रोहिणोपुरो शोतस्तीमुपवरितो धक्यादानादिनस्माच्चरुन
पर्यंतनानपात्रां संवापः॥ ॥ जालायस्वाहेतिश्रुत्यालोताहिभुवः स्वरो ब्रह्मजज्ञानं० आवः सबु
ध्याविरोऽत्रिः॥ ॥ मयिनेराष्ट्रत्यग्रेनेष्टास्तस्मापर्वः सोऽमहासहोअस्तः जाः सबुधाः म्याः अनित्य
दवंकपास्त्रोऽसंसीदस्वः श्रितोः॥ ॥ संसाधमाने॥ अंजतियं सादोः॥ अयमाने। साहजानयोविपया
संक्रवोरुपविपयासः॥ नस्मांगोराभ्याः कीर्याणोपतगमकश्चितः सबुदेवधसोपत
गोराभ्यां अंतरात्ताद्योतः पांतोऽयोनः सनुसोऽयनिः लमजोरतिः० तपस्योभयस्तेयज्ञेन० ददावावस्यमत्यधु०
प्रथमायजनुषभमः सुरचं दारमह्यं यमश्रीं प्रतिप्रथमस्यधा०

[illegible]

९

वांछ

स.ह.

120

[illegible]

वास्तव्योऽहो वाग्देवता रं पर्या इत्युदक्षिणपरिधिमेव सुते रं परिधि संधिमन्विनः । उपधाने विरोधः ।
होतरधर्मब्रह्मपतिप्रस्थातयजमानोपजायस्व कुतं हविर्मयं हविः । इत्यतमेवो । पितृनामोसिप्रामाहि सी ।
अत्रयामते देवपमामफमतो वाजवृतः पितुमनः । आगे रस्थतः स्थधविनः । अत्रोमहिचा । मामाहि सी ।
प्राणसहस्रः । अतवेकपयजने माजयित्वा । आपो हिष्ठेति च त्रिः ॥ ॥ होता । प्रमायेसा ये मानावा नुब्रहीति
प्रवितः । विनो न योजिः । त्वरिणाति । यालियो । आवस्थि सप्त । रुहस्रविह । अतिथो । उतमेवमयोसि
नामो । हविर्द विवो । रु स रुहस्रविह यसिभवावहो । इत्योमपेत् । अयमसा इग । दित्वा । रं नो ॥ ॥ इति
त्रिः परिध्यात् ॥ ॥ आग्नीध्रः ॥ अं नो वातः पवनं प्रातरिश्वानं रक्ष पनुस्त्यः । अहोतिनां वतनुः रां रक्षिः प
तिधायता । अमुषानेव्युक्तुवासा इत्युदेवुनः । अवातुः वातमान यद्विस्तुतु । असरस्थतिमातुव्यामसुदाहि
इदियेवा रक्षसि यस्तु मर्दास्तुमना । अयायुमावासा । अस्मिन् स्मयवास्तुः सभया योस्मादेष्टियवपु यद्विष्टः ।
प्रतिष्ठासि प्रतिष्ठावतोत्त यास्तु । अमो प्रतिष्ठा योम्नि स्मय प्रतिष्ठाः सभया योस्मादेष्टियवपु यद्विष्टः ।
प्राग्वाग्वाहिने पजानेवतवाहियद्रपः । अं । हिविश्चने पजो देवानां वृत ईयसे । अविमो गतो वा
त आलिधो यपरावर्तः । इदं स ते न्युन्य आगच्छ पसान्यो न तु यद्रपः । अयं द्रुवो न तत गृहे सुते स्थनिधिहिना ।
मता नो देहिजीवसततो नो पेरिते पजानतो नो म ह आगच्छ यत्त आगच्छुन पजः । सभर्म योभूना इष्टमि
ह आया । अविगारिषत । इत्युगृहीतं स गृहापपि सगुः सभर्मः । सहयमे अस्मिन्तेना । भूः पप योभुनः प्रप

प्रा

[illegible]

उच्चैः अयमुष्णप्रदेः नो रथो न यो नो ३ मयमग्निः नः स ह सः नो ३ मिलाया स्थापधि जातवेदो लुवो ३ अग्ने विप्रे
दानि ॥ अर्धे न आरमेत् ॥ उत्तरवेदेः पश्चान्तिष्ठन् निरुते गतो ॥ कुलायिनं च तवं तं सवित्रे यज्ञं ॥ धो ३ सीद होत
नो देवावी ॥ धो ३ निहता ॥ हा ॥ अदधन्न अग्ने ३ अदूतः ॥ नेता ॥ अग्ने ॥ गोपे ॥ जिः ॥ अकमस्थाने वपवित्र्यारु
व स्वदिति वाविसर्गः ॥ ॥ आश्रयनात्वा लोकरा वं तरेण प्राग्वं च प्रविश्या यतनो लोमा हहिः परीत्य दक्षिणस्य
हविर्धानस्योत्तरस्य चक्रस्य यद्वर्त्तते तद्धेतुः पादे यो रतरा नवति यथा तथा तिष्ठन् ॥ हविर्धानाभ्यां प्रवर्त्यमानाभ्यां
मनु ब्रूहीति प्रेषितः सन् ॥ च विप्रस्त्वं कवि ॥ यन् ॥ अपज ॥ द ॥ पास्त हृपनादि प्रवर्त्तते ॥ हि ३ भर्तुं स्वरो ३ युजो
स्वरेः ॥ अ एवं तु नस्था ३ चिः ॥ उत्तमस्वरेण ॥ प्रेतां यतस्य ॥ हे ॥ अग्निः नो ३ द्यावानः ॥ ३ ॥ यतंदे ॥ नो ३ माना मुपस्थ ॥ ३
इहा ॥ यो ३ अमे इव ॥ देवयंतः ॥ आसीदतं ॥ वेनो ३ मधि हयो ॥ स पर्यंतः ॥ अर्धे न आरमेत् ॥ बद्धा यो ररा द्यातामी क्षमा
एव असंयतो ॥ चतो ३ विश्वारूपाणि ॥ दे ॥ विनाक ॥ जतो ३ परित्रागि ॥ तः ॥ ब्रह्म यु ॥ ए यो ३ चिः ॥ परिदध्यात् ॥ यदा अ
र्थवः ॥ पूर्वमेथा उपनिबध्नांति पश्चाद्ग्राटी तदापरित्यक्त्य कानिश्चारूपाणीति परिदध्यात् ॥ ॥ अथाग्नीषोमज
पयं न ॥ ॥ होतमवात्वा लोकरा वं तरेण तीर्थेन प्रपद्योत्तरेणागती ॥ धीया यतनं स वश्च पूर्वया हारापत्नीमाल
प्रपद्योत्तरेण शालापुरीयमतिब्रज्य पश्चात्ताला मुरवीयस्य निरस्यापवेना ने कृत्वा प्रविशति ॥ अग्नीषोमाभ्यां
प्रणीयमानाभ्यामनु ब्रूहीति प्रेषितः ॥ उत्तमस्वरेण ॥ हि ३ भर्तुं स्वरो ३ स्वावीहि देव प्रथमाय पित्रे न प्माणमस्म
नरिमाणमस्मे ॥ अथास्मयं सवित्रः सर्वतासां दिवदिवा आस्तु वामरि पश्चो ३ चिः ॥ अनु ब्रजन्तु तराः ॥ प्रे तु ब्रजन्त

सं. हो.
॥१०॥

न ता अत्रावा तु नो हो ता देवो न यथा वि द्या द द्यो वा जी शने य मते वि प्रो ष धृ जे न्नि य मा व भे द दस्य
 पितरं तो सु प त्या नि न यो न मो म सो राज न त म ध रा णो वि व द्द द्यो स नः पि ते व न वा स च स यो सु प्र प्र
 पं प ति प्र त यु वा न मा कृ ती व धं अ ह न् आ र म त ॥ आग्नी धी ये नि दि ते भे नि ह य मा ने अ ग न्म वि न्ने ता न
 मो म ग्ने उ र्ध्वे स्व कृ ता यो वि श्व तः प्र क्ष यो स मा ण्य प्र ण वे नो प र मे उ त्तर ए ण ग नी धी य म वि द्य ज न्ते ति
 अ ष्य सो मो जि गा ति घृ तं कृ त स्य सा दां सो मे अ स्म भ्यं श्वे अ न मी वा इ ष रू रो अ स्मा क मा नुः
 सो मः स दां इ त म स्प रा जा सः अ ह न् आ र म त प्र पा द्य मा नं रा जा न म नु प्र प द्य त दा धा र द द्य ए ह तं मं
 त च प्रा गा व्य स्या इ द वि ष्य अ ह्यो अ ये नो न यो नि ष ति ए रि णा ति य जि यो म स्त आ द्यो यान् आ
 सी दं व्र ता नो इ ति त्रिः परि द ध्या व यदि य ज मा न न य जा य ते ए वा धं द स्वे ति परि द ध्या त प्रा मं प्रा प्र वि
 इ य प्र क म स्थाने वा वि सर्जः ॥ ॥ प्र धाग्नी षो मी य प शुः ॥ वि ष्मि न सं धा ना थ मे वा यं म थुं हो वा स्ति
 ए वा ति ह णा थ मा श्वि न म ग्नी षो मी ये ण स ह स मा न त त्रे ण प्र यो गः ॥ न म म व च्छ इ त्या दि स म द श सा मि
 ध न्यः ॥ अग्नि म ग्न आ इ व ह सो म मा अग्नी षो मा ना न ह इ ष म्नी आ इ व ह आ श्वि ना वा न ह न न स्य
 ति मा इ व ह दे वां आ ज्य पां इ त्या दि सं मा गेः सं स्र ज्य प्र व ता कृ तं जु हो ति दं उ प्र दानं रु सो मे वा व रु ण म म तः
 हा ता उ त्तर ए ण वि धा ने अ ति व्र ज्य ह्व या हा रा स दः प्र प द्यो त्तर ए ण य धा रं धि स्त्वा क ति व्र ज्य प श्चा त्स्य
 धि स्त्वा यो प वि श ति हो ता व ति छ त इ ने रः हो ता भू य त य इ त्या दि न प द इ ता प्र या जा ति ह्वा न्ने जे इ नि र

॥१०॥

नक्षत्रं नि देव इति प्रेषांते होता देव्याः शमितार आरुधुनः पतिभ्यो मेधा नृ प्रेयो अग्निं रतः न्वे नो म्माता ० य
थः ॥ उदीर्वा एषां पदोऽशरीराणि ॥ एक धै क धे षां त्व च आ व्य तात्पु रात्पु रा नाभ्या अपि चा सो व पा ड ति व द न
दं तरे गो व्या णं वार य धात् ॥ रेय न मे षां व क्षां सि क्क ए ता त्र श सा बा हू नृ च ला दो ष ति क र य प वां स ना छि
द्रः श्रोणीः क व षो र नृ र्जै क प ण ष्ठी व तः ष ड् वि श तिः ष ड् वि श ति रे षां वं क य स्ता अनु ष्या व्या व य ता क
त्रं गा नृ मे षा म नृ नं क ए तु ता नृ ॥ ऊ व थ गो हं पा र्थि वं ख न ता नृ ॥ उ नृ अ स्त्रार हः ॥ स स ज ना नृ ॥ व नि
धू मे षा मा रा ना र नृ ॥ उः श मि ता र इ त्या दि ॥ ॥ अ थ व पा याः ॥ अग्नी षो मा वि मं वं प्र ति म यो ॥ हो
ता ये स द ग्नी षो मो षो ग स्य व पा या मे द से लु ष तां ह वि हो ति य ज ॥ ये ३ यु व मे ता नि अ ध नं लु वं ता नो ३ प द
आ वृ त्त ह णा अ र्क का यु वं मे षो ३ हो ता य दि द्रा ग्नी षो व पा षे र्ज ना य नृ शु वि नृ ॥ जु षे थां उ षा चे षा नृ ॥
आ प श्वा ता त् ॥ का रो आ वि श्व नो ३ अग्नी षो मा यो र्ज ति त स्मे ध त्तं ॥ स्व श्वो ३ हो ता म ग्नी षो मो पु रो लो
ष य ज ये ३ आ न्य दि गो अ द्रे ॥ अ लो कां ३ नो ॥ आ न र तं ॥ जिः ॥ इ मे आ सो ३ हो ता दि द्रा ग्नी पु रो षे व जि
ये ३ य गा र्जि र्जि प्रः ॥ ना जं ॥ इ द्रा ग्नी दे सै ३ वो ३ आ गो म ना या तां अ नि न नां ३ हो ता य द धि नो पु रो षे
र्ज ना ये ३ वि वे दु र्तं य न र ते ॥ ऊ धं नि तं न र ता ३ वो ॥ अ थ वि ष कृ तः ॥ ॥ इ हो म ने सा धा स्या नृ ॥
सो ३ हो ता य ग्नि पु रो ला ग्ना नृ जु ष तां ह वि हो ति य ज ॥ ये ३ स्व द स्य ह व्यां सि वि श्वो दि ही ना नो ३ ष द
प नो वा सि स्त्र आ वृ तिः ॥ ॥ अ थो म मा ग्नां अग्नी षो मा यो र्ज ति कृ ते स प्र ज या श्वे गो ३ हो ता य

होता ० श्विनो छा ० जुषेतां ० ये ३ उ ३ स्तो ० ती ३ वो ॥ पुरो ला श स्य ॥ ६

नमः प्रवक्तृ इत्यादि। आज्यनागावावाह। अग्नीषोमावावाह। प्राग्नी आवाह। वनस्पतिमेत्यादि। देव्याः रा
मितार आर० भ्यां मेधोः प्रास्मा अग्निर्नर० रन्धेनो माता० सूर्यः॥ उदीचीनां जनयोः पदो निधता० व
धिवी शरीरे० एकधेकेधानयोस्त्ववावाध्यता सुरानाभ्या० वपे उस्वि० धात०। श्येनमनयोर्वक्षसी कएत।
तात्त्वशासावाह शालादोषणी० तः पडि शतिः षड् शति रनयोर्वक्त्र यस्ता० गात्र मनयो रन्० तात्त्वकवध्य
त०। अस्त्रारक्ष० वनिष्ठ अनयोर्माराविकोरु कर्मन्यमाने त्यादि। वनस्पतिविशेषः॥ यत्राग्नेराज्यस्य रुविषइ
त्यादि॥ तत्रै नो प्रस्तुत्यै॥ प्रतीयांसाविवक्त्यै० र्यज॥ तथै वस्विष्ट कर्त॥ रक्तवाक्ते॥ अग्निमद्य० पवनपुरोळ
शौग हनग्नय आज्यंगे ह्न सोमा याज्यं वध्नं नेग्नीषोमाभ्यामि प्राग्निभ्यां ळागो रूपस्या अद्य देवो वनस्पतिर
नवदग्नय आज्येन सोमा ज्येनाग्नीषोमाभ्यामि प्राग्निभ्यां ळागाभ्यामक्षं रतां तो मे दस्तः प्रति प्वताग्रनी पुम
वीध धंतापुरोत्तागाभ्यां त्यामद्यत्र पस्त्ता० ब्रु० इति प्रायश्चित्तस्यै प्राग्नावाश्चिनोः पश्वोरग्नीषोमीयेण स
हसमानतंत्रेण प्रयोग उक्तेः॥ ॥ इदानीं केवलं अग्नीषोमीयेण प्रयोगः॥ ॥ आग्नीध्रः सदो हविर्धानियो मध्ये
प्रांशेण रासादयति॥ रक्तवां संमार्जनकाले स्कवं संमज्यनस्याद ताव स्वधितिगोष्ठं मानिर्मुक्षं वाचं प्राण
मिति जुह्वत्प्रवरणी वसा होम वणं भव० वक्षः श्रोत्रमित्यपभृ हृत्पदं ज्यधानी स्कवां० समज्या अग्नेर्वस्ते
जिष्ठेनेत्यादि। अग्नेर्गै ह पते इत्यादि। प्राज्जहिते जपति॥ रेषावां बिले विध्यतु॥ अदितास्थो छिद्रपत्ये मदीनां प
यासीत्याज्यं निरूप्यते नैव मंत्रेण देधिनिर्वपति॥ इदं विष्णु रित्याज्यमपि प्रित्यनदध्यधि श्रयति सर्वत्र। इषेत्वेत्यादि
मिशालो मुखीये अग्निश्रयणं। तेजसास्थ तेजो नयेतां हसति॥ अग्नेर्जिह्वस्थः कमुवो देवानां धाम्ने धाम्ने देवजी

सु. हो.
॥१२॥

यजुषो यजुषो न वतं ॥ सदो रुविधान योर्नध्ये स्थिते स्वायामासादयति ॥ ॥ अथ यूपो योजनं ॥ अथ होता स्थानाच
मने कृत्वा चालोत्करावतरेण तीर्थेन प्रपद्यद्विधानस्य पूर्वद्वारस्थ एयोर्मध्युक्तस्य स्थलेन चापि पूर्वभागे
निरसनोपवेशने कृत्वा यूपयाज्यमानायानुब्रूहीति प्रेषितः ॥ हिंभुभिः स्वरो ३ ॥ अंजंति वा ० व्यनः यद ० स्थो ३
मांजंति ० व्यनः यद ० स्थो ३ मांजंति ० देव्येन ॥ उगमेन वचनो नाईव आरमेत ॥ यूपयो छीयमाणायानुब्रूहीति
प्रेषितः ॥ यदूर्ध्वस्थो ३ मुक्षुयस्य ० धिः समिती ० हवो ३ समिद्वस्य ० रा ॥ आरे ० गायो ३ मूर्धकिपुणकु ० ता ॥ ऊधो वि
महो ३ रधो निः ० ह ॥ कधीन दुवो ३ जातो जायते ० मानन ॥ अर्धव ॥ आरमेत ॥ ॥ यूपाय पारिवीयमाणायानुब्रूहीति प्रे
षितः ॥ पुनंति धीरा ० वाचो ३ युवास्तवा ० नः ॥ तंधीरास्तः ० तो ३ निः परिदध्यात् ॥ अथाग्निमंथनीयाः ॥ ॥ आतिथ्यव
दग्निमंथनं ॥ होतरे हीत्फक्ते ॥ ॥ अविम्यवात्वा लोत्करावतरेण तीर्थेन प्रपद्यद्विधानं पूर्व एतिष्ठन् ॥ अग्न्य
समिध्यमानानुब्रूहीति प्रेषितः ॥ नमः प्रवक्त्रहत्यादि सप्तदशासामिधेयः ॥ यथुपाजास्तोसबाधः ॥ आवहद
यान्यजमानायैत्यंतौ अग्निमग्नौ ३ वरु ॥ सोममा ३ वरु ॥ अग्नीषोमा वा ३ वरु ॥ वनस्थितिमा ३ वरु ॥ देवां आज्यपाइ
त्यादि ॥ अथ यथारिक्त्वा तोपवेशनादिसंमार्गादिक स्पर्शनादि तं कृत्वा प्रकृताकुतीर्जुहोति ॥ जुषो वाचे भूयासे
क्रीयद्वा ० चेस्वाहा ॥ पुनरादाय पंचविग्राहं जुहोति ॥ स्वाहा वाच्ये ॥ स्वाहा वाचस्य तये ॥ स्वाहा सरस्वत्यै ॥ स्वाहा स
स्वते ॥ महोभ्यः समहोभ्यः स्वाहा ॥ न प्रश्नास्तु हिमिः ॥ प्रश्नास्तु तीर्थेन प्रपद्यति प्रेषः ॥ चालोत्करावतरे
णागत्य प्रत्यङ्मुखो यो वस्थितामप्रश्नास्त्रदं उं प्रयच्छति ॥ दण्डिणोत्तराभ्यां पाणिभ्यां मित्रावरुणयोस्त्वावाकुभ्यां
प्रश्नास्त्योः प्रश्नीषा प्रयच्छति ॥ इति प्रयच्छति ॥ तथोक्ताभ्यामवतरे ॥ प्रश्नास्तु दक्षिणोत्तराभ्यां पाणिभ्यां होतृपात्रे

॥ १२ ॥

सु

रथस्त्राहदीत्वा मित्रावरुणयोस्त्रांग कृत्वा स्वकोविधुरोभूयात् ॥ इति प्रतिगद्य ॥ उत्तरेण होतारमतिव्रजन् दक्षि
णो न दंडने ये न चानेन वंश्य शोभन् ॥ होतुर्दक्षिणतस्ति होतारः ॥ होतारं प्रदाय मेत्रावरुणमग्रतः कृत्वा हो
षदनमग्निमं यानिरसनोपवेशने कृत्वा जगानु शिरसा नोपवेशने कृत्वा विहितं पश्यत्यन्तः प्रतयति रक्त
गादापनांतं ब्रूयात् ॥ अधयुणा समिधः प्रेष्यते प्रेषितो मेत्रावरुणो वेद्यां दंडमवस्थभ्यब्रूयात् ॥ होता
यक्षदग्निं समिधा स्तु ॥ होतयजेति होतारं प्रेष्यति ॥ होता यथा विहितं स्यात् ॥ होतारं यजति
ये ॥ समिधो अद्य मनुष्यो ॥ दः ॥ आनं ॥ वेता ॥ वे ॥ हो ॥ तन् ॥ यज ॥ ये ॥ तन् ॥ नपा सध ॥ ता ॥ वे ॥ हो ॥ ता
रा रा सं न ॥ यज ॥ ये ॥ नरा रा सं स्य ॥ व्या ॥ वे ॥ हो ॥ दग्नि मित ॥ यज ॥ ये ॥ य ॥ आजु कान ई ॥ यो ॥ यजी
यान् वे ॥ हो ॥ ता ॥ दग्निः स्तु ॥ यज ॥ ये ॥ प्राची नं वाहः ॥ तां वे ॥ हो ॥ दुर ॥ यज ॥ ये ॥ व्यचस्व तीरु ॥ एत वे
हो ॥ दुष्प्रसा नक्ता ॥ यज ॥ ये ॥ अधियंती ॥ धाने ॥ वे ॥ हो ॥ दे व्या हो ॥ यज ॥ ये ॥ दे व्या हो तारा प्रथम रसु
रां ता ॥ वे ॥ हो ॥ तिस्त्रो देव्यो ॥ दे ॥ व्यं त्वा ज्यस्य होतयज ॥ ये ॥ आनो य सं न ॥ तां वे ॥ हो ॥ लृषार ॥ यज
ये ॥ य इ मे द्या ॥ द्या ॥ वे ॥ हो ॥ न रसा ति मु ॥ यज ॥ ये ॥ रपा व रज ॥ तां वे ॥ हो ॥ सर्वत्र मेत्रावरुणो न प्रेषि
तो होता यजति ॥ पर्यग्नये क्रियमाणं नु ह्य होत्य क्ते तिष्ठन्नेव मेत्रावरुणः ॥ अग्निर्होतानो ब्रूते ॥ देवो
न्विः परिन्विः ॥ य ॥ आ ॥ धो ॥ प ॥ त ॥ द ॥ यो ॥ त्रिः ॥ ॥ ॥ आग्नीधः ॥ आहवनीया दुत्सुकमादाय त्रिः प्रदक्षिणां प
ग्निं रसं निषण्णं ॥ परिव्रज्या पतिरिति मन्त्रेण आग्नीध्रं दुत्सुकं प्रत्यापि सज्जीव उपप्रधानं तं रमाग्नीध्रं प्राप्ति
हितादग्निं नु इत्यदक्षिणेन विहारे ॥ हो ॥ तारा य पनाहवन् ॥ यन्व ह्य्याहवनीयात् ॥ यगुत्सुकमादाय पद्वः ॥

सं हो०
॥१२॥

तिपद्यतेऽग्निं तदुच्यते इति उच्यते अंतरिक्षं सज्जदेवेन वा तेनास्य विषेऽस्मिन्नायजं मस्य तनुना जव वषा यो वषा यस्य सितेय
सपत्निधा उपप्रेष्य होतृव्यादेवेभ्य इत्युक्ते मेनावरुणः ॥ अग्नेर्दग्निरसं देवेभ्यः ॥ होता देव्याः ततो मिरे आ
रुंधं प्रास्मा अग्निं यूथः ॥ ३० ॥ एकधा वारय धातु इयेन तात ॥ ३० ॥ त्रयोपांशु ॥ अस्मा तात ॥ अथो
चः ॥ वनिष्ठं रवत ॥ ३० ॥ वामितारः ॥ ३० ॥ अधिगोश्रागादुक्त ॥ अपापा ॥ ३० ॥ त्रिः ॥ वामिताराय न तत् ॥ इति जपित्वा
दक्षिणां देवावर्त्तते होतास्य व्यावर्त्तनेनावरुणः ॥ अथ मृते पशोः स व्यावर्त्तदावर्त्तते होतास्य व्यावर्त्तनेनावरुणः ॥ स्त्रिकेभ्यो नु
हीत्युक्ते तिष्ठने वसेनावरुणः ॥ जुषस्व स सं ॥ ३० ॥ नो जिः सिमं नो यत्नं स्व ॥ स्तोकां द्यां रूतं सः ॥ स्वयं यो ॥ ३० ॥
यै स्तो ॥ स्या ॥ अग्निः ॥ भवो ॥ नुभ्यं श्रो ॥ स्या ॥ कवि ॥ रो ॥ शो ॥ मि ॥ महे ॥ आतं ति ॥ वि हो ॥ ३० ॥ त्रिः ॥ परिदध्यात् ॥ होता
निरसतो पुवेनाने कस्य स्तुगा दापनं ब्रूयात् ॥ अग्निर्होता वेत्युक्तं मप्रयाजार्थं ॥ स्थादाके तीभ्यः प्रष्यत्युक्ते मेना
वरुणः ॥ होताग्निस्त्वा ॥ व्यंतु होता र्यस्य ॥ ये ॥ स्वद्याजा ताव्यमि ॥ देवा ॥ वो ॥ षट् ॥ यद्याज्यं नमो कुर्यात् तत्रापि प्रेषपक्षे
अग्निर्वजाणा ॥ तिमैनावरुणः ॥ पुरोनुवास्यामन्वाह ॥ होताग्निमाज्यं पर्यजेति प्रेषणं होता ॥ पशुपाणा अग्निं
ज्यस्य वेत्तु ॥ वो ॥ सं सोमासीति पुरोनुवास्यां होता ॥ सोममाज्यं ॥ षट् ॥ हविर्हो ॥ न ॥ य ॥ नुपापाः सोमआज्यस्य रवि
प्रवेत्तु ॥ वो ॥ ॥ ॥ वयं ॥ ॥ अग्नीषोमविमं ॥ वं ॥ प्रति ॥ यो ॥ होता ॥ ग्नीषो ॥ ॥ ॥ वपायामेदसा जुषे ॥ जाये ॥ युव
मतानि ॥ शं ॥ युवं ॥ तावो ॥ गोवाज रगि ॥ प्रतिवेषट्कारे ॥ हुतासां वपायां प्रत्यहं स्वा उपविश्य चाहोमं जन
मुजवो निर्धाय दंडं मेनावरुणः ॥ इदमाहुः ॥ कसिमान् च द्विभ्यः ॥ तव रत्नाधिनि निदुम्यासीतामा पुराणां प्राश्र
पणात् ॥ अते पुरोनुवासे न प्रवर्त्तते तीर्थे न प्रपद्यते ॥ मेनावरुणः ॥ अग्नीषोमायेत्यंति ॥ तं श्रो ॥ होता ॥ ग्नीषो ॥

॥१२॥

वे॥ न॥ य॥ आ॥ न्य॥ दि॥ वो॥ दे॥ अ॥ ग्नी॥ कां॥ वो॥ अ॥ य॥ सि॥ व॥ क॥ तः॥ ॥ इ॥ ला॥ म॥ ने॥ सा॥ धा॥ स्या॥ त्॥ स्तो॥ ॥ हो॥ ता॥ य॥ नि॥ पु॥ प॥
 न॥ य॥ स॥ द॥ स्त॥ ह॥ व्या॥ सि॥ वि॥ हो॥ ना॥ वो॥ अ॥ नि॥ ग॥ दः॥ ॥ इ॥ ला॥ सु॥ प॥ ह॥ य॥ न॥ ए॥ न॥ मे॥ न॥ व॥ ह॥ ए॥ स्य॥ न॥ ज॥ इ॥ ति॥ स्या॥ सि॥ दा॥
 त॥ म॥ त्या॥ के॥ वि॥ क॥ स॥ मि॥ छ॥ जि॥ ने॥ ह॥ मा॥ र्ज॥ न॥ ए॥ ता॥ य॥ न॥ र्ज॥ न॥ प॥ श॥ वि॥ ति॥ व॥ च॥ ना॥ त॥ अ॥ य॥ न॥ नो॥ ता॥ ये॥ प्रे॥ षि॥ तो॥ मे॥ न॥ व॥ रु॥ ए॥ अ॥
 ह॥ स्य॥ स्य॥ ने॥ प्र॥ थ॥ ता॥ यं॥ सी॥ ध्यो॥ अ॥ नि॥ म॥ धा॥ हो॥ ना॥ तं॥ मो॥ अ॥ य॥ ग॥ म॥ त॥ रु॥ सो॥ अ॥ प॥ कं॥ ना॥ वा॥ वां॥ ना॥ वं॥ ए॥ ओ॥ अ॥
 स॥ य॥ न॥ तं॥ मो॥ अ॥ न॥ तं॥ तं॥ नो॥ वि॥ नां॥ प्रे॥ णो॥ सो॥ ति॥ य॥ तो॥ न॥ व्ये॥ वे॥ मो॥ अ॥ मा॥ न॥ ज॥ व॥ हो॥ न॥ अ॥ च॥ प्र॥ तो॥
 पुं॥ र्या॥ पु॥ नित्यो॥ अ॥ नि॥ ॥ अ॥ ग्नी॥ षो॥ मा॥ भ्या॥ का॥ ग॥ स्य॥ ह॥ वि॥ षो॥ व॥ दी॥ अ॥ ह॥ र्क॥ य॥ के॥ मे॥ न॥ व॥ रु॥ ए॥ ॥ अ॥ ग्नी॥ षो॥ मा॥ य॥
 ति॥ स॥ अ॥ न॥ वो॥ अ॥ हो॥ न॥ षो॥ मा॥ मो॥ का॥ ग॥ ह॥ वि॥ ष॥ अ॥ ना॥ य॥ स्ता॥ क॥ त॥ र॥ ए॥ वा॥ र्ग॥ नो॥ षो॥ मा॥ जु॥ वे॥ ता॥ ह॥ वि॥ हे॥ ति॥ य॥ ज॥ य॥ अ॥ ग्नी॥ षो॥ मा॥
 ह॥ वि॥ ष॥ थं॥ ॥ अ॥ य॥ इ॥ मु॥ क्ता॥ व॥ ति॥ छे॥ दा॥ व॥ सो॥ हो॥ म॥ प॥ र॥ स॥ मा॥ ने॥ ॥ क॥ श॥ र्मा॥ ण॥ स्व॥ व॥ शं॥ यो॥ वो॥ अ॥ ॥ दे॥ वे॥ भ्या॥ व॥ न॥ धी॥ य॥
 स्तो॥ ॥ हो॥ ता॥ य॥ स॥ द॥ न॥ धि॥ त॥ य॥ त्रा॥ ग्ने॥ रा॥ ज्य॥ ह॥ वि॥ ष॥ प्रि॥ या॥ धा॥ मा॥ नि॥ य॥ त्र॥ सो॥ स्य॥ ति॥ जु॥ ष॥ ता॥ ह॥ वि॥ हे॥ ति॥ य॥ ज॥ य॥ व॥ न॥ स्य॥
 ते॥ र॥ श॥ वि॥ हा॥ न॥ व॥ ह॥ वो॥ वा॥ वो॥ अ॥ ॥ अ॥ य॥ अ॥ सि॥ व॥ क॥ तः॥ ॥ पि॥ प्री॥ हि॥ हो॥ मे॥ सो॥ अ॥ हो॥ ता॥ य॥ स॥ द॥ ग्नि॥ सि॥ व॥ क॥ त॥ म॥
 याल॥ ग्नि॥ र॥ ग्ने॥ रा॥ ज्य॥ स्य॥ ह॥ वि॥ ष॥ प्रि॥ या॥ धा॥ मा॥ न्य॥ द्या॥ र॥ सो॥ म॥ स्या॥ ज्य॥ वि॥ हो॥ त॥ य॥ ज॥ ॥ ये॥ अ॥ य॥ न॥ य॥ द॥ वा॥ न॥ क॥ य॥
 वो॥ ॥ अ॥ य॥ अ॥ न॥ य॥ जे॥ अ॥ र॥ ति॥ मे॥ न॥ व॥ रु॥ ए॥ ॥ दे॥ वं॥ वो॥ हि॥ स्त॥ ज॥ हो॥ ता॥ दे॥ वं॥ वा॥ हि॥ व॥ स्त॥ व॥ न॥ व॥ स्त॥ धे॥ य॥ स्य॥ वे॥ त॥ स॥
 दे॥ वी॥ हो॥ रा॥ दे॥ व्यं॥ वो॥ अ॥ दे॥ वी॥ उ॥ षा॥ सा॥ दे॥ वी॥ तां॥ वो॥ अ॥ दे॥ वी॥ जो॥ दे॥ वो॥ अ॥ दे॥ वी॥ ऊ॥ ज॥ दे॥ वो॥ अ॥ दे॥ वा॥ दे॥ व्या॥ दे॥
 य॥ वो॥ अ॥ दे॥ वी॥ स्ति॥ दे॥ व्यं॥ वो॥ अ॥ दे॥ वा॥ न॥ दे॥ वो॥ अ॥ दे॥ वा॥ व॥ न॥ दे॥ वो॥ अ॥ दे॥ वं॥ वो॥ अ॥ दे॥ वा॥ अ॥ ग्नि॥ सि॥ व॥ क॥ तः॥

म. हो.
॥ १५॥

यं देवे. वा. च. ता. हा. अ. नो. मग्नि. वा. ह. य. स्वा. रु. वि. रे. दे. नां. य. स्वा. वि. त. स्य. वां. यो. स. ति. त. स्मै. यो. स. न.
ह. उप. नो. स. न. सा. र. पो. मग्ने. नि. इ. नो. म. सि. बा. ह. त. स. जे. नि. नि. अग्ने. वा. मा. दि. यो. स. र. ए. वा.
मानो. मा. सी. यो. प्र. र्क. वा. र. को. य. हे. वि. वा. प्रि. ए. य. प्रि. यो. स. य. त. न. स्य. हो. म. था. नां. मि. थ. यो. वि. न.
वनो. हो. म. म्भं. नि. स. के. लो. स. वा. वे. मी. दां. यो. स. नो. यो. पा. हि. यो. मि. स. सां. अ. वा. मा. नो. पु. शि.
स्यां. नि. न. आ. स. सो. य. ना. स. वां. न. दि. वि. त. वा. यो. स. ता. वि. तो. ज. रा. यो. स्तो. की. स.
नो. इ. धि. तो. सुरे. न. उ. क्थे. इ. न. म. मग्ने. व. य. यो. अ. ष्ठी. सा. ता. न्यो. न. हो. प्रि. य. प. व. त. अ.
वां. म. दि. त. रा. पो. च. ता. र. या. नि. यो. र्क. वि. व. शो. वा. नि. त. म. अ. वा. मा. ता. य. इ. वा. प्र.
त. त्य. इ. सा. म. वा. मग्नि. सा. य. हो. म. वा. पि. हो. ता. स. वां. य. दी. ग्नि. आ. वा. मा. नि. ति. य. दी.
क्रां. ज. नि. ष. पु. द. मे. यो. म. नि. के. सु. वा. हां. प्र. ण. नि. आ. नो. मा. र्जो. न. स. ह. न्यो. प्र. स. घा. था. इ. ल.
लो. उ. भ्यं. त. आ. हो. मा. र्जो. तं. वि. दान. हो. म. वा. स्त. गा. नि. अ. म. वा. रा. वि. न. वां. सु. म. दा. स.
त्यं. व. घा. च. व. नो. मे. न. वा. प्रि. य. तो. स. यो. त. स्त. ब. नो. मु. द. ष. उ. दो. त. त्या. ह. यो. हो. म. मग्ने.
रा. त्यं. यो. र्क. धि. सि. आ. न. तो. अ. य. य. ता. नो. ये. पा. ति. तां. स्त्रा. ओ. स. मं. र. अ. यो. वे. रा. ध्यं.
ह. तो. अ. यो. दे. वा. न्वं. उ. हा. तो. त. हो. त. वा. म. न. वा. ज. स्य. गो. त. हो. अ. स्मै. यो. स. इ. रा. रे. वे. हो.
क्षो. स. स. न. ज. नि. स. म. गो. पा. म. ज. नि. ष. यो. वा. त. शु. वां. य. श. रे. इ. दे. तो. म. स. त. घ. तो. म. नि.

॥ १५॥

[illegible]

॥१६॥

१००
॥१७॥

गोपवेशनेन सा प्रेषितो निहिंकस्य हिंसा नृगस्वरोऽयुवास्ववासाः परिनीत इति परिचय एव। यानि रन्नाह।
५। ~~अग्निमन्त्रेण~~ ॥ ॥ अग्निमन्त्रेण वदन्निमंथनीयाः ॥ सप्तदशसामिधेयैः। नमः प्रवक्तृ इत्यादि। पृथुप
जास्तं सवाधः। आस्थात्रं जुह्वेद्वानां परिभूरस्यावहदेवास्तु न तं यजमानाय। अग्निमन्त्र आचूव हस्तिमम
वह। अग्निमात्रं वनस्पतिमात्रं द्रव्यं संतमात्रं द्रव्यं संतमात्रं द्रव्यं दिसंवतमृच्छ संवतं किं भवंतं वज
वंतं हस्तिवंतं द। विश्वदेवा वं तमात्रं वहादेवां ज्ञाप्यात्रावह। अग्निं होत्राया न हस्वं महिमानमा
यहिव्यादि। संमार्गं त एः संमज्य प्रवृता कृती जुह्वति वषट्कर्तारो न्येको वाकात्। उजप्रदानवर्जं मित्रावरुणः
तस्मात्तं उमादाय सदसि गच्छति होता च मित्रावरुणः स्व। धिस्त्यस्य पश्चात्तिष्ठति। होता स्वधिस्त्यस्य पश्चात्
निरसनोपवेशनादि स्क्रगादापनांतमग्नीषोमीयवत् ॥ ॥ ~~अग्निमन्त्रेण~~ ॥ अथ पर्याग्निकुराणं। अजो व
ग्निः। देव्याः शमितारं० मेधपतये मेधमित्यादि। अग्नीषोमीयद्रव्यजागो। अथ वषायाः ॥ ॥ अग्ने नयस्व न
युधे मां होताय सद्ग्नित्वा गस्य वषाया मे दसो जुषतां हविर्होतये जघि प्रवक्तुकाय तां यो जिगती ३ व
वालात्ते होतृ मित्रावरुणयो रेवमार्जनं ॥ अथाधुपेधपतिष्ठते। होता मित्रावरुणो जाल्नाच्छसी पोतानि
ग्नीधरा आदित्यप्रभृती धिस्त्यानादित्यमग्रे। होतृ प्रथमाने कृपयंताः। अध्वना मध्वपते० शीय। सप्तदशसामि
धनीयनिमंथ्यान् अग्नयः सगराः० ज्ञायाः सिद्ध। सव्यावृतः शान्तित्रोवध्यगो हव्यालोत्तरास्तावानेवम
दणवत आग्नीध्रीयमच्छावाकस्य वा ददक्षिणं मार्जालीयं स्वरमिति। उत्तरं एगग्नीध्रीयं परिब्रज्य प्राप्य सदा
मन्त्रांति। उर्वं तरि संवीहि। देवी सारोमा० कृणुतं इति सार्ये ॥ एवमपराधुपतिष्ठत उपस्थिताश्चानुपस्थिताश्च

॥१७॥

यत्पुनर्वतोवनीक्षमाणाः होतमेवावसुणो ब्राह्मणान्सीपोतानेष्वेति पूर्वव्याहारासदः प्रसर्पन्ति । प्रथमं नेष्टा ।
 उरुनो लोकं स्ति । अथाः कं गाः सर्वे इत्येवं वदन्तः । सर्वाऽन्धित्यानुत्तरेण प्रथमं नेष्टा स्वधित्यस्य पश्चान्नि
 रसनोपवेशने कृता । योऽथ द्योति । निःस्पेतयेन मः । इति जपति । तमपरेण गत्वा पोतो पवित्राति । जपश्च । तयो
 रपरेण गत्वा ब्राह्मणान्सी स्वधित्यस्य पश्चादेव मुपविश्य जपश्च । एषामपरेण गत्वा होता स्वधित्यस्य पश्चा
 दवमुपविशति जपश्च । एषामपरेण गत्वा स्वधित्यस्य पश्चान्नैत्रावसुण उपविशति जपश्च । आग्नीधोप
 वं प्रसर्पणकाले । आग्नीधमंडुपंगत्वा । उर्वतरि शंवीहि । अस्मिन्नातिजपश्च । देवाहाराविति स्थणे । उरु
 न इति जपः । स्वधित्यस्य पश्चान्निरसनोपवेशने कृता । योऽथ द्योति जपति । यदि विसंस्थिते सवने उत्सप
 णं प्राप्तं स्वधित्यमुत्तरेण गच्छेयुः । दाक्षिणहोमे पितृथेव ॥ ॥ अथ द्योः पुरोलाहोऽनु सवन्वरेति । मे प्रा
 तः प्रातः सावस्यं ज्ञाय पुरोडाशानामनु ब्रूहीत्युक्ते ॥ धानावन्तं न । इन्द्रो नोऽप्रेषेत्युक्ते । हातायधादिदं हरिव
 इन्द्रोऽपः । मित्राऽनुषाणो वेतु होतयजोति प्रेषः । इन्द्रपदमुहसाग्रवर्षट्कारासंयोज्या ॥ ये हरिवा इन्द्रो
 णो वेतुः । अग्नये स्विष्टे ते प्रेषितः । मे । अनेतुः दः । प्राः सोऽहोऽग्निं पुः नां । यज । ये हरिवा इन्द्रो
 नोऽपः ॥ इति मज्या । अथ हि देवस्यै चरन्ति ॥ ॥ गायव इन्द्रवायुभ्यामनु ब्रूहीत्युक्ते । मे नाय गायहि । तास्तं नोऽ
 मिन्द्रं तमिः होऽहो हातायक्षदायुमं यज हो । दिन्द्रं यज । ये प्रापिवाऽपुः । तं सीऽपोऽहो द्योतेनाऽधिगम्योऽने
 योऽपः । इति वाऽये हि वगिजः ॥ इदमाद्यनवान्प्रातः सवने मज्या । नुवांस्ये प्रेषो नोत्तरे यो ग्रहोरेकागुरे
 यवषट्कारो होता । एतुवस्तः । पुरुवस्तः । इति प्रहणस्य मज्या । दाक्षिणमस्तु मपोऽहो द्योतस्मिन्सादयिता कारय

गोमिदं गुली निरपि दध्यात् । यत्ति होम हस्तेन । अधनित्रावसुणा । या । मनु । ब । हीति जेषितः । मे । अयं वा नि । हवे ।
 हो । मित्रा । यज । हो । ये । ग । ए । ना । वृधा । वो । ए । इवायवग्रहं सव्यहस्तेनापि धाय । दक्षिणहस्तेन मेत्रावसा
 एग्रहप्रतिग्रहः । एतुवसुर्विदहसुः । ए । इवायवा दध्यात्संसादनं । अधो नो ग्रहो दक्षिणहस्तेनापि दध्यात् ।
 अग्निध्यामनु ब्रूहीति प्रेषितः । मे । प्रातर्युजा । तयोः । होताय । दक्षिणाना । संहोतयज । होता । ये । वावृधा
 नाशु । मध्वे । सव्यहस्तेनोनावप्यपि धाय दक्षिणहस्तेनाग्निं प्रतिगृह्य । एतुवसुः संयदसुरिति दक्षि
 णेन हस्तात्तरं एगिरिः पश्चात्स्यत्येतयोः पश्चात्सादयति । पुनः सर्वान्ग्रहां दक्षिणहस्तेनापि दध्यात् । उन्त ।
 यमनिभ्यो नु ब्रूहीत्यक्ते । मे । अत्वाय हंतु । ये । इ । सोऽपिमा । तः । इ । धा । मि । इ । र । इ । यो । सु । प । नि । स्तु । हा । इ
 सि । तं । गो । वो । मि । मे । पि । तां । वो । अयं । मः । अ । वो । वि । श्रि । ति । व । यो । स्म । म । नः । का । तो । स्तवा । यो । इ । जि । एषाप
 रिधानीया । अथ्युणा उपायर्तधमित्यक्ते । मे । होताय । इ । प्रातः प्रा । यज । होता । ये । इ । दंते साम्यं । रोजु । ति
 वा । वो । सामस्याग्निवीहीत्यो । इ । वि । गो । जः । इति याज्या होतुः । प्रश्नार्त्तयजनेति प्रेषितः । य । मि । नं । वयं । द
 क्षसा । वो । सो । द्वि । व । इति मे । ब्रह्मन्यजेत्यक्ते । ये । इ । इत्वा । व । धसा । वो । सा । इति वा हलपा वंसि नः । पा
 वयनेत्यक्ते । ये । मरुतो यस्य जना । वो । सो । इति पातुः । ने । य । जे । त्यक्ते । ये । ने । पत्नी । रि । तया । इति ।
 इति नेष्टः । अग्नीयजेत्यक्ते । ये । उ । दान्नाय । नया । वो । सो । वो । ष । लि । त्याग्नी । ध्र । स्तु । वा । मनु । व
 दक्षार्त्तमनवान् । सदः आपो तमधुं प्रति होता । अयाल ग्रीत् । इति एवति । अयाले ध्युः प्रत्याह । दे
 ता सत इ । प्रकथेनः सोमस्य पाययिष्यति । इति जपति । अथ दिवेन स्यात्तु । होता । ए । इवायवमुत्तरं

१५
११९८११

प्रतिप्रश्नतारो ✓

[illegible]

स. हो.
॥ १२ ॥

प्रतिप्रस्थाग्नीध्रजमानानुपहयायप्राणनृक्तः॥ यत्सेरेतुःप्रस्थिद्यः० नः॥ तेन० क॥ त० न० स० यामि॥ अधर्युपपह्य
स्वस्वमसस्यकमेणज्जेनमेनेणनक्षत्रं॥ सर्वत्राधर्युस्तनंनमसंप्रतिनक्षयति॥ उ० प्रा० व० ब्र० ल० यजमानश्चे
तायेनक्षयेदिति॥ म० नक्ष०॥ अथसपारख्या० नक्षत्रा०॥ अपामसोम० न॥ कि० स्य॥ रा० नोचव० ह० द० व॥ स० रा०॥ मुद्व
हृदयेअनिमरेरन्त॥ आप्यायस्य०॥ ग० थो० स० तेपयान० आ० व॥ एतिवमसमाप्ययमति॥ आप्यायितांश्चमसानंददि
णस्यहविर्धानस्याधस्तात्सादयंसधयवस्तोतारासांनवन्ति॥ ॥ अयाजोशोककृत्यं॥ ॥ एतस्मिन्कालेप्रपद्या
कान्नाकश्चात्तालोक्तुरावन्तरेणगत्य उत्तरेणग्नीध्रीयंगत्वापूर्वेणसदस्यासनोपिह्यदेशजपविद्वयपुरोलात्रा
दगलंप्रत्तमिलामिवोद्यम्य॥ अळावाकवदस्वयन्तेवाद्यमित्युक्ते॥ अनजिह्विकेत्याह॥ अळावाग्निः० स० रा०
षां० निः॥ सहिस० रे॥ हो० सो०३ स० त्या॥ अग्नेरायोदि० रेण्यो० निः॥ त० तीयेनेप्रणवेनोपसंतनुयात्॥ यजमान
होतरेधयोग्नीध्रस्मिन्पोतनेक्षरुतोपवक्तरिषेपयध०॥ आसपाकयध०॥ समाप्तेस्मिन्नेगदेधर्युणाहोत
रुपकयस्वत्युक्तः॥ होता॥ प्रत्येतास्तन्यज० प्रनीत॥ उतप्रतिष्ठातोपवक्तरुतनोगावउपहृताउपहृतः॥ इत्य
कथते॥ उज्जीयमानायानुब्रूहीत्युक्ते॥ अळावाकः॥ प्रत्येसैपि० र॥ अरंगमाय० नदो० निः॥ मेमेन० मो० अ० नो०
यदी० थ॥ वेदा० तो०३ स० स्मा० तो॥ कुवि० स्पर्शो० निः॥ अळावाकयजेत्युक्ते॥ मे० प्रातयावन्ति० वरह० द्रा० वा० इ० वो०
सोमस्या० वो०३॥ अनवानां॥ निधायपुरोलात्रादगलंस्पृष्ट्वा दकंचमसंनक्षयते॥ अधर्युपहृवमिषावषट्कार
निमित्तंदिवारंनक्षयेत्॥ सकर्मन्त्रः॥ सपारख्या० नक्षत्रा०॥ अपामसोममिषादिसादनातां पूर्ववत्पुरोलात्राद
लमादाय॥ अधर्युपथास्थिरादित्यप्रभृतीं धिह्यानुपस्थापोपस्थायअधनामित्यादि॥ अग्नयः० सगराइति॥

[illegible]

[illegible]

स. हो.
॥२९॥

... ॥ एतन्मते । हिंसा रोहि माया हि स-मा एदं बहिः । पो-वि । आत्मा ना उप- एतं ब-न-स-हो
 ... नानो-प-पि-सो-मा-कु-म-धो-सा-वा-सो-हो-शो-स-वो-मय-का-प्र-तो-नु-मि-दे-ह-तो-मि-ह-
 ... हा-दी-प-सि-य-तो-म-म-वि-ए-वो-सा-तः । आ-सो-य-य-म-म-मि-म-नो-मि-द-लो-व-प-न-हो-स-सो-मि-
 ... त-पि-पो-मि-द-नि-ति-ना-मि-द-ने । अ-वो-द-पि-ए-व-त-वो-मि-व-ए-सा-ह-शो-म-मि-ता-पी-थो-म-
 ... र-ज-शो-य-सा-ह-ग-हो-स-द-स-ज-यो-न-सा-अ-व-धो-शो-सा-वो-सन-इ-त-उ-ह-ह-तो-म-
 ... उ-स-व-मि-नि-श-स्वा-ज-प-व-य-इ-इ-क-त-ना-ट-पी-वो-शो-मो-श-मे-न-म-म-म-म-म-प्र-ति-प्र-श-य-न-र-प-क-य-स्व-ति-
 ... नि-श-यः । व-ह-स-प-प-ह-इ-मि-का-पि-नो-व-ह-दि-ति-त-य-स्तो-त्रि-यः ॥ आ-नो-या-हि-स-ता-व-न-इ-त्य-नु-रु-पा-दि-स-मान-
 ॥ ॥ अ-थ-सं-स्थि-त-स-व-ने-प्र-चा-स्तः-प-सु-ही-त्य-क्ते-म-म-म-म-म-
 मि-द-नः । अ-तो-मि-द-ए-ता-प-तो-शो-सा-वो-मि-द-ग-नी-यः । अ-नो-मि-द-व-यु-तो-मि-द-थ-त-ह-य-मि-
 ... तो-श-व-ता-ह-मा-प्र-वा-ह-इ-ए-मि-द-ग-नी-न-ता-सा-ए-मि-ह-ग-नी-उ-प-क-ये-त-सि-ता-मो-ह-ह-सो-
 ... यो-मु-ता-ह-तो-ह-तो-अ-ए-ते-दे-ह-तो-मि-य-व-म-ति-अ-नो-प-क-त-र-इ-यो-मा-पा-यो-मा-दा-मि-द-
 ... हि-गो-ता-ये-स-यो-ता-ग-हे-मे-वो-मि-द-हो-मा-ता-सा-स-इ-ग-नी-श-म-य-व-तो-श-सा-वो-ग-म-ह-इ-
 ... म-हो-मि-उ-स-व-मि-नि-श-स्वा-ज-प-व-य-इ-इ-ग-नी-आ-ग-म-स-य-त-वो-श-सा-वो-ह-व-व-क-स-ह-ह-स-प-ह-
 ... अ-ग-नो-मो-व-ह-दि-ति-स्तो-त्रि-य-त-न-अ-नु-रु-पा-दि-स-मान- ॥ अ-थ-सं-स्थि-त-स-व-ने-प्र-चा-स्तः-प-सु-ही-त्य-क्ते-म-म-म-म-म-

॥२९॥

तय होयु- तां ५

[illegible]

स. हो.
॥ २२॥

माहृत

न्य. नो. पू. मा. र. य. वं. द. वा. भ्यः। ६०. ज्यो. रे. तं। तऊ. रो. ने. सो. वि. ते. तां. द. ता.। रे. रो. इ. त. दि. वः। अ. जो. ३३. क. वा.
वा. म. सु. रो. म. रो. त. दि. नि.। र. तो. इ. म. र. न. ज. स. न. उ. दो. व. त. उ. रि. वि. नो. व. त. दि. अ. न. मो. यो. म. प. ति.। अ. यो.
नि. र. भ्यः। वा. यो. ३३. उ. र. तु. ता. न. रो. म. सु. न. वे। ६०. ने. ज्यो. रे. य. वा. म. न. य. वे. च. वा. या. ता.। ५. ते. या. वा. ति.। उ. न.
जो. ३३. या. मा. स.। ६. ज्यो. ३३. या. वा. ता.। य. न. नो. न. स्वा. दि. श. या. म. दि. श. ये. त्या. दि.। या. व. द. नि. पु. त. स. मो. न. य. ति.। अ.
य. वा. या. व. ल. ल. य. हा.। ६. ही. ता. च. वं. ति. वा. व. ल. ल. यो. व. मा. नी.। नि. पु. या. र. क. ते. अ. ध. त.। वि. पू. मा. नी.। ३३.। ॥ ए. वा.
प. दि. यो. म. वा. ॥ अ. ध. म. र. ३३.। ३. ते. न. द. ति. नि. व. ल. उ. र. वे. र. क. मे. व. या. म. न.। अ. ध. वा. प्र. वा. या. ता.। ३३.। ॥ ए. वा.
न. व. मे. न. या. व. ल. ल. उ. ल. ल. य. ज. मा. ना. य. नि. व. क. के. त.। न. व. स्त. ना. न. या. तो. य. था. र. नि. वि. नि. यो. ग. क. या. ति.। ॥ ३३.।
अ. दि. नि. ल. व. ने. म. म. प. व. मा. ना. य. स. प. ति.। त. न. मे. च. वा. र. क. ए. स. य. क. र्म. व. दि. श. व. मा. न. वि. पु. ह. मा. दि. स. दा. स. ग. क. नि. नि.
र. स्त. इ. त्या. दि.। अ. ह. न. द. ज्यो. ध्या. म. प्र. न. वा. र. च. रि. त्क. के. र. क. त. दे. वे. न. वि. ने. क. पा. श. र. क. ता. स्त. ध. मि. र. क. वे.। र. क. ते. मा. ध्या. वि.
ने. ग. र. वि. ह. र. ण. न. त. र. प. धि. पु. र्मे. ण. च. र. ति. यदि. प्र. र. ग. वि. न. क. तु. स्या. त.। हो. त. व. दि. से. व्य. क.। से. वा. उ. ति. च. ता. म. म. त.
ना. था. व. ह. रि. रि. त्क. क.। श्रान. ह. वि. व. र. तो. ३३.। ३. धि. य. म. स. य. ज. त्क. क.। य. श्रान. म. न. य. जु. षा. ण. ३३.। ३. धि. य. म. स. य.
ने. म. ही. ३३.। ३. दि. वा.। ३. धि. पा. न. म. ज. ति. ना. प्र. ति. ग. त्या. ध. य. प्र. ति. प्र. स्था. ना. ग. नी. च. ज. मा. न. ल. प. ह. या. म. यि. स.
दि. दि. तु. नि.। ६. त. स. य. या. मि.। ॥ ३३.। ३. धि. य. म. स. य. ज. त्क. क.। ॥ अ. ध. वा. प्र. वा. या. ता.। ३३.। ॥ ए. वा.
दि. श. दा. प. श्च. पु. र. क. ना. न. व. र. नि.। मे. अ. ज्यो. ३३.। ३. धि. य. म. स. य. ज. त्क. क.। ॥ अ. ध. वा. प्र. वा. या. ता.। ३३.। ॥ ए. वा.
न.। ६. स्त. वा. नो. ३३.। ३. धि. य. म. स. य. ज. त्क. क.। ॥ अ. ध. वा. प्र. वा. या. ता.। ३३.। ॥ ए. वा.

॥ २२॥

ते

च नो ३ यो ३ सा वो ३ मि ३ उ क्ये नि ३ दि ३ वा जानां व वा ज पतिः । ह रि वां सु ता नां स खो ३ मि ३ जा या हि वः । अ ३ सो ३ मि
प्रा या ३ तः । उ ३ तो ३ मि ३ प्र ३ वः । सु ३ नो ३ यो ३ सा वो ३ वि श्वान् दे वा न् सु वा म ह स्मि न्य ते स पे रा सा । त इ म य त मा ग म दे वा सा
दे वा धि या नु षा णा अ ध दे स दा ये य ते स्य न न् क तः । वि श्व आ सो म पी त यो ३ मो मा ३ तः दा श्वा नो ३ वि श्व य न उ ३ ए ३
वि श्वे ३ हः । मि ३ यो ३ यो ३ सा वो ३ वा न म ह दे वा वा न्वा स्मि न्य ते स पे रा सा । स र स्व ती ह रा म हो ३ पा व का न ३ ती ३ य ३ सो ३ अ
नां ३ य ३ तो ३ यो ३ सा वो ३ म हो ३ ना ३ धि ३ ज ३ तो ३ त्रि ३ । उ ३ थं वा नि श्लो का य त्वे ति ज पे त ३ ये ३ वि श्वे ति ३ ना ३ पि ३ म न्नी ३ यो ३
सो म स्या ३ वो ३ न क्षः । स्व र्त क्षा श्व म सा ॥ ना या य यं ति ॥ अ ध मे ना व ह्नु स्रु त्त्र म ॥ प्र शा स्त रे षे त्क ले मे ना व ह्नु
ए ३ हि ३ न ३ यो ३ यो ३ सा वो ३ वा नो मि त्रा व तं । म ३ तो ३ त्रि ३ । नु ३ थः । अ ३ तो ३ ग णा ना ज ३ वं या ३ यो ३ यो ३ सा वो ३ मा नो गं व
रु ३ यो ३ वि ३ थः । इ ३ यो ३ नु ३ वः । अ ३ यो ३ यो ३ सा वो ३ प्र वो मि त्रा ३ रा म ३ हो ३ स म्प्रा ३ श्व ३ दे ३ स्तो ३ तान ३ स्फ ३ र्गि ३ यो ३ य ३ त
३ । ३ तो ३ वृ षि ३ त्याः । वृ ३ हं ३ तो ३ प्र मि त्र यो ३ व्यः । न ३ यो ३ या ३ रा ३ अ ३ सो ३ तान ३ ए ३ मि ३ यो ३ य ३ मा ३ स ३ गा ३ सु ३ पा ३ न
पि ३ तो ३ सु त ३ ये । म ३ तो ३ प्र ति ३ णा ३ अ ३ सो ३ रा या ३ स ३ इ ३ यो ३ यो ३ सा वो ३ न्ते स्या ३ ह ३ इ ३ हो ३ त्रि ३ । उ ३ थं वा नि श्लो का य त्वे ति ज पे त ॥
पि ३ आ यो न मि ३ द धा ३ वो ३ ॥ सो म स्या ग्ने ३ वो ३ ॥ उ ३ थं पा त्र स्थं सो मं व म से ना नी य मा न म ध यु मु प ह्नु य हि न क्ष य ति
अ ध यु णा प्र ति भ क्षि ते । इ त रां श्व म सां हि न क्ष य ति । तं त मु प ह्नु य । म तः स वे वि म सि नः स्ये त्थं च म सं स मा ख्या नि नि
ते न क्ष य ति । प्र शा स्त रु प ह्नु य स्वे त्क ला व म सि न उप ह्नु य धे मि ति वा । ध र्व व हा प्या य न मा प्या य नां न व सा
प्या य नां वृ ह स्पृ ष प क्षे । मि त्रं व युं रु वा म ह्नु इ ति त्र य स्तो त्रि यः । आ नो गं तं रि शा व से त्य नु रू पा दि स मा नं स्तो
त्रि य शब्दे न आ दि मं न क त्रि त यं । अनु रू प वा क्ये न अ ग्रि यं न क त्रि त यं । त त आ र्थ स वं सि मा नं ॥ ॥ अथ अ

[illegible]

सो.

अथमवसीयतां। ये माध्यंदिनस्य द्वात्रिंशत्। होतायक्षदि इति त्रिंशद् द्वोः पः। पा. न। पूर्ववदवमाज्या। ये हरिवां वेत्तौ।
माध्यंदिने सः रां। हो. नि. नां र्येनां होताये। ये हरिविरग्नेवीही। उन्नीयमानेन्योन्यं हरीरुक्ते। मे. असौ।
वि. वा. वो. पो. नि. प्र. वः। न्यु. नो. त्वमि. वः। त. पो. नी. मो. न। इ. द. नां नया. नि.। स. रा. नो. मति. सि।
ना. नो. दे. सि। इ. दो. वां की. रि. र.। अ. तो. स. रा. ना. व. सो. स. सि। व. नो. नि.। होतायक्षदि इ. मा. र्येनां सौ।
ये पिवा सोममनि. नी. ३. ३. ३. सो. इति होतुः। ये सई पाहि. नो. ३. सा. इति होतुः। ये एवाप. धी. ३. ३. ३. सौ।
इति होतुः। ये ३. ३. ३. ना. वो. ३. इति होतुः। ये ३. ३. ३. जा. वो. ३. इति होतुः। ये ३. ३. ३. द. मा. ३. ३. ३. सो. इत्येक।
वसन्तः। ये ३. ३. ३. जा. ३. ३. ३. सो. इत्येक। सर्वाः सानु वषट्काराः। अथ होता। आगतमधुर्यु। अयालगा
दितिसन इमकरिति ज्ञेयं तः। ॥ अथ होता पाहाने। जावस्थतिने व्यादि। उपहृताय सन्यन्यने मानोत्थय
स्यति। इलोपाकानादि नारायससादनांतं परवद। प्राक् सन्यतव द्वा। सोमने दस्यव. अथ होतुः स्रुक्
एतत्तमति। संलेषु नारायं सेषु। इनेष्यमाणसु। दक्षिणसु आग्नीध्री पेहो वा दयः सर्वनिष्ठवत्तसवीये
नाज्येन कमेण्यु होति। ददानी. तव। हुने. वा. दि. शो. स्वाहा। अग्निर्वायुश्च आदित्यादिकु दक्षिणस्य इदं
प्राविहो. तु स्वाहा। दक्षिणस्य इदं। अतीता सु दक्षिणसु। क इदं कसा. हातु। इति यजिष्ठसंनः। ॥ आग्नी
ध्री मंगलाह निरुद्धि सं प्राप्नोति यथागतं प्रविश्य। ॥ मरुत्तस्येन यथा वरंति। मे. इ. मरुत्तस्य। तम
महो. होतायक्षदि इमरुत्तं मिश्रो मरुत्तां जुषतां वेतु पिबतु सोमं होतयजि। होता। मे. मजावत्त सजापा
इसगणो मरुहि. सोमं पिबतु नभः रावतान्। जा. हि. रा. वत्त. प. म. धो. नु. दे. सा. पा. न. व. क. ए. हि. वि. भ. ना. ना. ३. ३. ३.

स.ह.
॥२५॥

[The text in this block is extremely faint and largely illegible due to extreme fading or bleed-through from another page.]

पादोर्होऽमुष्यः सः। तांयाः स्वसायोः। तांयाः स्वसायोः। मेवापि दत्तः। यत्ते ज्ञोः बुद्धस्यः तन्मयः यी। तांयाः स्वसायोः।
मानोर्होऽमुष्यः सः। तांयाः स्वसायोः। मेवापि दत्तः। यत्ते ज्ञोः बुद्धस्यः तन्मयः यी। तांयाः स्वसायोः।
नृः मेवापि दत्तः। यत्ते ज्ञोः बुद्धस्यः तन्मयः यी। तांयाः स्वसायोः। मेवापि दत्तः। यत्ते ज्ञोः बुद्धस्यः तन्मयः यी।
जोः रक्षिः योः स्वस्तिः वाः। स्वस्तिः दोः स्वस्तिः मिः। लः तोः पृथः रः। शुभः योः मणिः सः। विष्णुः होः नदः वेः।
नदः ज्ञोः स्वस्तिः मिः। यन्मः योः स्वस्तिः मिः। निष्पदे वाः सोमस्य मत्सन्। विष्णवे श्वातराः। विष्णोर्होः विष्णुः।
महसः। महिमहातः। तत्ताः अने मधिनिवानः। आरुः पन्वत वा हसः। मातात्मनोऽग्निहताः। ये दानि दधि
वीना तस्यः। अपश्च स्वश्च। अलवक्षन्ना बहिश्च वेदिन्वा यत्ते चारवांतरिष्टोः। यस्थत्रय एकादशात्रय
श्चत्रिंशच्च। त्रयश्चत्रीवश्चताः। त्रयश्चत्रीव सहस्राः। तावतो निषावः। तावतो रातिषावः। तावतीः पत्नीः। त
वतीर्ग्रीः। तावत उदरेण। तावतो निषेदने स्मृतो वा देवाभ्यां सस्य। मावा देवाः अपि ससामापरिशासावक्षि। पि
दिवा हश्च वनिह सोमस्य मत्सन्। मेमा देवाः वं तु देवाधिवा। प्रदः प्रमं वतु। वित्राः। भवन् ब्रह्मण्यावसागमो
वामिलु देवाः। यो नो पुत्राति। मानोऽयुर्गताः। तांयाः स्वसायोः। मादिः। आदिः नो विष्णुः नाः। आदिः लोः। वि
पक्वः सकदधर्बः। ममिमुष्यः रात्पदि दधात्। उभयवा नी जायदे वेभ्यश्चाश्रयेत्वा स्ये। विष्णु देवाः। वे। वे।
आः। वे। सोमस्य मत्सन्। सर्वे वा वससाः। ॥ उपाशुः। यथ पृतस्य यजेत्कतः। ये पृता हवनो पृतपक्षा धावा
जाः। वे। वे। सोमस्य मत्सन्। सर्वे वा वससाः। ॥ उपाशुः। यथ पृतस्य यजेत्कतः। ये पृता हवनो पृतपक्षा धावा

क. हो.
॥२६॥

नरुणो सर्पतेति ज्ञात्वा ह। प्रातः सवनं वनस्पतातीर्थं सर्पणं माध्यं दिनवलुनः प्रवेदाः। सन्ति च तेषां ध्यादिनं सवनं ॥
अथ तृतीयसवनं ॥ ॥ अथ मादिसस्य उग्रस्या तमस्य रेण ॥ मे। आदिस्याना नाधना पोः ॥ होतायक्षदादि
स्यात्प्रिः यजा होताये २ आदिसा सोः ॥ अथा ३ यो ३ गो योजने तं ग्रह सीक्षेत नालव य द्वा रान नक्षत्राति ॥
अथार्जवपयनाधमि नावरुणः पूर्ववदि पुटो मो ऊरा प्रसर्पणं कुक्षयति ॥ स्केतपवमाने गारवि हरणानं तरा
नोतादिप्रश्विलांतं कर्म। मनोताये संपेषितः ॥ प्रशस्तानं एग्रे प्रथम इति सूक्तं मन्वाह ॥ ॥ अथ दक्षिणमि ॥ ॥ ॥
विः ॥ पाहि नो अग्नेः ॥ कान्। मातेः स्कां ३ होतायक्षदग्निं ॥ दक्षः ॥ य सं क र दे वाग्निं ॥ षतामिति प्रेषः ॥ होता
ये ३ प्र क र वोः तः ॥ दक्षिः ॥ वी ३ वो ३ वागो जः ॥ पवनस्थते तु ॥ होतायक्ष हनस्पति प्रजिहि ॥ अग्ने न जागस्यति
विशेषः ॥ स्विष्टकृतेषु ॥ अया लग्ने कागस्य रुविष इति विशेषः ॥ हलाया ॥ उग्रह तोय सून्यन्यजमानो स
यत्तस्यागुर उद न मचा यति ॥ ॥ अथ ३ पु रालाये रनु सवनं च रति ॥ ॥ मे। तती धानाः ॥ नः ॥ नक्ष
मं नो ३ ॥ होतायक्षदि इंदरिः तती यज ॥ होताः सेवया ज्योत्स्विता ॥ अथ स्विष्टकृत ॥ अग्ने तती वो ३ हो ना
नु यज ॥ ये ३ रु विरग्ने वीही ३ यो ३ मे उनीये माने भो नु ब ही स्या को ॥ होतायक्ष ता अस्मि सो ३ कि ॥ प्रोमः निः ॥
सुकः ॥ पं ३ यि क ता ॥ अथै स्तो ३ जि मं क ॥ अथाः स्या ३ रा यो नो रा यो लो ३ यावः ॥ या तस्मै नो ३ प्रातः ते ॥
समः ॥ पो ३ ये दे द ॥ ते र सो ३ यत्तती स्ताः ॥ त द व धो ३ निः ॥ होतायक्षदि इंदरिः सोम होतायज ॥ ये ३ इ प्र क
उविः ॥ नी ३ नो ३ ॥ सो ॥ इति होतु र्या ज्यो ॥ ये ३ इ प्रावरुण स्केत ॥ या ३ र वी ३ सो ॥ मे नावरु ण स्या ज्यो ॥ ये ३ इ प्र क
तां ३ वो ३ ॥ सो ॥ इति प्रा ये ३ आ वा व हं ध सा ३ नो ३ सो ॥ इति प्रा मुः ॥ य ३ म व नः ॥ क ण ३ वो ३ सो ॥ इति प्रा ॥ ये ३ इ प्र क

॥२६॥

अराः पोः नास्ये धान्याः वोः मिः इध्वः अउतापः न्योः महर्षिः इहदि कोः नवनः तीः ह्ये नोनः सोः सोः सोः सोः
 मिः जेयाः जाः गमस्यः होः सेडः नोः अराः वोः निः ॥ ॥ उभयं वा नीः जावोः एषः एव ते ताः येः पिः वा सोः मनिः देः जिः सिः
 नावाः वोः सोमस्याः होः वोः ॥ अउतापः इहदि एषः रथं तरः एषः स्यः इति ॥ बहूः स्यः उ॥ वासिः इह नामः हेत्युपदि
 नेरव इति प्रगाथो रथो निया नुस्तु पौः उन्नयंश्च एव न रति साम प्रगाथः ॥ इतः त्वमानं ॥ ॥ अथ होतः साणो गता
 पिः स्यापि पं वाहा वानि माध्यदिने स्तोत्रिया नुस्तु पथः प्रगाथे न्योः धाव्याभ्यः पृथिधानीयाभ्य इति वचनात् ॥ ॥
 अथ मेः ना वसुषः इत्यु॥ ॥ एषः कृते मेः ना वसुषः एः ॥ हिः इत्युः स्वतोः मध्योः रथोः सातोः कया नाभ्यः सरसाभ्यः
 वतोः इति ॥ रुः स्वाः सगदः सोः इमन्ताः एणः वातं ति नोः ॥ सोः सावोः कयाः घनः कयाः रंः के स्यवः एतः वनः यान्
 मनीषु एतः एणः प्रयः वाः ॥ सोः सावोः कस्तमिः इति ॥ अहा इते सतोः मघोनः स्फुतनः रितोः ॥ सोः सावोः सय
 हजतो वषः कनी नः अतः स्याः साधोः ते भसाः स्वाः यः जाः माः अंशोः सोः तं ते माः नीध्वः ॥ योः सुप्रस्यः ॥
 जिम् पोः प्रयावः ॥ महानिः कोः सुयस्तु जाः मयाः पोः लकारः यः ॥ आमुः मघोः अनेऊः ॥ अथ मनिः ना
 अएवतः स्फुतः नोः मेवा हा मिः इव जिन्नत्रः ॥ जिन्ने माः महाः व ॥ निरेः ॥ योः मवासः देवातः भुवः ॥ नोः महानः पोः
 प्रवः नोः मतः एणः ध्योः अयः ॥ जोः सप्तः नाः अहि वः रोः इमशोदः ॥ प्राणः ॥ जोः दः हा न्योः नः ॥ स्वातिः नः
 मजिषः नीरथाः इयोः मतः पः मः नुः रं चः ॥ पोः सप्तः ॥ नाः तु वः ॥ तोः मरमः एतिः स्फुतः धाः प्रयावः ॥ योः प्रयावः
 सोः धः वाः एणः ॥ अयोः ॥ नोः इवः ॥ तोः वनः पोः परिच्छिः नाः ॥ सीराः ॥ योः वसीनिः ॥ नः ॥ निवेः ॥ धाः यः पोः ॥ नः ॥

माता बहंतु। एनारत्वां शोः सावो मातलीकृ. जिः। बहं नोः शोः शोः न। स्वाहा. तोंः शोः सावो मुद्गुर. सः।
सा. मरु. सा. तेनो. वेषोः शोः सावो माहं. सि। तपा. विष्णोः बर्हि. स्वा. नजं. शोः शोः सावो मिदपि.
द्ययेप. योंः येपा. ताः। येवा. होः शोः सावो स्वाड. योतीवः. योः मुतो. दा. नक. पो. मयं. सा. य. दो. य.
स्व. स्य। निन. दे. ला. होः शोः सावो मयं. न. अयं. गो. मयं. रः। न. रो. मयं. व्या. व. सो. मयं. ला. सो. सो. शो.
सावो ययोरजसा. सि। गी. शोः मापत्य. निः। विष्णु. तो. शोः सावो विष्णुर्नु क. न. यः. सो. यो. य. सा.
निन. यो. शोः सावो शतु. हि. यो. तो. मनु. प. मनु. नो. शोः सावो मेवमन. धी। कर. नो. त. रा. से. त.
शोः शोः अस्या. क्र. वो. मध्यम. वने. उत्तम. पाद. मवा. रो. प्य. वि. र. मे. त.। या. वे. दु. वा. व. ने. य. न. न. व. ति.। ले. सि. न. न.
ना. ते. रो. वं. समा. प. ये. ते.। अन. या. भ. मि. सु. प. स्य.। श. न. परि. द. ध्या. त.। उ. के. य. श. नो.। श. व. दे. वे. य. आ. श. ता. य. त. म.
य. न. मे. म. सु. दि.। नि. नि.। पा. व. के. तो. स. ज. शोः। सो. म. स्या. वो.। दि. र्वा. गे. ज.। अ. ध. यु. सु. प. ह. व. मि. सा. ले. ता.
ख. न. प. स. न. स. प. ति.।। अ. ध. मा. शु. क. क. म.।। अ. य. सु. या. जा. दि. स. क. ग. के. वि. शेषः।।। अ. नि. म. दु. श. न.
र. म. व. णी. प. स. न. य. ग. ये. ध्य.। ए. ष. मे. बृ. हि.। इ. दं. या. वा. प. धि. दी. यो. दि.। अ. नि. रि. दं. क. त.। सो. म. र. दं. क. त.
अ. नि. रि. दं. क. त.। व. न. स्य. नि. रि. दं. क. त.। इ. श. व. सु. मा. नि. दं. क. त.। इ. श. क. प. रा. नि. क. त.। इ. दं. आ. दि. त्य. ग. न.
शु. मा. नि. सु. मा. न्या. ज. वा. ब. ह. स्य. ति. वा. न. वि. श्व. दे. या. वा. नि. दं. ह. क. त.। दे. वा. आ. ज्य. पा. इ. सा. दि.। दे. वा. सा. या.
मा. शा. स्त्रि. य. स. न. य. ज. मा. न.। अ. न. ना. मा. दे. वाः. क. र्त्तव्य. न. चा. यु. रा. शा. स्त्रे. इ. सा. दि.। शं. यु. वा. क. ते.। उ. क. प. स. न.
जि. न. वा. ग.। ए. व. पि. त.।। अ. य. सा. रि. यो. ज. न.।। मि. वा. व. रु. ण.। अ. पा. सो. म. र. ते.। य. णा. वो.। धा. ना. सो. म. ना. पि.

त्रिः। मस्यादिः यानि विः ३ मोः सहिः राः। तं नाः मरां २ शोः ३ सावोः म दानोः गं। परः वोः ३ विश्वाः रा पदः वोः ३ नाः ये।
विष्वाः म होः ३ शोः ३ सावोः ३ १०

कि

शोः

विष्वाः पिबः वं मा ३ ३ वोः ३ इत्युक्ता वाकः ॥ ३ ३ मं नो म म वा ३ वोः ३ सोः ३ इत्यामी धी यस्य ॥ एतास्ता न्नं पसमानि स्यः प्राप्ति
तया ज्ञाः ॥ ॥ आगते धर्मु मया लब्धो दिति एकाति ॥ अयाति ति प्रत्यक् ॥ स न दम रु विविज प्रतिज जे लो पा क
नं ॥ उपहृता यं रु च यजमान उत्तरस्यां देव यज्वा यामियादि प्रकृतिवत् ॥ सवन मुख न क्षणं तं माध्यं दिन वत् ॥
सने पुनारो शं से पु सवे नि मा सि नो वि स स्थित सं वरेण निष्कृत्य वसेनी यस्य पुरो ला रा स्य म ड न रा देशा किं विनि
विदा दायति स्त्रः स्त्रिः ३ पिं डीः कृत्वा प्रतिस्वंब मसेभ्यो दक्षिण तः स्थापित पितामह प्रपि नाम हानु दि स्यति ध
पयुः ॥ अत्र पितरामादय धमिति मंत्रेण उपवाति न एव तसि उदानं ॥ अविशेषेण जीवा न्म तेभ्यो न वति ॥ ततः स
व्यावृत्त आग्नी धी यं ग रा ह वि हं षं २ प्रा न्या व म्य स दः प्र स पं ति ॥ ॥ अथ सा वि त्र य दे ण व रं ति ॥ मे ॥ अथ दे वः स
धो ३ ॥ होता यक्ष दे वं सा वि तारं यज ॥ होता ॥ ये ३ द म ना दे यः ० ए ३ वो ३ नानु व ष द्वा रो मि न न क्ष य ति ॥ ॥ अथ
विष्वा दे व ॥ ॥ रा सि ष्य न् स वा दि शो ध्या ये त ॥ यस्यां दि शि यज मान स्य द्वा ष्ठा स्ति न तां ध्या ये त ॥ ॥ अथ दे व
रा स्यं ॥ ॥ हिं ३ उ वः स्वरो ३ म ध यो शो ३ सा वो ३ त सा वि तृ र्व णी म दे ॥ वयं दे व स्य जे ज नां श्रेष्ठं म हो ३ म भ दे
वः ० नः ॥ इदानी म कू उप रा यो न भो ३ वि यो ० भ्यः ॥ श्रेष्ठं धो ३ दे वे ० भ्यः ॥ अमः मा ३ मा दि दा ० पो ॥ अ न् ० यो ३ म वि नी
ना दी नै ॥ तां ३ दे वे न ॥ वं नो ॥ सां ३ न प्र मि ॥ स्य त् ॥ यथा ॥ तो ३ य ० रिः ॥ व षं दि ० तो ३ मि ३ ३ भ्यः ॥ स यो ० व तो ३ यथा य
र ॥ ए वे ये ० य तो ३ शो ३ स वा ३ स वि ता दे वः सो म स्य पि ब त् ॥ इ ह ए य पा णिः ॥ स वि त् स वि त् ॥ स वा ३ स्यं ३ गुरिः ॥ वि
र ह सत्य सच न न यः प्रा क्त व ह स्य धि नी ॥ अने तो ३ श्री स वा म ति ॥ अ षं सा वि त्र मा स वं ॥ को धी ३ धे तु ॥ यो ल्ता र म न रा ॥
आ र्थ स ति ॥ पुरां पिं यो षी ॥ जि ह्मुर ये षां ॥ सने यं पु वानं ॥ परा मी ॥ ग सा वि ष स रा य रा स ॥ स वि ता दे व इ ष्वा दि ह से

[illegible]

स. हो.
॥३२॥

下

५

[illegible]

यथा वे। उरि। पों। वि। दा। यंता। तो। मध। सां। प्र। धो। विना। ता। अनि। पों। तस्य। नयं। उप। नो। के। के। ये।
 ए। तत। सी। अग्नताविश्वापरिभरसिसनो। र्गो। सावो। मग्निवे। शानरु। सोमस्यमत्सत। विश्वेषा
 देवानां समित्। अजस्रदेव्यज्योतिः। येषि। शोमानुषी। यो। अददीत्। कषु। ए। व। रुदि। कतान। अज
 रत्सामन्तीके। आयोद्यान्नायापृथिवी। ओ। वर्त। रि। सं। ज्योति। पा। य। ता। य। र्गम। य। सत। आयु। ने। अ
 तर। इ। श्व। गोदे। ह। सोमस्यमत्सत। जमादेवाः। प्रद। प्रम। वतु। नित्र। श्रवद्व। ला। ए। पा। न। सा। ग। मो। अ। य।
 नरस्यदसनाभ्यो। व। ह। त। अरि। नो। सु। ना। त। अग्नि। रत। सो। र्गो। सावो। शनः। कस्य। नत। स्तु। र्गमे
 पायमेव्ये। नृभ्यानां रिभ्यो गवो। र्गो। सावो। प्र। तस्य। नः। अना। ए। जुषत। चि। यो। जो। मुप
 यि। नय। थो। श्वोत। वा। घत। तो। अते। भ। जो। नै। यः। स्वय। यो। सह। ए। अया। तो। मे। सि
 द्यः। अस्या। णो। पि। तुः। सि। सोम। सो। मद्यः। त। आदि। नामा। नियाति। यो। नि। द। धिरो। नृ। सा। गो
 मरुतो देवाः। सोमस्यमत्सत। सु। ए। नः। स्वकाः। अर्क। स्तु। नो। व। ह। दयसः। भ्र। रा। अना। ध। वृ। र्था। तेषा
 सः। ए। म्नि। मा। त। द। शु। भा। हि। र। ए। य। द। यः। तव। सो। न। दा। दि। षयः। नन। स्या। न। धी। निलि। नः। मरुतो देवाः।
 भवन्ति। ह। सोमस्यमत्सत। जमादेवादे। वतुदे। व्याधिया। प्रद। प्रम। वतु। नित्र। श्रवद्व। ला। ए। पा। नृ
 सागमो। अयसेकं। ननु। निः। सं। मि। मि। सि। र। त। यो। नृ। तो। या। वः। वि। द्यः। नो। र्गो। सावो। नृ। यो। ता। य। न
 धु। से। प्र। प्र। र्गो। सि। पो। अयमि। नन। री। सि। षमृ। जो। यः। दा। तो। यो। दा। यः। तय। भु। यद्व। ध। छ। तना। ता। त

[illegible]

हिं हो

५३५

पावकमात्रं ॥ देवस्य विचारं ॥ अग्निं शुचिमात्रं ॥
वायुं नियुक्तं ॥ वैश्वानरमात्रं ॥ दधिक्वाणं
॥ अग्निं पथिकतमात्रं ॥ विष्णुं ॥ अग्निं
वैश्वानरमात्रं ॥ सरस्वतीं ॥ अग्निं प्रतपतिमात्रं ॥
सरस्वतं ॥ अग्निं मनीकवंतमात्रं ॥ प्रजापतिं ॥
अग्निं प्रतपतिमात्रं ॥ सवितारं ॥ देवाः ॥ अज्यं
इत्यदि ॥ उत्तमं प्रयाजं ॥ यैत्र्यं यजामहे भूर्भुवः स्वाहाग्नि ५३५

स्वाहा सोमं स्वाहाग्निं स्वाहा सरस्वतीं प्रियां (उपं०)
(उच्चेः) स्वाहाग्निं पवमानं स्वाहा विष्णुं मरुक्कमं स्वाहा
ग्निं पावकं स्वाहा देवस्य विचारं स्वाहाग्निं शुचिं स्वा
हा वायुं नियुक्तं स्वाहा वैश्वानरं स्वाहा दधिक्वाणं
स्वाहाग्निं पथिकतं स्वाहा विष्णुं स्वाहाग्निं वैश्व
ानरं स्वाहा सरस्वतीं स्वाहाग्निं प्रतपतिं स्वाहा
सरस्वतं स्वाहाग्निं मनीकवंतं स्वाहा प्रजापतिं स्वा

॥ सप्तशतपथयोगः समाप्तः ॥